

วารสาร
มนุษยศาสตร์
และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ผู้จัดพิมพ์

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ที่ปรึกษาบรรณาธิการ

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

รองคณบดีฝ่ายวิชาการและงานวิจัย

รองคณบดีฝ่ายพัฒนานักศึกษา วางแผนและประกัน

คุณภาพการศึกษา

รองคณบดีฝ่ายบริหารและบริการชุมชน

ผู้ช่วยคณบดีฝ่ายวางแผนและบริการชุมชน

ผู้ช่วยคณบดีฝ่ายวิเทศสัมพันธ์และศิลปวัฒนธรรม

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กิตติพงษ์ วงศ์ทิพย์

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นิโกลา วิมลสิทธิชัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์วาทิต ธรรมเชื้อ

อาจารย์ ดร. ไกรลาส จิตรกุล

กองบรรณาธิการ

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา ประเทศไทย

ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร. สุรพล วิรุฬห์รักษ์

ศาสตราจารย์ เกียรติคุณ ดร. สิทธิ บุตรอินทร์

รองศาสตราจารย์ ดร. มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประเทศไทย

ศาสตราจารย์ ดร. ณัฏฐา พันธุ์เจริญ

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ศาสตราจารย์ ดร. เทิดชาย ช่วยบำรุง

ประเทศไทย

รองศาสตราจารย์ ดร. อัครพันธ์ วงศ์ปรีดี

มหาวิทยาลัยนเรศวร ประเทศไทย

รองศาสตราจารย์ ดร. วิวัฒน์ มีสุวรรณ

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ประเทศไทย

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร. อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์

ศาสตราจารย์ ดร. ชรินทร์ มั่งคั่ง

มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ประเทศไทย

รองศาสตราจารย์ ดร. เฉลิมชัย ปัญญาดี

มหาวิทยาลัยขอนแก่น ประเทศไทย

ศาสตราจารย์ ดร. กุลธิดา ท่วมสุข

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ศาสตราจารย์ ดร. ปรีศวร ยืนเสน

วิทยาเขตปัตตานี ประเทศไทย

มหาวิทยาลัยรามคำแหง ประเทศไทย

อาจารย์ ดร. เอกอมร เอี่ยมศิริรักษ์

ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร. มนัส สุวรรณ
ประเทศไทย รองศาสตราจารย์ ดร. สัญญา สะสอง

ฝ่ายจัดทำรูปเล่ม

รองศาสตราจารย์สนธิ สัตโยภาส
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ณัฐวัฒน์ โสมดี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รชฏ นุเสน
อาจารย์ ดร. รณวีร์ พาผล

กองจัดการวารสาร

อาจารย์ ดร. กฤษณา สมบัติ
อาจารย์พะเยา นุเสน
นางสาวนิติกาญจน์ เชงคะแสง
นางรัชฎาพร พันธุ์ทวี
นายอดิศักดิ์ ดวงตาสี
นายพิชิตไพร สำราญ
นายปฐมพงษ์ กันทะวงศ์

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเผยแพร่บทความวิจัย บทความทางวิชาการ และบทความทบทวนวรรณกรรมทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
2. เพื่อเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนความรู้ ข้อค้นพบ ข้อคิดเห็นทางวิชาการและวิจัยแก่นักวิชาการ อาจารย์ นักศึกษา นักวิจัย ตลอดจนบุคคลทั่วไปทั้งชาวไทยและต่างประเทศที่มีความสนใจทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

**กำหนดออก
สำนักงาน**

ปีละ 2 ฉบับ (มกราคม-มิถุนายน และกรกฎาคม-ธันวาคม)
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
เชียงใหม่ 202 ถ.ช้างเผือก ต.ช้างเผือก อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ 50300 โทร 0 5388 5712
เว็บไซต์ <http://www.human.cmru.ac.th>

เว็บไซต์วารสาร

<https://www.tci-thaijo.org/index.php/husocjr/index>

บทความทุกบทความที่ตีพิมพ์ได้รับการตรวจจากผู้ทรงคุณวุฒิ ทศณะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏ
ในบทความของวารสารนี้เป็นของผู้เขียน มิใช่ความคิดเห็นของกองบรรณาธิการ
และมีใช้ความรับผิดชอบของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

Journal of Humanities and Social Sciences, Chiang Mai Rajabhat University

Publisher	Faculty of Humanities and Social Sciences, Chiang Mai Rajabhat University
Consulting	Dean, Faculty of Humanities and Social Sciences Associate Dean for Academic and Research Affairs Associate Dean for Student Development, Planning and Quality Assurance Education. Associate Dean for Administration and Community Services Assistant Dean for Planning and Community Services Assistant Dean for International Relations and Arts and Culture
Editor-in-Chief	Asst. Prof. Dr. Kittipong Wongthip
Deputy editors	Asst. Prof. Dr. Nilobon Wimolsittichai Asst. Prof. Wathit Thummachoe Dr. Krailas Jitkul
Editorial Board	
External Expert	
Office of the Royal Society	Emeritus Prof. Dr. Surapon Wirunrak Emeritus Dr. Sit But-In Assoc. Prof. Dr. Maneepin Phromsuthirak
Chulalongkorn University	Prof. Dr. Natchar Pancharoen
National Institute of Development Administration	Prof. Dr. Therdchai Choibamroong
Naresuan University	Assoc. Prof. Dr. Achakorn Wongpreedee
Chiang Mai University	Assoc. Prof. Dr. Wiwat Meesuan Emeritus Prof. Dr. Anuwat Punyanuwat Assoc. Prof. Dr. Charin Mangkang
Maejo university	Assoc. Prof. Dr. Chalermchai Panyadee
Khon Kaen University	Prof. Dr. Kunthida Tuamsuk
Prince of Songkhla University	Prof. Dr. Parit Yinsen
Pattani Campus	

Ramkhamhaeng University	Dr. Ekamorn Iamsirirak
Internal Expert	
Chiang Mai Rajabhat University	EmeritusProf. Dr.Manut SuwanUniversity Assoc. Prof. Dr.Sanya Sasong Assoc. Prof. Sanit Sattayopat
Cover illustrator	Asst. Prof. Dr. Nattawat Somdee Asst. Prof. Dr. Rachod Nusen Dr. Ranavee Phaphon Dr. Krisana Sombat Aj. Phayao Nusen
Publication board	Miss Nitikan Sengkasae Mrs. Ratchadaporn Panthawee Mr. Adisak Duangtasit Mr. Phichitpai samran Mr. Patompong Kantawong
Objective	1. To publish research, academic and review articles related to Humanities and Social Sciences. 2. To be a forum for sharing knowledge, opinions and research advancement in Humanities and Social Sciences, and related fields for academic scholars, students, lectures, researchers and others who interested in the fields of Humanities and Social Sciences.
Frequency	Bi-annually (January-June; July-December)
Office	Faculty of Humanities and Social Sciences, Chiang Mai Rajabhat University 202 Changpeuk Rd., Changpeuk, Muang, Chiang Mail 50300 Tel. 0 5388 5712 Website: http://www.human.cmru.ac.th
Journal website	https://www.tci-thaijo.org/index.php/husocjr/index

All articles submitted for this publication were reviewed by the academic reviewers. The editorial board and the Faculty of Humanities and Social Sciences, CMRU claim no responsibility for the content or opinions expressed by the authors of individual articles or columns in this journal. Reprinting of any articles in this journal must be permitted by the editorial board.

วารสาร
มนุษยศาสตร์
และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

บทบรรณาธิการ	1
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กิตติพงษ์ วงศ์ทิพย์	
สถานการณ์และประเด็นท้าทายด้านการจัดการน้ำเสียขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	3
วีระศักดิ์ เครือเทพ เสาวนีย์ วิจิตรโกสุม และสิริภากร สระทองจันทร์	
วิเคราะห์การจัดตั้งและการสิ้นสุดของพรรคการเมืองไทย ภายใต้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560	22
อเนก สุขดี	
ประสิทธิผลของกลยุทธ์ช่วยจำในการจดจำคำศัพท์ภาษาอังกฤษของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1	46
วัชรินทร์ เวียงสมุทร และ จิตติมา กาวีระ	
การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาภูมิศาสตร์ เรื่อง ประชากรในทวีปยุโรป โดยใช้ชุดสื่อประดิษฐ์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนธรรม-ราชศึกษา อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่	66
ศรายุทธ ละวรรณ และ ปิยวดี นิลสนธิ	
การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ด้านสุขภาพด้วยการออกกำลังกายของผู้สูงอายุ	78
สุรชาติ พุทธิมา	
บทวิจารณ์หนังสือ	99
วาทีต ธรรมเชื้อ	

Journal of Humanities and Social Sciences, Chiang Mai Rajabhat University

Editorial Note	1
Asst. Prof. Dr. Kittipong Wongthip	
Current Situation and Future Challenges in Wastewater Management at the Local Government Level	3
Weerasak Krueathep Saowanee Wijitkosumand and Siriphakorn Sathongchan	
The analysis of the Establishment and Termination of Thai political parties under the Organic Act on Political Parties B.E. 2560	22
Anek Sookdee	
The Effects of Mnemonics Strategies on English Vocabulary Knowledge of Mattayomsuksa 1 Students	46
Watchareeporn Wiangsamut and Chittima Kaweera	
The Development of Academic Achievement Geography on the Topic of Population in Europe Using Instructional Media for Mathayomsuksa 2 Students at Dammarat Suksa School, Mueang Chiang Mai District, Chiang Mai Province.	66
Srayut Lawanna and Piyawadee Nilsonthi	
Designing Health Learning Activities by Exercise for the Aged People	78
Surachart Putthima	
Book Review	99
Wathit Thummachoe	

บทบรรณาธิการ

วารสารคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่บทความวิจัย บทความวิชาการ และบทความทวิการณหนังสือ เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนความรู้ ข้อค้นพบ ข้อคิดเห็นทางวิชาการและการวิจัย แก่นักวิชาการ นักวิจัย อาจารย์ นักศึกษา ตลอดจนบุคคลทั่วไปทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ

บทความในวารสารฉบับนี้มีทั้งหมด 5 บทความ บทความแรกเป็นบทความที่ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการน้ำเสียขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ผลจากการศึกษาแสดงให้เห็นถึงผลการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) และสามารถใช้เป็นข้อมูลตั้งต้นในการกำหนดประเด็นเชิงนโยบาย (agenda setting) เพื่อนำไปสู่การพัฒนาข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้องได้ในอนาคต ซึ่ง วีระศักดิ์ เครือเทพ เสาวนีย์ วิจิตรโกสุม และ สิริภากร สระทองจันทร์ ได้นำเสนอในบทความเรื่อง สถานการณ์และประเด็นท้าทายด้านการจัดการน้ำเสียขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

บทความที่สองเป็นบทความที่ศึกษาเกี่ยวกับการจัดตั้งและการสิ้นสุดของพรรคการเมืองไทยภายใต้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะแนวทางในการจัดตั้งและการสิ้นสุดของพรรคการเมือง โดย อเนก สุขติ ได้นำเสนอไว้ในบทความเรื่อง วิเคราะห์การจัดตั้งและการสิ้นสุดของพรรคการเมืองไทย ภายใต้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560

บทความที่สาม สี และห้า เป็นบทความที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในขอบเขตของมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยบทความที่สามเป็นบทความที่นำกลยุทธ์ช่วยจำมาใช้กับการเรียนภาษาอังกฤษเพื่อศึกษานักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จะสามารถจดจำคำศัพท์ภาษาอังกฤษมากขึ้นหรือไม่ ดังที่ วชิรพร เวียงสมุทร และจิตติมา กาวิระ ได้นำเสนอไว้ในบทความเรื่อง ประสิทธิภาพของกลยุทธ์ช่วยจำในการจดจำคำศัพท์ภาษาอังกฤษของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

บทความที่สี่เป็นบทความของศรายุทธ ละวรรณ และปิยวดี นิลสนธิ ซึ่งได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนรายวิชาภูมิศาสตร์ เรื่อง ประชากรในทวีปยุโรป โดยชุดสื่อประดิษฐ์ ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น ดังที่นำเสนอไว้ในบทความเรื่อง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาภูมิศาสตร์ เรื่อง ประชากรในทวีปยุโรป โดยใช้ชุดสื่อประดิษฐ์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนธรรมราชศึกษา อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

ส่วนบทความที่ให้เป็นบทความของสุรชาติ พุทธิมา ซึ่งได้นำเสนอบทความเรื่องการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ด้านสุขภาพด้วยการออกกำลังกายของผู้สูงอายุ ซึ่งข้อมูลดังกล่าวทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้ในการกำหนดนโยบายและมาตรการรองรับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เนื่องจากประเทศไทยกำลังจะกลายเป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์

บทความสุดท้ายเป็นบทความวิจารณ์หนังสือเรื่อง รักแห่งล้านนา : คนเมืองความเป็นเมือง เรื่องเล่าล้านนาสมัยใหม่ โดย วาทีต ธรรมเชื้อ

ขอขอบคุณคณะกรรมการบริหารคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ กองบรรณาธิการ และผู้ทรงคุณวุฒิทั้งภายในและภายนอกที่กรุณาประเมินบทความให้มีความสมบูรณ์และมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ต้องขอขอบคุณเจ้าของบทความทุกท่านที่ส่งบทความเข้ามาตีพิมพ์ในวารสารฯ

ท้ายนี้ กองบรรณาธิการขอเชิญผู้สนใจทุกท่านร่วมส่งบทความวิจัยหรือบทความวิชาการที่เกี่ยวข้องกับทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เพื่อตีพิมพ์เผยแพร่แบ่งปันองค์ความรู้ในการพัฒนาศาสตร์ด้านมนุษยและสังคมต่อไป หากต้องการทราบข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับวารสารฯ หรือมีข้อเสนอแนะสามารถติดต่อได้ที่ husocjr@g.cmr.ac.th กองบรรณาธิการยินดีน้อมรับเพื่อจะได้นำมาปรับปรุงวารสารฯ ให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้สามารถติดตามวารสารทางออนไลน์ได้ที่ <https://so011.tci-thaijo.org/index.php/husocjr/index> หรือทาง QR code ท้ายบทบรรณาธิการนี้

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กิตติพงษ์ วงศ์ทิพย์

สถานการณ์และประเด็นท้าทายด้านการจัดการน้ำเสียขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

วีระศักดิ์ เครือเทพ¹ เสาวนีย์ วิจิตรโกสม² และสิริภากร สระทองจันทร์³

¹ ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

² สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³ ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Received 02/06/23 Revised 08/06/23 Accepted 12/06/23

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินสถานการณ์ด้านการจัดการน้ำเสียขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) โดยวิธีสำรวจจาก อปท. กลุ่มตัวอย่าง 44 แห่งที่มีระบบบำบัดน้ำเสีย คิดเป็นร้อยละ 45.4 ของประชากร และใช้ข้อมูลการดำเนินงานของ อปท. ระหว่างปีงบประมาณ 2562 ถึง 2563 ผลสำรวจพบว่าระบบการจัดการน้ำเสียของ อปท. มีประสิทธิภาพประสิทธิผลค่อนข้างดี มีความหลากหลายในด้านเทคนิคและวิธีบริหารจัดการตามแต่บริบทของพื้นที่ และคุณภาพน้ำเสียผ่านเกณฑ์มาตรฐานเป็นส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตาม การสำรวจครั้งนี้พบปัจจัยเสี่ยงในด้านความครอบคลุมของพื้นที่บริการ คุณภาพและความยั่งยืนของการบริหารจัดการระบบบำบัดน้ำเสีย สาเหตุสำคัญเกิดเนื่องมาจากการขาดแคลนทรัพยากรในการปฏิบัติงาน ซึ่งกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ยังมิได้จัดเก็บค่าบริการบำบัดน้ำเสียเพื่อนำเงินมาใช้ในการกักตักน้ำเสีย ดังนั้น การส่งเสริมให้ อปท. ดำเนินนโยบาย ที่เกื้อหนุนต่อการจัดการด้านน้ำเสียได้อย่างยั่งยืนจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง

คำสำคัญ: การจัดการด้านน้ำเสีย, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, ค่าบริการบำบัดน้ำเสีย

Current Situation and Future Challenges in Wastewater Management at the Local Government Level

**Weerasak Krueathep¹ Saowanee Wijitkosum²
and Siriphakorn Sathongchan³**

¹ Department of Public Administration, Chulalongkorn University

² Environmental Research Institute, Chulalongkorn University

³ Department of Public Administration, Chulalongkorn University

Received 02/06/23 Revised 08/06/23 Accepted 12/06/23

Abstract

This research examines the current state of wastewater management in 44 local governments that operate sewage systems, representing approximately 45.4 percent of the population. By conducting a mail survey using data from fiscal years 2020-2021, this study presents findings that reveal the diverse approaches employed by local authorities in wastewater management, tailored to their specific needs and local contexts. Overall, the results indicate satisfactory performance in wastewater management among the sampled local units, with the treated wastewater largely meeting legal requirements. However, a potential challenge to sustainable local operations arises from the collection of wastewater management fees. The majority of the sampled cities have not implemented fees that would generate sufficient financial resources to cover sewage treatment expenses adequately. Therefore, it is crucial for local authorities to focus on establishing policies that enhance the long-term effectiveness of wastewater management.

Keywords: Wastewater management, Local government, Wastewater management fee

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ทรัพยากรน้ำเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์และ เป็นต้นทุนที่สำคัญสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม กระนั้น แหล่งน้ำธรรมชาติหลาย แหล่งประสบปัญหาเสื่อมโทรมและเน่าเสีย โดยเฉพาะในพื้นที่ชุมชน เมืองขนาดใหญ่ และแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งส่วนใหญ่เกิดจากการฝีมือของมนุษย์ที่ขาดจิตสำนึกต่อสิ่งแวดล้อม ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำ แหล่งกำเนิดน้ำเสีย ความจำเป็นในการบำบัด น้ำเสีย และความรับผิดชอบต่อการแบกรับภาระค่าใช้จ่ายจากการบำบัดน้ำเสีย สาเหตุ เหล่านี้จึงทำให้ภาคส่วนต่าง ๆ ลักลอบปล่อยน้ำเสียจากการดำเนินกิจกรรมประจำวัน จากการเกษตรกรรม หรือจากภาคอุตสาหกรรมโดยที่มิได้บำบัดน้ำเสียให้ดีพอ (สุเมธ อวสกุลสุทธิ, 2562)

พ.ร.บ. ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 จึงได้นำแนวคิดการเก็บ ค่าบริการบำบัดน้ำเสียตามหลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย หรือ Polluter Pays Principle (PPP) เพื่อใช้เป็นเครื่องมือกำหนดให้ผู้ก่อมลพิษเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการป้องกัน บำบัด และควบคุมมลพิษที่จะเกิดขึ้น และกำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) มีหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องนี้ และมีอำนาจในการจัดเก็บค่าบริการบำบัดน้ำเสียเพื่อใช้เป็น เงินรายได้สำหรับจัดการเดินระบบบำบัดน้ำเสีย การดูแลและบำรุงรักษาระบบบำบัดน้ำเสีย รวมทั้งการลงทุนเพื่อขยายขีดความสามารถในการบำบัดน้ำเสียเพิ่มเติม

หากประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้ถูกมองข้ามไป การจัดการน้ำเสียของท้องถิ่นไทยอาจไม่ ประสบผลสำเร็จอย่างยั่งยืน บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์ที่จะสำรวจสถานการณ์ในการ จัดการน้ำเสียของ อปท. โดยมีกลุ่มเป้าหมายได้แก่ อปท. ที่มีการดำเนินการจัดการด้านน้ำ เสียจำนวน 97 แห่งทั่วประเทศ เพื่อรวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการดำเนินงาน และ ผลสำเร็จในการจัดการน้ำเสียของ อปท. จากนั้นจึงสังเคราะห์ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น พร้อมปัจจัยท้าทายต่อการจัดการน้ำเสียของชุมชนให้ประสบผลสำเร็จ โดยเฉพาะประเด็น เกี่ยวกับการจัดหารายได้เพื่อดำเนินการจัดการน้ำเสีย ซึ่งมักเป็นข้อจำกัดที่สำคัญของ อปท. (วีระศักดิ์ เครือเทพ, 2556; ทิฆัมพร ฝาชัยภูมิ, 2559; สำนักงานนโยบายและแผน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2549; สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2545) ในตอนท้ายของบทความ ผู้เขียนจะประมวลข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อส่งเสริมการจัดการ น้ำเสียของ อปท. ให้มีประสิทธิภาพประสิทธิผลเพิ่มขึ้นต่อไป

2. วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อรวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการดำเนินงานและผลสำเร็จในการจัดการน้ำเสียขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2.2 เพื่อสังเคราะห์ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น ข้อจำกัด หรือปัจจัยท้าทายต่อการจัดการน้ำเสียรวมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

3. วิธีการวิจัย

การวิจัยเชิงสำรวจครั้งนี้ครอบคลุมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ทั่วประเทศที่มีระบบจัดการน้ำเสียของตนเองจำนวน 97 แห่ง แต่ไม่รวมกรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา และจังหวัดสมุทรปราการ เนื่องจากมีโครงสร้างบริหารจัดการที่แตกต่างจาก อปท. ทั่วไป การสำรวจครั้งนี้ดำเนินการระหว่างเดือนกรกฎาคม - สิงหาคม 2564 ครอบคลุมการจัดการน้ำเสียของ อปท. ในปีงบประมาณ 2562 และ 2563 เมื่อผู้เขียนจัดส่งแบบสำรวจให้แก่ อปท. ทั้ง 97 แห่งแล้ว ได้รับแบบสำรวจตอบกลับจำนวน 44 แห่ง หรือคิดเป็นร้อยละ 45.4 ดังแสดงรายละเอียดกลุ่มตัวอย่างในตารางที่ 1 และ 2

ตารางที่ 1 กลุ่มตัวอย่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่สำรวจสถานการณ์การจัดการน้ำเสีย

ประเภท อปท. ที่มีระบบจัดการน้ำเสีย	จำนวน อปท. (แห่ง)	จำนวน อปท. ที่ตอบแบบสำรวจ	สัดส่วนร้อยละ
องค์การบริหารส่วนจังหวัด	1	1	100.0%
เทศบาลนคร	23	13	56.5%
เทศบาลเมือง	51	23	45.1%
เทศบาลตำบล	20	7	35.0%
องค์การบริหารส่วนตำบล	2	0	0.0%
รวม	97	44	45.4%

จากกลุ่มตัวอย่าง อปท. ที่สำรวจได้จำนวน 44 แห่ง จำแนกเป็นองค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) 1 แห่ง เทศบาลนคร 13 แห่ง เทศบาลเมือง 23 แห่ง และเทศบาลตำบล 7 แห่ง แต่ไม่มีองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ตอบข้อมูลแบบสำรวจแต่อย่างใด ดังแสดงในตารางที่ 2 องค์การบริหารส่วนจังหวัด (ชลบุรี) มี 1 แห่งที่มีระบบบำบัดน้ำเสีย เทศบาลนครจำนวน 13 แห่งมีพื้นที่การปกครองเฉลี่ย 34.72 ตารางกิโลเมตร มีประชากรเฉลี่ย 94,622 คน และมีรายได้รวม 1,016.3 ล้านบาทโดยเฉลี่ยในปีงบประมาณ 2563 ส่วนเทศบาลเมืองจำนวน 23 แห่งมีพื้นที่เฉลี่ย 23.06 ตารางกิโลเมตร มีประชากรเฉลี่ย 28,997 คน และมีรายได้รวม 361.5 ล้านบาทโดยเฉลี่ยในปีงบประมาณ 2563 และ

เทศบาลตำบลจำนวน 7 แห่งมีพื้นที่การปกครอง 17.01 ตารางกิโลเมตรโดยเฉลี่ย มีประชากรเฉลี่ย 10,031 คน และมีรายได้เฉลี่ย 110.1 ล้านบาทในปีงบประมาณ 2563

ตารางที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสำรวจ

กลุ่มตัวอย่าง อปท. (จำนวนแห่ง)	พื้นที่การ ปกครอง (ตร.กม.)	จำนวน ประชากร	จำนวน บ้าน	รายได้รวม อปท. (บาทต่อปี) (ปีงบประมาณ 2563)
องค์การบริหารส่วนจังหวัด (1)	4,363.0	1,566,885	1,070,209	4,420,836,887.37
เทศบาลนคร (13)	34.72	94,622	52,687	1,016,299,168.30
เทศบาลเมือง (23)	23.06	28,997	17,646	361,480,027.18
เทศบาลตำบล (7)	17.01	10,031	6,143	110,142,380.39

4. ผลการศึกษา

4.1 ข้อมูลพื้นฐานด้านการจัดการน้ำเสียขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

กลุ่มตัวอย่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ที่สำรวจครั้งนี้ใช้เทคโนโลยีในการบำบัดน้ำเสียแตกต่างกันตามแต่บริบทของพื้นที่ ความพร้อมของงบประมาณในการก่อสร้างและบริหารจัดการระบบ ปริมาณน้ำเสียที่เข้าสู่ระบบ และคุณลักษณะของน้ำเสียที่ต้องการบำบัด ดังมีรายละเอียดในตารางที่ 3

- 1) **ระบบตะกอนเร่ง** จำนวน 4 แห่ง แบ่งเป็น อบจ. 1 แห่ง เทศบาลนคร 1 แห่ง เทศบาลเมือง 1 แห่ง และเทศบาลตำบล 1 แห่ง
- 2) **ระบบบ่อเติมอากาศ** จำนวน 7 แห่ง จำแนกเป็น เทศบาลนคร 3 แห่ง เทศบาลเมือง 3 แห่ง และเทศบาลตำบล 1 แห่ง
- 3) **ระบบบ่อดึงหรือบ่อปรับเสถียร** จำนวน 10 แห่ง แบ่งเป็น เทศบาลนคร 3 แห่ง เทศบาลเมือง 5 แห่ง และเทศบาลตำบล 2 แห่ง
- 4) **ระบบผสม ซึ่งใช้เทคโนโลยีหลายอย่างร่วมกัน** จำนวน 5 แห่ง จำแนกเป็น เทศบาลนคร 2 แห่ง และเทศบาลเมือง 3 แห่ง
- 5) **ระบบอื่น** จำนวน 18 แห่ง แบ่งเป็น เทศบาลนคร 4 แห่ง เทศบาลเมือง 11 แห่ง และเทศบาลตำบล 3 แห่ง ระบบเหล่านี้ อาทิ ระบบแบบคลองวนเวียน (OD) หรือระบบ Facultative aerated lagoon เป็นต้น

ในด้านของพื้นที่ให้บริการบำบัดน้ำเสียพบว่าแต่ละ อปท. มีขนาดที่แตกต่างกัน และสะท้อนถึงประสิทธิภาพและความสามารถในการบำบัดน้ำเสียของ อปท. ได้ชัดเจน

จากผลการสำรวจข้อมูล อปท. กลุ่มตัวอย่างทั้ง 44 แห่ง แสดงถึงความครอบคลุมของพื้นที่ให้บริการการบำบัดน้ำเสียได้ดังนี้ ลำดับแรก องค์การบริหารส่วนจังหวัด มีจำนวน 1 แห่ง มีระบบบำบัดน้ำเสียที่ครอบคลุมพื้นที่ให้บริการ 36 ตารางกิโลเมตร หรือคิดเป็นร้อยละ 1 ของพื้นที่การปกครอง ต่อมา เทศบาลนครจำนวน 13 แห่ง มีระบบบำบัดน้ำเสียที่ครอบคลุมพื้นที่การปกครองเฉลี่ยร้อยละ 41.1 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation: SD) เท่ากับ 24.1 เทศบาลเมืองจำนวน 23 แห่ง มีระบบบำบัดน้ำเสียที่ครอบคลุมพื้นที่ปกครองเฉลี่ยร้อยละ 60.8 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) เท่ากับ 28.0 และเทศบาลตำบลจำนวน 7 แห่ง มีระบบบำบัดน้ำเสียที่ครอบคลุมพื้นที่ปกครองเฉลี่ยร้อยละ 70.3 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) เท่ากับ 17.5

ทั้งนี้ระบบบำบัดน้ำเสียของ อบจ. มีศักยภาพในการบำบัดน้ำเสียได้ รว 22,500 ลูกบาศก์เมตรต่อวัน แต่มีสัดส่วนน้ำเสียที่เข้าสู่การบำบัดเฉลี่ยร้อยละ 22.2 ของศักยภาพ ส่วนเทศบาลนครมีศักยภาพในการบำบัดน้ำเสียได้เฉลี่ย 30,192.3 ลูกบาศก์เมตรต่อวัน แต่มีสัดส่วนของน้ำเสียที่เข้าสู่การบำบัดร้อยละ 52.0 โดยเฉลี่ย สำหรับเทศบาลเมืองมีศักยภาพบำบัดน้ำเสียได้ 15,990.7 ลูกบาศก์เมตรต่อวันโดยเฉลี่ย แต่มีปริมาณน้ำเสียที่เข้าสู่ระบบเฉลี่ย 7,294.1 ลูกบาศก์เมตรต่อวัน หรือมีสัดส่วนร้อยละ 43.5 ของศักยภาพ และเทศบาลตำบลมีศักยภาพในการบำบัดน้ำเสียเฉลี่ย 4,180.0 ลูกบาศก์เมตรต่อวัน แต่มีสัดส่วนของน้ำเสียที่เข้าสู่ระบบบำบัดร้อยละ 45.8 เหตุผลสำคัญที่อธิบายความแตกต่างของปริมาณการบำบัดน้ำเสียเกิดเนื่องมาจากการออกแบบระบบรวบรวมน้ำเสียที่ยังไม่ครอบคลุมพื้นที่ชุมชนหรือเขตการปกครองทั้งหมด

ตารางที่ 3 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับระบบการจัดการน้ำเสียขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

กลุ่ม ตัวอย่าง อปท.	เทคโนโลยี ในการบำบัด น้ำเสีย (จำนวนแห่ง)	พื้นที่ ให้บริการ (%)	ศักยภาพ การบำบัด น้ำเสีย (ลบ.ม./วัน)	ปริมาณน้ำเสีย ที่เข้าสู่ระบบ (ลบ.ม.ต่อวัน)	สัดส่วนการ ใช้ศักยภาพ ของระบบ (% Utilization)	อายุเฉลี่ย ระบบ (ปี)
อบจ.	ตะกอนเร่ง (1)	1.00%	22,500.0	5,000.0	22.2%	20.0
เทศบาล	ตะกอนเร่ง (1)	41.1%	30,192.3	13,549.8	52.0%	15.6
นคร	บ่อเติมอากาศ (3)	(sd	(sd	(sd 9,373.6)	(sd 26.9)	(sd 8.9)
	บ่อผึ่ง/บ่อปรับ	24.1)	17,920.6)			
	เสถียร (3)					
	หลายระบบ (2)					
	อื่น ๆ (4)					

เทศบาล	ตะกอนเร่ง (1)	60.8%	15,990.7	7,294.1	43.5%	19.0
เมือง	บ่อเติมอากาศ (3)	(sd	(sd	(sd 5,083.4)	(sd 17.2)	(sd 4.7)
	บ่อฝึ้ง/บ่อปรับ	28.0)	8,818.9)			
	เสถียร (5)					
	หลายระบบ (3)					
	อื่น ๆ (11)					
เทศบาล	ตะกอนเร่ง (1)	70.3%	4,180.0	2,229.4	45.8%	12.0
ตำบล	บ่อเติมอากาศ (1)	(sd	(sd	(sd 1,116.6)	(sd 14.1)	(sd 7.2)
	บ่อฝึ้ง/บ่อปรับ	17.5)	1,806.1)			
	เสถียร (2) อื่น ๆ (3)					

หมายเหตุ: sd หมายถึง standard deviation หรือส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลจากการศึกษายังพบว่าระบบบำบัดน้ำเสียของ อปท. เริ่มมีอายุการใช้งานเฉลี่ยที่นานขึ้น อาทิ ระบบบำบัดน้ำเสียของ อบจ. มีอายุการใช้งาน 20 ปี ระบบบำบัดน้ำเสียของเทศบาลนครมีอายุการใช้งานเฉลี่ย 15.6 ปี ระบบของเทศบาลเมืองและเทศบาลตำบลมีอายุการใช้งานเฉลี่ย 19.0 และ 12.0 ปีตามลำดับ ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนว่าระบบบำบัดน้ำเสียที่มีอายุการใช้งานที่ยาวนานจำเป็นต้องได้รับการดูแลและซ่อมบำรุงอย่างเพียงพอจึงจะสามารถดำเนินงานบำบัดน้ำเสียได้มีประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่องแน่นอนว่าเรื่องนี้จำเป็นต้องใช้งบประมาณเพื่อการดำเนินการอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ ดังนั้นการบริหารรายได้-รายจ่าย เพื่อหนุนให้การจัดการน้ำเสียเป็นไปอย่างราบรื่นจึงเป็นประเด็นที่มีความสำคัญเป็นอย่างมาก

4.2 การบริหารรายได้และรายจ่ายในการบำบัดน้ำเสียขององค์กรปกครองท้องถิ่น

รายจ่ายในการจัดการระบบบำบัดน้ำเสียของ อปท. แสดงดังตารางที่ 4 และ 5 ตารางที่ 4 เป็นรายจ่ายประจำปีงบประมาณ 2562 ซึ่งพบว่า รายจ่ายเฉลี่ยต่อปีเท่ากับ 4.885 ล้านบาท และลดเหลือ 4.339 ล้านบาทในปี 2563 ดังแสดงในตารางที่ 5 สำหรับ อบจ. มีรายจ่ายในการบำบัดน้ำเสียระหว่าง 4.249 – 4.624 ล้านบาท ในขณะที่เทศบาลนครมีรายจ่ายเฉลี่ยในการบำบัดน้ำเสียระหว่าง 5.542 – 6.230 ล้านบาทต่อปี เทศบาลเมืองมีรายจ่ายเฉลี่ยระหว่าง 4.143 – 4.592 ล้านบาทต่อปี และเทศบาลตำบลมีรายจ่ายเฉลี่ยเท่ากับ 2.571 – 3.569 ล้านบาทต่อปีในช่วงปีงบประมาณ 2562 – 2563

ทั้งนี้ ขนาดของรายจ่ายจะผันแปรไปตามศักยภาพของระบบบำบัดน้ำเสียของอปท. กล่าวคือในปี 2562 ค่าสหสัมพันธ์ระหว่างรายจ่ายในการบำบัดน้ำเสียกับศักยภาพของระบบ มีค่า Pearson's correlation เท่ากับ .444 (p-value < .011) และในปี 2563 มีค่า Pearson's correlation เท่ากับ .523 (p-value < .001) ดังนั้น ระบบบำบัดน้ำเสียขนาดใหญ่มีแนวโน้มที่จะต้องใช้งบประมาณดำเนินการที่สูงกว่าพอสมควร

รายจ่ายค่าไฟเพื่อเดินระบบบำบัดน้ำเสียมีสัดส่วนสูงที่สุดหรือร้อยละ 35.8 ของรายจ่ายรวมในปี 2562 และมีสัดส่วนร้อยละ 38.88 ของรายจ่ายรวม ในปี 2563 ลำดับที่สองเป็นรายจ่ายเพื่อการจ้างเหมาภาคเอกชน (เฉพาะ อปท. ที่มีได้ดำเนินการเอง) ซึ่งมีรายจ่ายนี้เฉลี่ยร้อยละ 15.36 – 20.26 ของรายจ่ายรวมและส่วนที่เหลือเป็นรายจ่ายในการซ่อมบำรุงรักษาระบบ ซึ่งมีสัดส่วนเฉลี่ยร้อยละ 7.41 – 9.05 ของรายจ่ายที่เกิดขึ้น

ตารางที่ 4 รายจ่ายในการจัดการด้านน้ำเสียขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นปี 2562

กลุ่มตัวอย่าง อปท.	รายจ่ายในการบริหารระบบบำบัดน้ำเสีย ปี 2562			สัดส่วน รายจ่าย บำบัด น้ำเสีย (%)	สัดส่วนรายจ่ายที่สำคัญ			
	เฉลี่ย (บาท) (mean)	ต่ำสุด (บาท) (min.)	สูงสุด (บาท) (max.)		ค่าจ้างเหมา (%)	ค่าซ่อมบำรุง (%)	ค่าไฟฟ้า (%)	อื่น ๆ (%)
อบจ.		4,624,764.29		0.11	3.72	2.32	26.10	67.86
ทน.	6,230,047.10	2,769,519.49	13,863,961.32	0.60	19.54	9.67	34.56	36.41
ทม.	4,592,528.07	690,624.72	21,104,710.39	1.10	21.21	10.11	35.79	32.89
ทต.	3,569,435.76	262,757.34	15,038,331.22	1.52	21.44	5.44	40.00	33.11
รวม	4,885,087.03	262,757.34	21,104,710.39	1.00	20.26	9.05	35.80	34.94

ตารางที่ 5 รายจ่ายในการจัดการด้านน้ำเสียขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นปี 2563

กลุ่มตัวอย่าง อปท.	รายจ่ายในการบริหารระบบบำบัดน้ำเสีย ปี 2563			สัดส่วน รายจ่าย บำบัด น้ำเสีย (%)	สัดส่วนรายจ่ายที่สำคัญ			
	เฉลี่ย (บาท) (mean)	ต่ำสุด (บาท) (min.)	สูงสุด (บาท) (max.)		ค่าจ้างเหมา (%)	ค่าซ่อมบำรุง (%)	ค่าไฟฟ้า (%)	อื่น ๆ (%)
อบจ.		4,249,583.23		0.10	3.58	1.59	27.38	67.46
ทน.	5,542,462.37	1,418,892.85	15,482,520.22	0.61	11.78	4.64	46.65	37.26
ทม.	4,143,193.81	1,215,000.00	20,682,646.01	1.30	17.55	10.71	34.36	37.47
ทต.	2,571,521.72	267,581.04	12,190,488.18	1.81	17.45	3.47	39.59	39.50
รวม	4,339,709.07	267,581.04	20,682,646.01	1.13	15.35	7.41	38.88	38.51

หมายเหตุ: รายจ่ายอื่น ๆ ได้แก่ ค่าบริหารจัดการ เงินเดือน ค่าน้ำ ค่าสารเคมี และอื่น ๆ

ตารางที่ 4 และ 5 แสดงรายจ่ายในการบำบัดน้ำเสียและสัดส่วนเมื่อเทียบกับงบประมาณทั้งหมดของ อบท. ซึ่งผลการศึกษพบว่า มีสัดส่วนเฉลี่ยร้อยละ 1.00 และ 1.13 ของรายจ่ายรวมของ อบท. ในปี 2562 และ 2563 ตามลำดับ อย่างไรก็ตาม ในกรณีของ อบจ. และเทศบาลนคร มีสัดส่วนรายจ่ายบำบัดน้ำเสียเพียงเล็กน้อยเมื่อเทียบกับงบประมาณรายจ่ายรวม กล่าวคือ มีสัดส่วนระหว่างร้อยละ 0.10 – 0.11 สำหรับ อบจ. และระหว่างร้อยละ 0.60 – 0.61 สำหรับเทศบาลนคร แต่กรณี อบท. ขนาดกลางและเล็ก ดังเช่นเทศบาลเมืองและเทศบาลตำบล ต้องแบกรับภาระรายจ่ายในการบำบัดน้ำเสีย เป็นสัดส่วนที่สูงกว่าอย่างมีนัยสำคัญ (ค่าเฉลี่ยระหว่างกลุ่มมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติ โดยมี $p\text{-value} < .07$ สำหรับปี 2562 และ $p\text{-value} < .10$ สำหรับปี 2563)

ตารางที่ 6 แสดงข้อมูลสัดส่วนการจัดเก็บค่าบริการบำบัดน้ำเสียตามหลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (PPP) จากอบท. กลุ่มตัวอย่าง ซึ่งพบว่า อบท. จำนวน 8 แห่ง หรือ ร้อยละ 18.2 ของกลุ่มตัวอย่างเท่านั้นมีการจัดเก็บค่าบริการบำบัดน้ำเสีย ทั้งนี้ อบท. ส่วนใหญ่ดำเนินการจัดเก็บเงินโดยใช้บุคลากรของ อบท. และเฉลี่ยจัดเก็บได้ 4.707 ล้านบาทต่อแห่งในปี 2562 แต่ทว่าจำนวนเงินรายได้ลดลงเหลือ 3.026 ล้านบาทเฉลี่ยต่อ อบท. ในปี 2563 เนื่องจาก สถานการณ์โควิดที่ทำให้ปริมาณกิจกรรมทางเศรษฐกิจและปริมาณ น้ำเสียลดน้อยลง จึงส่งผลให้การจัดเก็บรายได้จากค่าบริการบำบัดน้ำเสียของ อบท. ลดลง ไปด้วย

ตารางที่ 6 ผลการจัดเก็บรายได้จากค่าบริการบำบัดน้ำเสียขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

กลุ่มตัวอย่าง อบท. (แห่ง)	จำนวนเงินค่าบริการบำบัดน้ำเสีย ที่เก็บได้จริง (เฉลี่ยบาทต่อปี)		สัดส่วนรายได้ จากค่าบริการ ต่อรายจ่ายรวม		วิธีบริหารจัดการเก็บรายได้ (แห่ง)		
					จัดเก็บ เอง	จัดเก็บ กับค่า น้ำประปา	มอบให้ ภาคเอกชน จัดเก็บ
	2562	2563	2562	2563			
เทศบาลนคร (1)	866,621.00	1,006,167.00	29.69%	43.59%	1		
เทศบาลเมือง (4)	5,976,087.75	4,197,941.50	69.10%	69.30%	3		1
เทศบาลตำบล (3)	4,295,769.49	2,136,430.19	60.53%	55.23%	2	1	
รวม (8)	4,707,285.06	3,025,902.95	60.96%	60.81%	6	1	1

หมายเหตุ: สัดส่วนรายได้ต่อรายจ่ายหมายถึงสัดส่วนระหว่างรายได้จากค่าบริการบำบัดน้ำเสียที่จัดเก็บได้ เทียบกับรายจ่ายในการบำบัดน้ำเสียขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ประเด็นสำคัญที่จะสะท้อนถึงความยั่งยืนทางการเงินในการจัดการน้ำเสียของ อบท. ได้แก่ การมีรายได้ที่เพียงพอสำหรับการบริหารจัดการและการดูแลซ่อมบำรุงอุปกรณ์ และสร้างความเป็นธรรมในการกระจายภาระรายจ่ายในการจัดการน้ำเสียให้แก่ผู้ก่อมลพิษ

อย่างไรก็ดี ข้อมูลตารางที่ 6 สะท้อนว่าสัดส่วนของรายได้จากค่าบริการเมื่อเทียบกับภาระค่าใช้จ่ายของ อบท. (นับเฉพาะ อบท. ที่จัดเก็บค่าบริการ) มีสัดส่วนที่ค่อนข้างต่ำ หรือเฉลี่ยประมาณร้อยละ 60.81 – 60.96 เท่านั้น รายจ่ายที่เหลือเท่ากับว่ามีการส่งออกภาระภาษี (tax export) ไปยังคนบุคคลอื่นในชุมชนที่ต้องแบกรับภาระแทน และสำหรับ อบท. ที่ไม่มีการจัดเก็บค่าบริการบำบัดน้ำเสีย (ซึ่งมีอีก 36 แห่งหรือร้อยละ 81.8 ของกลุ่มตัวอย่าง) ย่อมส่งผลให้ประชาชนในชุมชนต้องแบกรับภาระทั้งหมด โดยการนำเงินงบประมาณเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นในส่วนอื่น ๆ มาใช้ในการบำบัดน้ำเสียเหล่านี้แทน ประเด็นนี้จึงเป็นโจทย์สำคัญในเชิงนโยบายที่ควรได้รับการทบทวนอย่างยิ่ง ซึ่งนอกจากจะมีส่วนสร้างหลักประกันถึงความยั่งยืนในการเดินระบบจัดการน้ำเสียของ อบท. แล้ว ยังช่วยสร้างความเป็นธรรมในการกระจายภาระค่าใช้จ่ายจากการบำบัดน้ำเสียอีกประการหนึ่งด้วย

4.3 ผลลัพธ์จากการจัดการน้ำเสียขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ผลลัพธ์จากการจัดการน้ำเสียโดย อบท. มีหลายลักษณะ ได้แก่ คุณภาพน้ำเสียที่ผ่านการบำบัดตามมาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อม ปัญหาด้านคุณภาพของแหล่งน้ำสาธารณะ และปัญหาในการจัดการระบบบำบัดน้ำเสียของ อบท. กลุ่มตัวอย่าง ดังสรุปในตารางที่ 7 ลำดับแรกพบว่า อบท. กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระบบที่มีประสิทธิภาพในการบำบัดน้ำเสียก่อนที่จะปล่อยน้ำทิ้งลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะในพื้นที่ ซึ่งพิจารณาจากคุณภาพน้ำทิ้งในแต่ละพารามิเตอร์ที่เป็นไปตามค่ามาตรฐานตลอดทั้งปีตามที่กรมควบคุมมลพิษกำหนด อันได้แก่ ค่า BOD (Biochemical Oxygen Demand) ไม่เกิน 20 มิลลิกรัม/ลิตร ซึ่ง อบท. ทั้งหมดดำเนินการผ่านค่ามาตรฐานนี้ ลำดับที่สอง ได้แก่ ค่าของแข็งแขวนลอย (Suspended Solids : SS) ซึ่งจะต้องไม่เกิน 30 มิลลิกรัม/ลิตร (กรณีที่เป็นระบบบ่อบำบัดเสถียร (stabilization pond) หรือบ่อฝั่ง จะต้องมีค่า SS ไม่เกิน 50 มิลลิกรัม/ลิตร) ทั้งนี้ระบบบำบัดน้ำเสียของกลุ่มตัวอย่าง อบท. ส่วนใหญ่หรือราวร้อยละ 75 สามารถบำบัดน้ำเสียได้ตามค่ามาตรฐานนี้ตลอดทั้งปี และส่วนที่เหลือปฏิบัติได้ตามค่ามาตรฐานบางช่วงเวลา

ตารางที่ 7 ผลลัพธ์และปัญหาในการจัดการน้ำเสียรวมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

กลุ่มตัวอย่าง	ค่ามาตรฐาน	มีปัญหาด้าน	ปัญหาที่พบในการจัดการน้ำเสีย (จำนวนแห่ง และร้อยละ)				
อบท. (จำนวนแห่ง)	การจัดการน้ำเสียเฉลี่ยตลอดทั้งปี	ความสะอาดของแหล่งน้ำสาธารณะ	ระบบ	ศักยภาพ	ขาดแคลน	ขาด	อื่น ๆ
			ไม่เพียงพอพื้นที่ทั้งหมด	ไม่เพียงพอต่อความสกปรก	งบประมาณที่เพียงพอ	บุคลากรเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน	
อบจ. (1)	ผ่าน = 1 (100.0%)	ไม่มี = 1 (100.0%)	-	-	-	-	-

กลุ่มตัวอย่าง อปท. (จำนวน แห่ง)	ค่ามาตรฐาน การจัดการ น้ำเสียเฉลี่ย ตลอดทั้งปี	มีปัญหาด้าน ความสะอาด ของแหล่งน้ำ สาธารณะ	ปัญหาที่พบในการจัดการน้ำเสีย (จำนวนแห่ง และร้อยละ)				
			ระบบ ไม่ เพียงพอ ต่อพื้นที่ ทั้งหมด	ศักยภาพ ไม่ เพียงพอ ต่อความ สกปรก	ขาดแคลน งบประมาณ ซ่อมบำรุง ที่เพียงพอ	ขาด บุคลากร เชี่ยวชาญ เฉพาะด้าน	อื่น ๆ
เทศบาล นคร (13)	ผ่าน = 10 (76.9%) ผ่านส่วนใหญ่ = 3 (23.1%)	มี = 9 (69.2%) ไม่มี = 4 (30.8%)	8 (61.5%)	2 (15.4%)	3 (23.1%)	2 (15.4%)	-
เทศบาล เมือง (23)	ผ่าน = 16 (69.6%) ผ่านส่วนใหญ่ = 5 (21.7%) N/A = 2 (8.7%)	มี = 4 (17.4%) ไม่มี = 18 (78.3%) N/A = 1 (4.3%)	14 (60.9%)	-	10 (43.5%)	6 (26.1%)	3 (13.0%)
เทศบาล ตำบล (7)	ผ่าน = 5 (71.4%) ผ่านส่วนใหญ่ = 1 (14.3%) N/A = 1 (14.3%)	มี = 1 (14.3%) ไม่มี = 6 (85.7%)	3 (42.9%)	-	2 (28.6%)	3 (42.9%)	-
รวม (44)	ผ่าน = 32 (72.7%) ผ่านส่วนใหญ่ = 8 (18.2%) N/A = 3 (6.8%)	มี = 14 (31.8%) ไม่มี = 29 (65.9%) N/A = 1 (2.3%)	25 (56.8%)	2 (4.5%)	15 (34.1%)	11 (25.0%)	3 (6.8%)

หมายเหตุ: N/A หมายถึง ไม่มีข้อมูล; ค่ามาตรฐานการบำบัดน้ำเสียมาจากการประเมินระดับค่า BOD หรือ Filtrate BOD, SS, pH, Fat, Oil and Grease, Total Nitrogen และ Total Phosphorus ผ่าน หมายถึงคุณภาพน้ำที่บำบัดผ่านมาตรฐานทุกตัวชี้วัด และผ่านส่วนใหญ่ หมายถึงคุณภาพน้ำที่บำบัดผ่านค่ามาตรฐานเป็นส่วนใหญ่

ลำดับต่อมา ได้แก่ ค่าความเป็นกรดและด่าง (pH) ของน้ำทิ้งที่ผ่านการบำบัดแล้วต้องมีค่า pH ระหว่าง 5.5-9.0 ซึ่งกลุ่มตัวอย่าง อปท. ทั้งหมดปฏิบัติตามค่ามาตรฐานนี้ นอกจากนี้ ค่าน้ำมันและไขมัน (Fat, Oil and Grease) ในน้ำทิ้งที่ผ่านการบำบัดแล้วต้องมีปริมาณไม่เกิน 5 มิลลิกรัม/ลิตร ซึ่งระบบบำบัดน้ำเสียทั้งหมดของ อปท. ปฏิบัติได้ตามค่ามาตรฐานนี้ สำหรับค่ามาตรฐานอื่น ได้แก่ ค่าไนโตรเจนทั้งหมด (Total Nitrogen) ในน้ำทิ้งที่ไม่เกิน 20 มิลลิกรัม/ลิตร และค่าฟอสฟอรัสทั้งหมด

(Total Phosphorus) ที่ไม่เกิน 2 มิลลิกรัม/ลิตร ข้อมูลสำรวจพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ปฏิบัติได้ตามมาตรฐานเหล่านี้

ลำดับที่สาม ได้แก่การพิจารณาผลลัพธ์ที่มีต่อคุณภาพแหล่งน้ำสาธารณะในชุมชน จากกลุ่มตัวอย่าง อบท. พบว่าส่วนใหญ่ไม่พบปัญหานี้ (จำนวน 29 แห่งหรือร้อยละ 65.9 ของกลุ่ม) แต่ทว่ายังมี อบท. ที่มีปัญหาคุณภาพแหล่งน้ำจำนวน 14 แห่งหรือคิดเป็นร้อยละ 31.8 ของกลุ่มตัวอย่าง ในจำนวนนี้เป็นชุมชนระดับเทศบาลนคร 9 แห่งจาก 13 แห่ง หรือร้อยละ 69.2 ข้อมูลนี้บ่งชี้ว่าการจัดการน้ำเสียในเมืองขนาดใหญ่เป็นเรื่องที่ซับซ้อนพอสมควร แม้ว่ากลุ่มเทศบาลนครจะรายงานว่ามีค่าน้ำทิ้งที่ผ่านการบำบัดได้ตามมาตรฐานเป็นส่วนใหญ่แล้วก็ตาม แต่ยังคงเผชิญปัญหาคุณภาพน้ำเสียที่ผ่านการบำบัดแล้วเป็นระยะ ๆ

ในด้านปัญหาการจัดการน้ำเสียนั้น ตารางที่ 7 บ่งชี้ว่าแบ่งเป็น 5 ประเด็นที่สำคัญ ได้แก่ ระบบบำบัดน้ำเสียไม่ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมด ศักยภาพของระบบไม่เพียงพอเมื่อเทียบกับความสกปรกของน้ำเสีย ปัญหาขาดแคลนงบประมาณเพื่อซ่อมบำรุงที่เพียงพอ อบท. ขาดบุคลากรที่เชี่ยวชาญเฉพาะด้านในการจัดการน้ำเสีย และปัญหาอื่น ในภาพรวมพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ (ร้อยละ 56.8) มีระบบบำบัดที่ยังไม่ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมด ทำให้น้ำเสียส่วนหนึ่งมิได้รับการบำบัด และไหลลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะ สังเกตว่าปัญหานี้มักเกิดกับเทศบาลนครและเทศบาลเมืองเป็นหลัก (ร้อยละ 61.5 และ 60.9 ของแต่ละกลุ่ม) ซึ่งเป็นชุมชนที่มีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่น แต่มีพื้นที่บริการครอบคลุมเฉลี่ยร้อยละ 41.1 สำหรับเทศบาลนคร และร้อยละ 60.8 สำหรับเทศบาลเมือง ข้อมูลนี้จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ปัญหาดังกล่าวรุนแรงกว่ากรณีของเทศบาลตำบล (ร้อยละ 42.9) ซึ่งมีพื้นที่บริการเฉลี่ยครอบคลุมร้อยละ 70.3 ของพื้นที่การปกครอง

ประการต่อมาเป็นปัญหาจากการขาดแคลนทรัพยากรหรืองบประมาณทำให้ขาดการดูแลซ่อมบำรุงระบบบำบัดน้ำเสียอย่างเพียงพอเพื่อให้ระบบใช้งานได้อย่างต่อเนื่อง (ร้อยละ 34.1 ของกลุ่มตัวอย่าง) ทั้งนี้กรณีของเทศบาลเมืองจะประสบปัญหานี้ค่อนข้างรุนแรงกว่า อบท. ขนาดอื่น ๆ และในลำดับสุดท้ายได้แก่ปัญหาการขาดแคลนผู้เชี่ยวชาญในการจัดการระบบบำบัดน้ำเสียของ อบท. (ร้อยละ 25.0 ของกลุ่มตัวอย่าง)

4.4 บทวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดเก็บค่าบริการบำบัดน้ำเสียกับผลลัพธ์ในการบำบัดน้ำเสียและความยั่งยืนของระบบบำบัดน้ำเสีย

บทวิเคราะห์ที่สำคัญคือการจัดเก็บหรือไม่จัดเก็บค่าบริการบำบัดน้ำเสียของ อปท. ส่งผลต่อการดูแลคุณภาพน้ำเสียหรือการจัดการระบบให้สามารถทำงานอย่างต่อเนื่องหรือไม่เพียงใด ข้อมูลตารางที่ 8 เปรียบเทียบผลลัพธ์ในการจัดการน้ำเสียของกลุ่มตัวอย่าง อปท. และปัญหาต่าง ๆ โดยจำแนกเป็นกลุ่ม อปท. ที่จัดเก็บค่าบริการบำบัดน้ำเสีย ซึ่งมีจำนวน 8 แห่ง และกลุ่ม อปท. ที่ไม่จัดเก็บค่าบริการบำบัดน้ำเสีย ซึ่งมีจำนวน 36 แห่ง

ลำดับแรก ในภาพรวมของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 44 แห่งมีผลการจัดการด้านน้ำเสียที่ค่อนข้างดี ไม่พบว่ามีปัญหารุนแรงด้านคุณภาพของแหล่งน้ำสาธารณะ 30 แห่ง หรือเป็นสัดส่วนร้อยละ 68.2 ของกลุ่มตัวอย่าง แต่กระนั้น เมื่อพิจารณาเฉพาะกลุ่ม อปท. ที่จัดเก็บค่าบริการบำบัดน้ำเสีย พบว่าส่วนใหญ่ของกลุ่ม อปท. นี้ไม่มีปัญหาด้านคุณภาพแหล่งน้ำและมีสัดส่วนที่ดีกว่าค่าเฉลี่ยโดยรวม หรือมีสัดส่วนร้อยละ 87.5 ของกลุ่ม ในทางกลับกัน กลุ่ม อปท. ที่ไม่จัดเก็บค่าบริการบำบัดน้ำเสีย นั้น สัดส่วนของ อปท. ที่ไม่มีปัญหาด้านคุณภาพของแหล่งน้ำสาธารณะมีสัดส่วนลดลงเหลือเพียงร้อยละ 63.9 ซึ่งจะเห็นได้ว่ามีสัดส่วนที่น้อยกว่าค่าเฉลี่ยในภาพรวม และน้อยกว่าสัดส่วน อปท. กลุ่มแรกค่อนข้างมาก

ในทำนองเดียวกัน เมื่อพิจารณาจากคุณภาพน้ำทิ้งที่ผ่านการบำบัดแล้วนั้น พบว่ากรณีของ อปท. ที่จัดเก็บค่าบริการบำบัดน้ำเสียส่วนใหญ่จะดำเนินการได้ตามค่ามาตรฐาน หรือคิดเป็นร้อยละ 87.5 ของกลุ่มตัวอย่าง ในทางกลับกัน กลุ่ม อปท. ที่มีได้จัดเก็บค่าบริการบำบัดน้ำเสีย ดำเนินการได้ตามค่ามาตรฐานในสัดส่วนที่ลดลง หรือเหลือร้อยละ 77.8 ของกลุ่ม ในขณะเดียวกัน สัดส่วนของ อปท. ในกลุ่มที่มีได้จัดเก็บค่าบริการนี้สามารถบำบัดน้ำเสียได้ตามมาตรฐานเพียงบางช่วงเวลา ซึ่งมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 22.9 ของกลุ่ม ข้อมูลนี้บ่งชี้ถึงผลลัพธ์ของการจัดการน้ำเสียที่แตกต่างกันระหว่างกลุ่ม อปท. ทั้ง 2 กลุ่มได้อย่างชัดเจน และน่าจะเป็นผลโดยตรงจากการจัดเก็บค่าบริการบำบัดน้ำเสียของ อปท.

ตารางที่ 8 วิเคราะห์ผลลัพธ์ระหว่างกลุ่มองค์กรส่วนท้องถิ่นที่จัดเก็บและไม่จัดเก็บค่าบริการบำบัดน้ำเสีย

กลุ่ม อปท.	มีปัญหา คุณภาพน้ำ ในแหล่งน้ำ สาธารณะ	ค่ามาตรฐานการ จัดการ น้ำเสียเฉลี่ย ตลอดทั้งปี	ปัญหาในการเดินระบบบำบัดน้ำเสียของ อปท.				
			ระบบ ไม่ เพียงพอ	ขาด ศักยภาพ ในระบบ	ขาดการ ซ่อม บำรุงให้ เพียงพอ	ขาด บุคลากร เชี่ยวชาญ	อื่น ๆ
จัดเก็บ ค่าบริการ (8 แห่ง)	มี = 1 (12.5%) ไม่มี = 7 (87.5%) (ค่าดัชนีเฉลี่ย = .125)	ผ่านทั้งหมด = 7 (87.5%) ผ่านส่วนใหญ่ = 1 (12.5%) (ค่าดัชนีเฉลี่ย = 1.01)	4 (50.0%)	0 (0.0%)	2 (25.0%)	1 (12.5%)	2 (25.0%)
ไม่จัดเก็บ ค่าบริการ (36 แห่ง)	มี = 13 (36.1%) ไม่มี = 23 (63.9%) (ค่าดัชนีเฉลี่ย = .371)	ผ่านทั้งหมด = 28 (77.8%) ผ่านส่วนใหญ่ = 8 (22.9%) (ค่าดัชนีเฉลี่ย = 1.08)	23 (65.7%)	2 (5.7%)	15 (42.9%)	10 (27.8%)	2 (5.6%)
รวม (44 แห่ง)	มี = 14 (31.8%) ไม่มี = 30 (68.2%) (ค่าดัชนีเฉลี่ย .326)	ผ่านทั้งหมด = 35 (79.5%) ผ่านส่วนใหญ่ = 9 (20.5%) (ค่าดัชนีเฉลี่ย 1.07)	27 (61.4%)	2 (4.5%)	15 (34.1%)	11 (25.0%)	4 (9.1%)

หมายเหตุ : ค่าดัชนีเฉลี่ยคือการหาค่าเฉลี่ยของคะแนนบ่งชี้ว่าเกิดปัญหาคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำสาธารณะ และการไม่ผ่านมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อม ค่าดัชนีอยู่ระหว่าง 0 ถึง 1 หากมีค่าสูงสะท้อนว่ามีปัญหาด้านคุณภาพมาตรฐานการบำบัดน้ำเสียที่รุนแรง

ลำดับสุดท้ายเป็นปัญหาในการจัดการระบบบำบัดน้ำเสีย พบว่ามีผลแตกต่างกันระหว่างกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มเช่นกัน ในกรณีของ อปท. ที่จัดเก็บค่าบริการบำบัดน้ำเสีย ซึ่งมีสัดส่วนร้อยละ 50 ของกลุ่ม (จำนวน 4 แห่ง) ประสบปัญหาด้านพื้นที่บริการของระบบบำบัดน้ำเสียที่ไม่ยังครอบคลุมเพียงพอ หรือมีพื้นที่ให้บริการครอบคลุมเฉลี่ยร้อยละ 58.3 นอกจากนี้ กลุ่ม อปท. ที่จัดเก็บค่าบริการบำบัดน้ำเสียมีปัญหาขาดแคลน การซ่อมบำรุงจำนวน 2 แห่ง จากกลุ่มตัวอย่าง 8 แห่ง หรือคิดเป็นร้อยละ 25 ของกลุ่ม และประสบปัญหาขาดแคลนผู้เชี่ยวชาญและปัญหาอื่น ๆ อีกจำนวน 2 แห่ง หรือร้อยละ 25 ของกลุ่ม

ในทางกลับกัน กลุ่ม อบท. ที่ไม่จัดเก็บค่าบริการบำบัดน้ำเสียพบว่ามีปัญหาต่าง ๆ ในระดับที่รุนแรงกว่าพอควร ประเด็นแรก ปัญหาความไม่เพียงพอของระบบบำบัดน้ำเสียมีจำนวน 23 แห่ง หรือมีสัดส่วนร้อยละ 65.7 ของกลุ่ม ซึ่ง อบท. กลุ่มนี้มีพื้นที่บริการครอบคลุมร้อยละ 53.9 โดยเฉลี่ย นอกจากนี้ อบท. กลุ่มนี้ประสบปัญหาด้านความสามารถของระบบบำบัดน้ำเสียที่ไม่เพียงพอต่อค่าความสกปรกของน้ำเสียที่รุนแรงจำนวน 2 แห่ง หรือคิดเป็นร้อยละ 4.5 ของกลุ่ม และประสบปัญหาขาดแคลนการซ่อมบำรุงที่เพียงพอ เนื่องจากขาดแคลนงบประมาณจำนวน 15 แห่ง หรือร้อยละ 42.9 ของกลุ่ม ข้อมูลในตารางที่ 8 จึงสะท้อนถึงนัยสำคัญของการจัดเก็บค่าบริการบำบัดน้ำเสียสำหรับ อบท. ที่มีต่อคุณภาพของการเดินระบบพอสมควร ดังที่ผู้เขียนจะอภิปรายในส่วนต่อไป

5. สรุปและอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การสำรวจครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการจัดการน้ำเสียขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบท.) ที่มีการดำเนินการอยู่จำนวน 97 แห่งทั่วประเทศ การเก็บข้อมูลจากการสำรวจ อบท. กลุ่มตัวอย่างจำนวน 44 แห่ง (ร้อยละ 45.4) สะท้อนถึงข้อมูลด้านต่าง ๆ ในการบริหารจัดการน้ำเสียของ อบท. ในปัจจุบันได้ค่อนข้างชัดเจน ลำดับแรกพบว่าระบบการจัดการน้ำเสียของ อบท. มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่ค่อนข้างดี ระบบด้านเทคนิคและวิธีการจัดการมีความหลากหลายขึ้นอยู่กับบริบทของพื้นที่ความพร้อมของ อบท. และค่าความเข้มข้นของน้ำเสีย

ทั้งนี้ในปัจจุบัน ระบบบำบัดน้ำเสียของ อบท. มีศักยภาพเพียงพอต่อการบำบัดคุณภาพของน้ำเสียที่เกิดขึ้น สามารถรองรับปริมาณน้ำเสียได้ดีพอสมควร และคุณภาพของน้ำเสียที่บำบัดแล้วอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานเป็นส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตาม หากมีการขยายตัวของชุมชนหรือมีค่าความสกปรกของน้ำเสียที่รุนแรงขึ้นในอนาคต ระบบบริหารจัดการที่เป็นอยู่ของ อบท. อาจประสบปัญหา เนื่องจากพื้นที่บริการบำบัดน้ำเสีย (Service area) ยังไม่ครอบคลุมทั่วชุมชน และนอกจากนี้ อบท. ยังขาดแคลนงบประมาณเพื่อลงทุนขยายระบบน้ำเสียให้ครอบคลุมพื้นที่ชุมชนอย่างเพียงพอ อีกทั้งยังขาดการดูแลซ่อมบำรุงระบบเพื่อให้ใช้งานได้อย่างต่อเนื่อง

ประเด็นสำคัญที่พบจากการสำรวจนี้และสะท้อนว่ายังไม่สอดคล้องกับการบริหารจัดการระบบบำบัดน้ำเสียเพื่อให้ใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพประสิทธิผลในระยะยาว คือ การบริหารจัดการเก็บค่าบริการบำบัดน้ำเสีย กล่าวคือ อบท. ส่วนใหญ่ยังมิได้จัดเก็บค่าบริการ

บำบัดน้ำเสียเพื่อนำมาใช้ดำเนินงานและ/หรือขยายการลงทุนระบบบำบัดน้ำเสียให้เพิ่มขึ้น และถึงแม้จะมี อปท. จำนวนหนึ่งที่ได้เก็บค่าบริการดังกล่าว (จำนวน 8 แห่งจาก 44 แห่ง หรือร้อยละ 18.2 ของกลุ่มตัวอย่าง) แต่ทว่ายังไม่สามารถสร้างรายได้ ให้เพียงพอต่อภาระค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น หรือมีสัดส่วนรายได้ต่อภาระค่าใช้จ่ายเพียงร้อยละ 60 โดยเฉลี่ยเท่านั้น ส่วนของรายได้ที่ขาดหายไปดังกล่าวทำให้ อปท. ต้องนำเงินงบประมาณจากส่วนอื่น ๆ มาอุดหนุนรายจ่ายในส่วนนี้แทน ระบบที่เป็นอยู่จึงก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในทางภาษี ตามหลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย และเป็นปัจจัยเสี่ยงที่อาจทำให้ระบบบำบัดน้ำเสียส่วนใหญ่ ขาดความยั่งยืนในระยะยาว ข้อค้นพบนี้เป็นการตอกย้ำถึงปัญหาที่เคยมีการศึกษาไว้แล้ว ก่อนหน้านี้ (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2545; วีระศักดิ์ เครือเทพ, 2556) แม้ว่าเรื่องนี้จะผ่านมาเป็นเวลานานแล้ว ก็ตาม แต่ก็ยังมิได้ถูกปรับปรุงแก้ไขแต่ประการใด ดังนั้น ข้อมูลสำรวจจึงสะท้อนถึงนโยบายสำคัญที่รัฐและภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องควรเร่ง ดำเนินการผลักดัน เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีขึ้นต่อไป

แม้จะเป็นเรื่องจริงที่ว่ารายจ่ายในการจัดการน้ำเสียจะมีสัดส่วนที่ไม่สูงนัก เมื่อเทียบกับงบประมาณประจำปีของ อปท. หรือมีสัดส่วนเฉลี่ยร้อยละ 1.00 – 1.13 เท่านั้น รายจ่ายนี้จึงไม่น่าจะเป็นปัญหาภาระทางงบประมาณใด ๆ แก่ อปท. แต่หากข้อสรุปเช่นนี้เป็นจริง เราไม่ควรพบปัญหาว่า อปท. ขาดแคลนงบประมาณในการดูแลซ่อมบำรุงระบบ หรือขาดแคลนงบประมาณในการลงทุนขยายระบบเพื่อให้ครอบคลุมพื้นที่ ชุมชนมากขึ้น แต่ในความเป็นจริงหาได้เป็นเช่นนั้นไม่ ผลสำรวจครั้งนี้บ่งชี้ว่า อปท. ส่วนใหญ่มิได้จัดสรรงบประมาณให้เพียงพอต่อการดำเนินการกิจเหล่านี้ จนทำให้เกิดความสูญเสียต่อประเด็นปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมจากมลพิษทางน้ำที่รุนแรงเพิ่มขึ้นได้ในอนาคต

นอกจากนี้ การที่ อปท. ไม่จัดเก็บค่าบริการบำบัดน้ำเสีย ซึ่งนอกจากจะสร้างความไม่เป็นธรรมทางภาษีอากร และทำให้ อปท. ขาดแคลนงบประมาณเพื่อลงทุนขยายระบบ ให้ครอบคลุมพื้นที่อย่างเพียงพอ ดังที่ได้กล่าวแล้วนั้น ยังกลายเป็นปัจจัยเสี่ยงที่อาจสร้างผลลัพธ์ที่ไม่พึงประสงค์ต่อการบำบัดน้ำเสียให้ผ่านค่ามาตรฐาน และต่อการดูแลรักษาคุณภาพของแหล่งน้ำสาธารณะในชุมชน ดังที่แสดงจากผลการสำรวจข้างต้นเช่นกัน

ข้อเสนอแนะในอนาคตที่สำคัญคือ การผลักดันให้ อปท. เร่งจัดเก็บค่าบริการบำบัดน้ำเสีย ซึ่งน่าจะก่อให้เกิดผลดีโดยรวมต่อการดูแลและ/หรือลงทุนในระบบจัดการดังกล่าว และต่อการสร้างความเป็นธรรมในการกระจายภาระค่าใช้จ่ายจากการจัดการน้ำเสีย เรื่องนี้จึงเป็นนโยบายสำคัญที่รัฐควรผลักดันให้ อปท. แต่ละแห่งดำเนินการอย่างจริงจังต่อไป

โดยจะต้องดำเนินการอย่างน้อยใน 3 ประเด็น ได้แก่ (1) การผลักดันให้ อบท. แต่ละแห่งให้ความสำคัญอย่างจริงจังกับการจัดเก็บค่าบริการบำบัดน้ำเสียตามหลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (2) การกำหนดอัตราค่าบริการให้เหมาะสมเพื่อให้ อบท. มีรายได้เพียงพอภาระค่าใช้จ่ายตามสมควร และ (3) การผลักดันให้ อบท. ใช้มาตรการด้านภาษี (ค่าบริการบำบัดน้ำเสีย) เป็นเครื่องมือกระตุ้นให้เกิดประสิทธิภาพและความต่อเนื่องของการเดินระบบบำบัดน้ำเสีย และเพื่อสร้างความตระหนักของภาคส่วนต่าง ๆ ในการลดการผลิตและ/หรือปล่อยน้ำเสีย จากข้อเสนอแนะทั้งหมดที่กล่าวมานี้ ภาครัฐ อบท. และฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องควรร่วมเป็นเจ้าภาพผลักดันการดำเนินการเพื่อให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

พร้อมกันนี้ รัฐควรผลักดันให้ อบท. ต่าง ๆ เร่งดำเนินการขยายระบบบริการบำบัดน้ำเสียให้ครอบคลุมพื้นที่การปกครอง หรือแหล่งกำเนิดน้ำเสียในชุมชนให้เพียงพอ โดยที่อาจมีนโยบายสนับสนุนการลงทุนผ่านการกำหนดสัดส่วนร่วมลงทุนระหว่างรัฐกับ อบท. หรือแนวปฏิบัติที่สนับสนุนให้ อบท. ร่วมลงทุนกับภาคเอกชนหรือภาคชุมชนผ่านมาตรการระดมทุนที่หลากหลายมากขึ้น อาทิ การออกพันธบัตรท้องถิ่นเพื่อการจัดการบำบัดน้ำเสีย อันเป็นการลดข้อจำกัดด้านงบประมาณภาครัฐโดยตรง และจะช่วยเร่งให้เกิดการลงทุนในระบบบำบัดน้ำเสียของ อบท. ต่าง ๆ ในวงกว้างได้ครอบคลุมเมืองขนาดใหญ่ต่าง ๆ มากขึ้น

แน่นอนว่าการวิจัยครั้งนี้เป็นจุดเริ่มต้นในการผลักดันแนวนโยบายค่าบริการบำบัดน้ำเสียเพื่อเกื้อหนุนให้การจัดการน้ำเสียของ อบท. มีคุณภาพและความยั่งยืน ฉะนั้นจึงอาจมีข้อจำกัดในเชิงระเบียบวิธีวิจัยและเทคนิคการวิเคราะห์หลายประการ ลำดับแรก งานวิจัยนี้เป็นการสำรวจที่ยังไม่ครอบคลุม อบท. ทุกแห่งและส่วนราชการอื่น ๆ ที่มีระบบบำบัดน้ำเสียทั้งหมด สถานการณ์โดยรวมด้านการจัดการน้ำเสียจึงอาจแตกต่างไปจากบทวิเคราะห์ในงานนี้ได้ การวิจัยในเรื่องนี้เพิ่มเติมจึงมีความจำเป็นในอนาคต

ประการต่อมา การสำรวจครั้งนี้แม้จะครอบคลุมกลุ่มตัวอย่าง อบท. ที่มีระบบบำบัดน้ำเสียมากกว่าร้อยละ 45.4 แต่อาจมีความคลาดเคลื่อนในการสรุปผลจากปัญหา Self-selection bias เนื่องจาก อบท. ที่ไม่เข้าร่วมสำรวจอาจมีปัญหที่รุนแรงมากในด้านการจัดการน้ำเสีย จึงไม่ประสงค์ที่จะเปิดเผยข้อมูลต่อบุคคลภายนอก ผลสรุปในรายงานชิ้นนี้จึงอาจดีเกินจริง ข้อจำกัดประเด็นสุดท้ายเกิดจากการรายงานโดยใช้วิธีประเมินตนเองของ อบท. (self-assessment report) ซึ่งขาดการตรวจทานข้อมูลด้วยหลักฐานเชิงประจักษ์ ผลการรายงานจึงอาจดูดีเกินจริงได้เช่นกัน และควรมีการศึกษาซ้ำต่อไป

แต่กระนั้น งานวิจัยเชิงสำรวจนี้สามารถให้ภาพเบื้องต้นเกี่ยวกับการจัดการน้ำเสียของ อบท. ในปัจจุบันได้ดีพอสมควร และสามารถใช้เป็นข้อมูลตั้งต้นในการกำหนดประเด็นเชิงนโยบาย (agenda setting) เพื่อนำไปสู่การพัฒนาข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้องได้ในอนาคต หากฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องไม่สนใจ เพิกเฉย หรือไม่ดำเนินการใด ๆ และมองว่ารายจ่ายในการบำบัดน้ำเสียเป็นสัดส่วนเพียงเล็กน้อยที่ไม่มีความสำคัญ วิธีคิดเช่นนี้อาจกลายเป็นการสร้างวงจรความเสื่อมสลาย และส่งผลให้ระบบจัดการน้ำเสียของ อบท. เสื่อมโทรมลงไม่ช้าก็เร็ว อีกทั้งยังก่อให้เกิดผลกระทบทางลบในวงกว้าง (negative spillover effect) ต่อ อบท. แห่งอื่นที่อาจไม่ต้องการพัฒนาระบบบำบัดน้ำเสียในพื้นที่ของตนเองได้ตามมา เพราะ อบท. แห่งอื่นอาจเกรงว่าจะเดินซ้ำรอยปัญหาเดิม ๆ ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และการผลักดันให้ประเทศไทยมีระบบจัดการน้ำเสียชุมชนที่ครอบคลุมทุกพื้นที่อย่างเพียงพอ ก็คงจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้ในเร็ววัน แน่นอนว่าคงมีใช้สถานการณ์ที่เราคาดหวังให้เกิดขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- ทิฆัมพร ฝาชัยภูมิ. (2559). *การจัดเก็บค่าธรรมเนียมบำบัดน้ำเสีย เพื่อการแก้ไขปัญหาหนี้เสียของท้องถิ่น*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (กฎหมายมหาชน), มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 (2535, 4 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 109 ตอนที่ 37.
- วีระศักดิ์ เครือเทพ. (2556). บทวิเคราะห์ในมุมมองของนักรัฐศาสตร์: ปัญหา และอุปสรรคในการจัดเก็บค่าบริการบำบัดน้ำเสียขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของประเทศไทย. *วารสารสิ่งแวดล้อม*, 17(2), 72-85.
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2545). *คู่มือแนวทางการใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์เพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*. เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง แนวทางการใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์เพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น วันอังคารที่ 5 พฤศจิกายน 2545 ณ โรงแรม เอส ซี ปาร์ค กรุงเทพมหานคร.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2549). *โครงการนำร่องการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำเสียและมูลฝอยชุมชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

สุเมธ อวสกุลสุทธิ. (2562). ปัญหาน้ำเน่าเสียในประเทศไทย. สืบค้นจาก <https://www.nsm.or.th/other-service/1757-online-science/knowledge-inventory/sci-article/science-article-nsm/3844-ปัญหาน้ำเน่าเสียในประเทศไทย.html>)

องค์การจัดการน้ำเสีย. (2563). แผนพัฒนาองค์การจัดการน้ำเสีย พ.ศ. 2563 – 2565. กรุงเทพฯ: องค์การจัดการน้ำเสีย.

วิเคราะห์การจัดตั้งและการสิ้นสุดของพรรคการเมืองไทย ภายใต้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560

อนnek สุขติ¹

¹อาจารย์หลักสูตรสาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

Received 27/04/23 Revised 10/06/23 Accepted 12/06/23

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดตั้งและการสิ้นสุดของพรรคการเมืองไทยภายใต้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะ แนวทางในการจัดตั้งและการสิ้นสุดของพรรคการเมือง การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพโดยศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและนำเสนอผลการวิเคราะห์ในเชิงพรรณนา ผลการศึกษาพบว่า 1) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 แม้จะมีเจตนารมณ์ที่ดีในการสร้างพรรคการเมืองให้มีความเป็นสถาบัน แต่กลับมีบทบัญญัติที่ทำให้การจัดตั้งพรรคการเมืองยากขึ้นกว่าเดิม ส่งผลกระทบต่อพรรคการเมืองโดยเฉพาะพรรคขนาดเล็กที่จะต้องจัดหาสมาชิก ทุนประเดิมและให้สมาชิกชำระค่าบำรุงพรรคการเมืองให้ครบตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดจึงจะสามารถจัดตั้งพรรคการเมืองได้ 2) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 มีการบัญญัติเหตุและเงื่อนไขจำนวนมากที่จะทำให้ยุบพรรคการเมืองได้ง่ายและปฏิบัติได้ยาก โดยเหตุในการยุบพรรคการเมืองส่วนใหญ่เป็นเหตุเล็กน้อยหรือเป็นเรื่องทางเทคนิคหรือการไม่ปฏิบัติตามระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดซึ่งแตกต่างจากในต่างประเทศมุ่งเน้นเหตุในการยุบพรรคการเมืองที่จะต้องเป็นเรื่องที่ร้ายแรงที่กระทบต่อรูปแบบการปกครองประเทศหรือส่งผลต่อความมั่นคง เขตแดนหรือการดำรงอยู่ของรัฐเท่านั้น 3) ข้อเสนอแนะแนวทางในการจัดตั้งและการสิ้นสุดของพรรคการเมือง คือ บุคคลที่รวมตัวกันจัดตั้งพรรคการเมืองควรมีความพร้อมทั้งด้านสมาชิก เงินทุนและเวลาและต้องดำเนินการตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดอย่างเคร่งครัด เนื่องจากการยุบพรรคการเมืองเป็นการตัดสิทธิทางการเมืองของประชาชนผู้เป็นเจ้าของพรรค ดังนั้น มาตรการในการยุบพรรคการเมืองจะต้องกระทำโดยเคร่งครัด ด้วยความรอบคอบ ควรมีเหตุผลรวมทั้งมีพยานหลักฐานสนับสนุนเพียงพอที่จะเอาผิดกับพรรคการเมืองที่ถูกกล่าวหาได้ ทั้งนี้ รัฐควรนำมาตรการที่มีความรุนแรงน้อยกว่าการยุบพรรคการเมืองมาใช้และเห็นควรลดเหตุแห่งการสิ้นสุดสภาพพรรคการเมืองและการยุบพรรคการเมืองลงให้เหลือเฉพาะเหตุที่รุนแรงเท่านั้น

คำสำคัญ: การจัดตั้งพรรคการเมือง, การสิ้นสุดของพรรคการเมือง, พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560

The analysis of the Establishment and Termination of Thai political parties under the Organic Act on Political Parties B.E. 2560

Anek Sookdee¹

¹Lecture of Political Science Program, Faculty of Social Sciences and
Local Development, Pibulsongkram Rajabhat University
Received 27/04/23 Revised 10/06/23 Accepted 12/06/23

Abstract

This article aims to examine the establishment and termination of Thai political parties under the Organic Act on Political Parties B.E. 2560, while providing guidelines for their establishment and termination. The study follows a qualitative research approach, analyzing relevant documents and employing descriptive analysis. The findings reveal the following: 1) The Organic Act on Political Parties B.E. 2560 introduces provisions that unintentionally make the formation of political parties more challenging, particularly for small parties that struggle to recruit members and secure initial funding and party dues as required by law, 2) The Organic Act on Political Parties B.E. 2560 establishes causes and conditions for political party dissolution, making it both easy and difficult to implement. Dissolutions often result from minor or technical issues or failure to comply with specified timeframes, unlike foreign countries that focus on dissolving parties with significant implications for governance or territorial stability, and 3) Guidelines for the establishment and termination of political parties include ensuring that party founders are prepared in terms of membership, finances, and adherence to legal conditions. Strict implementation of dissolution measures is necessary due to the political rights deprivation faced by party members. However, the state should consider employing measures less severe than party dissolution. Dissolutions should be reserved for severe causes, supported by reasonable grounds and sufficient evidence against the accused party. This study provides valuable insights and suggestions for improving the processes of establishing and terminating political parties, advocating for stricter adherence to legal conditions while reducing the grounds for party dissolution to only significant causes.

Keywords: Establishment of Political Parties, Termination of Political Parties, Organic Act on Political Parties B.E. 2560

1. บทนำ

ในประเทศที่มีการปกครองโดยระบอบประชาธิปไตย การจัดตั้งพรรคการเมืองนับว่าเป็นสิ่งที่สำคัญเพราะจะทำให้กระบวนการในการเลือกผู้แทนของประชาชนบรรลุผล และยังส่งเสริมการมีส่วนร่วมในทางการเมืองของประชาชน (สุมาลี บุญเรืองและพระอโณทัย กตปัญญา อุ้นเรือน, 2564) ในบางประเทศที่มีวิวัฒนาการในการปกครองระบอบประชาธิปไตยมาอย่างยาวนาน เช่น ประเทศอังกฤษ สถาบันพรรคการเมืองได้ถือกำเนิดมาจากจิตวิญญาณของประชาชนในชาติจนอาจถือได้ว่าเป็นประเพณีปฏิบัติในวิถีประชาธิปไตยและส่งผลกระทบต่อประเทศอังกฤษไม่จำเป็นที่จะต้องมีกฎหมายพรรคการเมืองกำหนดกฎเกณฑ์ของความเป็นพรรคการเมืองแต่ลักษณะดังกล่าวจะเป็นไปตามจารีตประเพณีประเพณีปฏิบัติสืบทอดกันมา (วัลลียา ไชยศิริ, 2547) ซึ่งต่างจากประเทศไทยที่ถือว่าพรรคการเมืองไทยเป็นพรรคการเมืองที่เกิดขึ้นโดยอาศัยกฎหมาย ทั้งนี้ เพราะวิวัฒนาการของสังคมไทยกับสังคมตะวันตกมีความแตกต่างกัน ดังนั้น ประเทศตะวันตกจึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องมีกฎหมายพรรคการเมือง พรรคการเมืองในประเทศตะวันตกจึงถูกตั้งขึ้นตามธรรมชาติของสังคมเพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองแต่พรรคการเมืองไทยถูกตั้งขึ้นตามกฎหมาย เหตุนี้ มิติของกฎหมายจึงได้ส่งผลกระทบต่อพรรคการเมืองไทยเป็นอย่างมาก (อเนก สุขดี, 2556)

พิจารณาจากแนวคิดประชาธิปไตยที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489 มาตรา 14 ได้มีบทบัญญัติรับรองเสรีภาพของประชาชนในการรวมกันจัดตั้งพรรคการเมืองเป็นครั้งแรก โดยพรรคการเมืองที่จัดตั้งขึ้นตามบทบัญญัตินี้ถือเป็นพรรคการเมืองที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติของสังคมที่ประชาชนมีเสรีภาพในการรวมตัวกันจัดตั้งพรรคการเมืองเพื่อดำเนินกิจกรรมทางการเมืองตามอุดมการณ์ทางการเมืองของตนที่รัฐธรรมนูญรับรอง อย่างไรก็ตาม ภายหลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมืองฉบับแรกเมื่อ พ.ศ. 2498 เป็นต้นมา พรรคการเมืองไทยก็ได้กลายเป็นพรรคการเมืองตามกฎหมายหรือเป็นเพียงพรรคการเมืองตามรูปแบบเท่านั้นมิใช่ตามธรรมชาติของสังคมอีกต่อไป (อเนก สุขดี, 2564) โดยพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2498 มีการกำหนดเงื่อนไขและหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการจดทะเบียนตั้งพรรคการเมืองขึ้น (มาตรา 3) รวมถึงได้มีบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการเพิกถอนการจดทะเบียนพรรคการเมืองด้วย (มาตรา 13) ในปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติรับรองเสรีภาพของบุคคลในการรวมกันจัดตั้งพรรคการเมืองตามวิถีทางการเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามที่กฎหมายบัญญัติโดยมีพระราชบัญญัติประกอบ

รัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 ซึ่งเป็นกฎหมายพรรคการเมืองฉบับที่ 7 โดยตราขึ้นจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งกล่าวรับรองเสรีภาพในการจัดตั้งพรรคการเมืองไว้ในมาตรา 45 ซึ่งนำไปสู่การตรากฎหมายในการจัดตั้ง การสิ้นสุดสภาพและการยุบพรรคการเมือง (คเชนทร์ พันนุมา, 2564)

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 แม้จะมีสาระสำคัญและเจตนารมณ์ที่ดีในการพัฒนาพรรคการเมืองให้เป็นสถาบันทางการเมืองที่เข้มแข็ง โดยเริ่มต้นจากสมาชิกพรรคที่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมและมีบทบาททางการเมืองอย่างกว้างขวางในการดำเนินกิจกรรมกับพรรคการเมืองซึ่งถือว่าเป็นสร้างประชาธิปไตยภายในพรรคการเมืองและให้เสรีภาพแก่ประชาชนในการร่วมกันจัดตั้งพรรคการเมืองตามอุดมการณ์ที่มีร่วมกันภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (อนเนก สุขดี, 2565) แต่จากการศึกษาของผู้เขียนกลับพบว่าเมื่อนำบทบัญญัติของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 มาปฏิบัติกลับทำให้พรรคการเมืองโดยเฉพาะพรรคการเมืองขนาดเล็กประสบกับปัญหา อุปสรรคและความยุ่งยากในการจัดตั้งพรรคการเมืองยากขึ้นและจำนวนสมาชิกลดลง (อนเนก สุขดี, 2564) นอกจากการจัดตั้งพรรคการเมืองจะยุ่งยากแล้ว พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 และกฎหมายที่เกี่ยวข้องยังมีการบัญญัติเหตุที่จะนำไปสู่การยุบพรรคการเมืองได้ถึง 23 กรณี และการวางขอบเขตอย่างกว้างเช่นนี้นำไปสู่การวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่มีขอบเขตอย่างกว้างขวางเช่นเดียวกันอันกระทบกระเทือนต่อสาระัตถะของการปกครองระบอบประชาธิปไตยและกระทบต่อการใช้เสรีภาพในการรวมตัวเป็นพรรคการเมืองซึ่งถือว่าเป็นเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย (กิตติศักดิ์ หนูชัยแก้ว, 2565)

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังที่กล่าวมาในข้างต้นจะเห็นได้ว่าบทบัญญัติของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พุทธศักราช 2560 ได้ส่งผลกระทบต่อพรรคการเมืองไทยซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของพรรคการเมืองหลายประการ ด้วยเหตุนี้ บทความนี้จึงต้องการที่จะศึกษาและวิเคราะห์พรรคการเมืองไทยในประเด็นการจัดตั้งพรรคการเมืองและการสิ้นสุดของพรรคการเมืองภายใต้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พุทธศักราช 2560 รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะ แนวทางในเรื่องดังกล่าว ทั้งนี้ เพื่อพัฒนาพรรคการเมืองไทยให้เป็นสถาบันทางการเมืองที่เข้มแข็งต่อไป

2. การวิเคราะห์การจัดตั้งและการสิ้นสุดของพรรคการเมืองไทยภายใต้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560

ผู้เขียนมีกรอบแนวคิด ทฤษฎีเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ดังนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับพรรคการเมือง

พรรคการเมืองเป็นประดิษฐกรรมทางการเมืองอย่างหนึ่งเช่นเดียวกับสถาบันทางการเมืองอื่นๆซึ่งมนุษย์สร้างขึ้นด้วยความจำเป็นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือที่จะนำไปสู่เป้าหมายต่าง ๆ ทางการเมืองโดยพรรคการเมืองมีอยู่ในทุกระบบการเมืองไม่ว่าจะเป็นประเทศเผด็จการหรือประเทศเสรี ไม่ว่าจะเป็นระบอบลัทธิการเมืองใด ๆ ทั้งที่เป็นประเทศที่พัฒนาแล้วและล้าหลัง แต่อาจจะมีรูปแบบและโครงสร้างที่แตกต่างกันพรรคการเมืองมีลักษณะสำคัญคือ จะต้องเป็นการรวมตัวกันของคณะบุคคลด้วยความสมัครใจโดยคณะบุคคลเหล่านี้มีแนวคิดหรืออุดมการณ์ทางการเมืองในแนวทางเดียวกัน จะต้องมีการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ โดยพรรคการเมืองจะต้องมีการคัดเลือกสมาชิกเพื่อส่งลงสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรโดยมีเป้าหมายหลักก็คือ การเข้าไปมีอำนาจทางการเมืองเพื่อจัดตั้งรัฐบาลต่อไป ในกรณีที่พรรคการเมืองนั้น ๆ ไม่ได้เป็นรัฐบาลหรือที่เรียกว่าเป็นฝ่ายค้าน พรรคการเมืองดังกล่าวก็จะต้องทำหน้าที่ควบคุมและตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การอภิปราย การเสนอญัตติ และการตั้งกระทู้ถาม เป็นต้น และในขณะเดียวกันก็ต้องพร้อมที่จะเป็นรัฐบาลได้ทุกเมื่อในกรณีที่พรรคฝ่ายรัฐบาลเปลี่ยนแปลงหรือมีอันต้องถูกเปลี่ยนออกมา ทั้งนี้ พรรคการเมืองมีบทบาทสำคัญใน 2 ด้านหลัก ๆ ได้แก่ ด้านองค์กรแห่งอำนาจ กล่าวคือ ในประเทศเผด็จการมีพรรคการเมืองเพียงพรรคเดียวในประเทศเท่านั้นเพื่อรองรับอำนาจของผู้ปกครอง ในระบอบประชาธิปไตยนั้น ความชอบธรรมของพรรคการเมืองจะต้องแสดงออกผ่านทางกระบวนการเลือกตั้งซึ่งพรรคการเมืองทั้งหลายจะต้องแข่งขันกันหาความนิยมจากประชาชนและเอาชนะการเลือกตั้งให้ได้และถือเป็นธรรมเนียมว่าพรรคการเมืองใดที่ชนะการเลือกตั้งได้เสียงข้างมากหรือสามารถรวบรวมสมาชิกได้จำนวนมากพอ พรรคการเมืองดังกล่าวก็จะได้จัดตั้งรัฐบาลเข้าบริหารประเทศต่อไป (ทวี สุรฤทธิกุล และเสนีย์ คำสุข, 2554)

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับหลักการได้สัดส่วน

หลักความได้สัดส่วน (Principle of proportionality) เป็นหลักการพื้นฐานภายใต้หลักนิติธรรม (Rule of Law) ซึ่งเป็นที่รู้จักและยอมรับอย่างเป็นทางการโดยเฉพาอย่างยิ่งเมื่อต้องมีการนำกฎหมายมาใช้เป็นเครื่องมือเพื่อการคุ้มครองสังคม หลักความได้สัดส่วนสำหรับกระบวนการยุติธรรมจำเป็นต้องคำนึงตั้งแต่กระบวนการตรากฎหมายให้การกระทำใดเป็นความผิดและต้องมีบทกำหนดโทษเช่นไรจึงเหมาะสมได้สัดส่วนกับความผิดนั้น หลักความได้สัดส่วนจึงเป็นหลักการสำคัญเพื่อปกป้องสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานและมีขึ้นเพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในการสร้างสมดุลระหว่างการใช้อำนาจรัฐกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชน เพราะการที่ฝ่ายนิติบัญญัติจะตรากฎหมายขึ้นมาจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนจะต้องพิจารณาถึงความเหมาะสมของมาตรการว่ามีความจำเป็นหรือน้อยกว่าที่จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อประชาชนน้อยที่สุด ทั้งยังต้องชั่งน้ำหนักถึงประโยชน์ที่เกิดขึ้นต่อสาธารณะชนนั้นคุ้มค่ามากกว่าผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการไปกระทบสิทธิและเสรีภาพของประชาชนหรือไม่ เพียงใดจึงต้องบัญญัติกฎหมายนี้ขึ้นมาใช้บังคับ (กิตติมา แก้วนะรา, 2559)

2.3 แนวคิดเกี่ยวประชาธิปไตย

ประชาธิปไตย หมายถึง ระบบการเมืองและระบอบการปกครองรูปแบบหนึ่งที่มีรัฐบาลซึ่งรับผิดชอบและสนองตอบต่อความต้องการของประชาชน (วิสุทธิ์ โพธิ์แท่น, 2550) ประชาธิปไตยจึงเป็นระบบการเมืองและระบอบการปกครองที่ประชาชนทั้งหลายปกครองตัวเองร่วมกัน ทั้งนี้ วิสุทธิ์ โพธิ์แท่น (2550) ได้เสนอว่าหลักการพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตย สามารถสรุปได้ ดังนี้

2.3.1 อิทธิพลการมีส่วนร่วมในการรวมตัวเป็นพรรคการเมือง ซึ่งระบบประชาธิปไตยสนับสนุนให้มีการรวมตัวเป็นกลุ่มและดำเนินกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มที่กำหนดไว้ 1) การปกครองโดยเสียงข้างมากที่เคารพสิทธิของฝ่ายข้างน้อย (Majority Rule With respect to Minority Rights) 2) การยอมรับการมีฝ่ายค้าน (Acceptance of Opposition) หลักเกณฑ์นี้นำมาซึ่งการยอมรับการเกิดขึ้น การคงอยู่และการดำเนินการของกลุ่มการเมืองหรือพรรคการเมืองที่ไม่ใช่พวกเดียวกับรัฐบาลหรือฝ่ายค้าน

2.3.2 หลักการว่าด้วยอำนาจอธิปไตยของปวงชน (Popular Sovereignty) กล่าวคือ อำนาจอธิปไตยเป็นอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศหรืออำนาจอันเป็นของ

ประชาชนทุกคนและประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจ เป็นผู้ร่วมกันใช้อำนาจนี้ไม่ว่าจะโดยตรงหรือโดยอ้อมเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนเอง

2.3.3 หลักการว่าด้วยสิทธิเสรีภาพ (Rights, Liberty or Freedom) ประกอบด้วยหลักการที่สำคัญ 3 อย่าง คือ สิทธิ (Rights) เสรีภาพ (Liberty) และอิสรภาพ (Freedom) ทั้งนี้ สิทธิ หมายถึง ประโยชน์ที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้ ส่วนเสรีภาพ หมายถึง โอกาสที่จะเลือกทำหรือไม่ทำระหว่างทางเลือกหลายทางตามความปรารถนา ของตนโดยปราศจากข้อบังคับหรือข้อจำกัด มีเฉพาะข้อจำกัดโดยกฎหมายเท่านั้นเช่น เสรีภาพในการคิดและการแสดงออก เสรีภาพในการเลือกตั้ง เสรีภาพในการนับถือศาสนา เสรีภาพในการชุมนุม เป็นต้น อิสรภาพ หมายถึง การทำหรืองดเว้นที่จะทำสิ่งใดก็ได้ที่ไม่ละเมิดผู้อื่น

2.3.4 หลักการว่าด้วยความเสมอภาค (Equality) หมายถึง ความเสมอภาคตามระบอบประชาธิปไตย คือ การที่ราษฎรทุกคนในประเทศมีความเสมอภาคหรือเท่าเทียมกันในด้านพื้นฐาน โดยไม่นำเรื่องเชื้อชาติ สีผิว รูปร่าง หน้าตา ฐานะ ศาสนา ภาษาพูดมาเป็นข้อจำกัด เช่น ความเสมอภาคทางการเมือง ความเสมอภาคทางกฎหมาย ความเสมอภาคทางโอกาส ความเสมอภาคทางสังคม และความเสมอภาคทางเศรษฐกิจ เป็นต้น

2.3.5 หลักการว่าด้วยภราดรภาพ (Fraternity) และหลักการว่าด้วยการเคารพเหตุผล (Respect for Reason) ตามหลักการประชาธิปไตยที่ประชาชนปกครองตนเอง ประชาชนมีสิทธิและโอกาสในการเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆของสังคมการเมืองต่าง ๆ ย่อมทำได้อย่างสันติและหาข้อยุติที่เหมาะสมเป็นที่ยอมรับกัน ถ้าแต่ละคนมีความเคารพซึ่งกันและกัน การมีภราดรภาพและการยึดมั่นในหลักเหตุผลประกอบข้อเท็จจริงที่ชัดเจน ย่อมทำให้คนในสังคมสามารถร่วมมือกันทำกิจกรรมทั้งหลายที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมของสังคมและประเทศชาติ

2.4 หลักเกณฑ์การจัดตั้งพรรคการเมือง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย มาตรา 45 ได้บัญญัติรับรองเสรีภาพของประชาชนในการร่วมกันจัดตั้งพรรคการเมืองตามวิถีทางการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามที่กฎหมายบัญญัติ โดยอย่างน้อยต้องมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการบริหารพรรคการเมืองซึ่งต้องกำหนดให้เป็นไปโดยเปิดเผยและตรวจสอบได้ เปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางในการกำหนดนโยบายและการส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งและกำหนดมาตรการให้สามารถดำเนินการโดยอิสระ ไม่ถูกรวบงำหรือชี้นำโดย

บุคคลซึ่งมิได้เป็นสมาชิกของพรรคการเมือง รวมทั้งมาตรการกำกับดูแลมิให้สมาชิกของพรรคการเมืองกระทำการอันเป็นการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้ง โดยมีพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 ซึ่งมีทั้งหมด 10 หมวด 152 มาตรากำหนดระเบียบการจัดตั้งและการดำเนินกิจการของพรรคการเมือง โดยหมวด 1 กล่าวถึงการจัดตั้งพรรคการเมืองซึ่งได้กำหนดหลักเกณฑ์และขั้นตอนในการจัดตั้งพรรคการเมืองออกเป็น 2 กรณี ได้แก่ กรณีพรรคการเมืองที่มีอยู่เดิมตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 และกรณีพรรคการเมืองใหม่ สำหรับบทความนี้จะกล่าวถึงเฉพาะการจัดตั้งพรรคการเมืองใหม่ตามบทบัญญัติของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 ซึ่งได้กำหนดหลักเกณฑ์และขั้นตอนในการจัดตั้งพรรคการเมือง ดังนี้

มาตรา 9 กำหนดว่าบุคคลซึ่งมีอุดมการณ์ทางการเมืองในแนวทางเดียวกัน และมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามดังต่อไปนี้จำนวนไม่น้อยกว่าห้าร้อยคนอาจร่วมกันดำเนินการเพื่อจัดตั้งพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ได้

(1) มีสัญชาติไทยโดยการเกิด ในกรณีเป็นผู้มีสัญชาติไทยโดยการแปลงสัญชาติต้องได้สัญชาติไทยมาแล้วไม่น้อยกว่าห้าปี

(2) มีอายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบปี

(3) ไม่เป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งตามมาตรา 98 (1) (2)

(4) (5) (6) (7) (8) (9) (10) (12) (14) (17) หรือ (18) ของรัฐธรรมนูญ

(4) อยู่ในระหว่างถูกสั่งห้ามมิให้ดำรงตำแหน่งใดในพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้

(5) ไม่เป็นสมาชิกของพรรคการเมืองอื่นหรือผู้ยื่นคำขอจดทะเบียนจัดตั้งพรรคการเมืองอื่นตามมาตรา 11 หรือผู้แจ้งการเตรียมการจัดตั้งพรรคการเมืองอื่นตามมาตรา 18 เพื่อประโยชน์ในการดำเนินการของพรรคการเมือง พรรคการเมืองต้องมีทุนประเดิมไม่น้อยกว่าหนึ่งล้านบาท โดยผู้ร่วมจัดตั้งพรรคการเมืองทุกคนต้องร่วมกันจ่ายเงินเพื่อเป็นทุนประเดิมคนละไม่น้อยกว่าหนึ่งพันบาทแต่ไม่เกินคนละห้าหมื่นบาท

มาตรา 15 (5) กล่าวถึงรายได้ของพรรคการเมืองและอัตราค่าธรรมเนียมและค่าบำรุงพรรคการเมืองซึ่งต้องเรียกเก็บจากสมาชิกไม่น้อยกว่าปีละยี่สิบบาท โดยกำหนดไว้ว่าการจ่ายเงินค่าบำรุงพรรคการเมือง แต่ละพรรคต้องกำหนดลงในข้อบังคับ โดยอัตราค่าธรรมเนียมและค่าบำรุงพรรคการเมืองต้องเรียกเก็บจากสมาชิกไม่น้อยกว่าปีละยี่สิบบาท หรืออาจกำหนดให้เรียกเก็บค่าบำรุงพรรคการเมืองจากสมาชิกแบบตลอดชีพตามอัตราที่กำหนดในข้อบังคับก็ได้ แต่ต้องไม่น้อยกว่าสองร้อยบาท (มาตรา 15 วรรคสี่)

มาตรา 33 กำหนดว่าภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่จดทะเบียน พรรคการเมืองต้องดำเนินการดังต่อไปนี้ (1) ดำเนินการให้มีจำนวนสมาชิกไม่น้อยกว่าห้าพันคนและต้องเพิ่มจำนวนสมาชิกให้มีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งหมื่นคนภายในสี่ปีนับแต่วันที่นายทะเบียนรับจดทะเบียน (2) จัดให้มีสาขาพรรคการเมืองในแต่ละภาคตามบัญชีรายชื่อภาคและจังหวัดที่คณะกรรมการกำหนดอย่างน้อยภาคละหนึ่งสาขา โดยสาขาพรรคการเมืองแต่ละสาขาต้องมีสมาชิกที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสาขานั้นตั้งแต่ห้าร้อยคนขึ้นไป

2.5 หลักเกณฑ์การสิ้นสุดของพรรคการเมือง

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 ได้กล่าวถึงเหตุแห่งการสิ้นสุดของพรรคการเมืองว่ามีทั้งหมด 3 กรณี (มาตรา 90) ได้แก่

- 1) การสิ้นสุดสภาพความเป็นพรรคการเมืองตามมาตรา 91
- 2) ศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคการเมืองตามมาตรา 92 และ
- 3) มีการคว่ำรวมพรรคการเมืองตามหมวด 9 การคว่ำรวมพรรคการเมือง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) การสิ้นสุดสภาพความเป็นพรรคการเมืองตามมาตรา 91 กล่าวคือ พรรคการเมืองย่อมสิ้นสุดสภาพความเป็นพรรคการเมืองเมื่อ

(1) ไม่แก้ไขข้อบังคับให้ถูกต้องหรือครบถ้วนภายในระยะเวลาที่กำหนดตามมาตรา 17 พรรคสามหรือไม่สามารถดำเนินการตามมาตรา 33 (1) หรือ (2) ได้ภายในระยะเวลาที่กำหนด

(2) ภายหลังจากที่ได้รับการจดทะเบียนพรรคการเมืองมีจำนวนสมาชิกเหลือไม่ถึงตามที่กำหนดในมาตรา 33 (1) ติดต่อกันเกินเก้าสิบวัน

(3) ภายหลังจากที่ดำเนินการครบตามมาตรา 33 (2) มีจำนวนสาขาพรรคการเมืองเหลือไม่ถึงภาคละหนึ่งสาขาเป็นระยะเวลาติดต่อกันหนึ่งปี

(4) ไม่มีการประชุมใหญ่พรรคการเมืองหรือไม่มีการดำเนินกิจกรรมใดทางการเมืองเป็นระยะเวลาติดต่อกันหนึ่งปีโดยมิได้มีเหตุอันจะอ้างได้ตามกฎหมาย

(5) ไม่ส่งสมาชิกลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการเลือกตั้งทั่วไปสองครั้งติดต่อกันหรือเป็นเวลาแปดปีติดต่อกัน สิ้นสุดระยะเวลาใดจะยาวกว่ากัน

(6) มีหนี้สินล้นพ้นตัวตามกฎหมายว่าด้วยล้มละลาย

(7) พรรคการเมืองเลิกตามข้อบังคับ

ทั้งนี้ การสิ้นสภาพของพรรคการเมืองตามมาตรา 91 เป็นอำนาจของนายทะเบียนพรรคการเมืองโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการเลือกตั้งประกาศการสิ้นสภาพของพรรคการเมืองนั้นในราชกิจจานุเบกษาและให้พรรคการเมืองนั้นสิ้นสภาพตั้งแต่วันที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป ทั้งนี้ เพื่อเป็นการคุ้มครองสมาชิกที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้ถือว่าการสิ้นสภาพของพรรคการเมืองตามมาตรา 91 เป็นการ “ถูกยุบพรรคการเมือง” กล่าวคือ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เป็นสมาชิกพรรคการเมืองที่ถูกยุบพรรคการเมืองสามารถเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมืองอื่นได้ภายใน 60 วัน นับแต่วันที่มียกเลิกการยุบพรรคการเมืองนั้น

นอกจากนี้ ในวาระเริ่มแรกตามบทเฉพาะกาลมาตรา 141 ของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 หากพรรคการเมืองใดยังมิได้ดำเนินการในเรื่องและภายในระยะเวลาให้แล้วเสร็จ ให้พรรคการเมืองนั้น “สิ้นสภาพ” ไปและคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ 13/2561 เรื่องการดำเนินการตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง (เพิ่มเติม) ลงวันที่ 14 กันยายน 2561 กำหนดให้พรรคการเมืองที่จัดตั้งหรือเป็นพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 และยังคงดำรงอยู่ในวันก่อนที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 ใช้บังคับต้องดำเนินการในเรื่องต่างๆภายในกรอบระยะเวลาตามที่กฎหมายกำหนดหากพรรคการเมืองไม่ดำเนินการหรือดำเนินการไม่แล้วเสร็จภายในกรอบระยะเวลาก็เป็นเหตุแห่งการสิ้นสุดของพรรคการเมืองด้วยเช่นกัน

สำหรับกรณีการสิ้นสภาพความเป็นพรรคการเมืองตามมาตรา 91 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 ข้อมูล ณ วันที่ 1 กันยายน 2563 พบว่ามีพรรคการเมืองสิ้นสภาพความเป็นพรรคการเมืองจำนวน 52 พรรค (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2563)

2) ศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคการเมืองตามมาตรา 92

ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจสั่งยุบพรรคการเมืองได้ตามมาตรา 92 จะเกิดขึ้นได้เมื่อคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) มีหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่าพรรคการเมืองใดกระทำความผิด ให้อัยการศาลรัฐธรรมนูญเพื่อสั่งยุบพรรคการเมืองนั้น เมื่อศาลรัฐธรรมนูญดำเนินการไต่สวนแล้ว มีหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่าพรรคการเมืองกระทำความผิด ให้ศาล

รัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคการเมืองและเพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองนั้น

การกระทำผิดที่จะนำไปยื่นศาลรัฐธรรมนูญเพื่อสั่งยุบพรรคการเมืองได้แก่

(1) กระทำการล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขหรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ

(2) กระทำการอันอาจเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

(3) กระทำการฝ่าฝืนมาตรา 20 วรรคสอง มาตรา 28 มาตรา 30 มาตรา 36 มาตรา 44 มาตรา 45 มาตรา 46 มาตรา 72 หรือมาตรา 74 กล่าวคือ

- ดำเนินกิจการอันมีลักษณะเป็นการแสวงหากำไรมาแบ่งปันกัน (มาตรา 20 วรรคสอง)

- ยินยอมหรือกระทำการใดอันทำให้บุคคลอื่นซึ่งมิใช่สมาชิกกระทำการอันเป็นการควบคุม ครอบงำหรือชี้นำกิจกรรมของพรรคการเมืองในลักษณะที่ทำให้พรรคการเมืองหรือสมาชิกขาดความอิสระ ทั้งนี้ ไม่ว่าโดยทางตรงหรือโดยทางอ้อม (มาตรา 28)

- ให้ เสนอให้ หรือสัญญาว่าจะให้เงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใด ไม่ว่าโดยทางตรงหรือโดยทางอ้อมเพื่อบุคคลหนึ่งบุคคลใดสมัครเข้าเป็นสมาชิก ทั้งนี้ เว้นแต่สิทธิหรือประโยชน์ซึ่งบุคคลจะพึงได้รับในฐานะที่เป็นสมาชิก (มาตรา 30)

- จัดตั้งสาขาพรรคการเมืองและตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัดขึ้นนอกราชอาณาจักร (มาตรา 36)

- รับบริจาคจากผู้ใดเพื่อกระทำการหรือสนับสนุนการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของราชอาณาจักร ราชบัลลังก์ เศรษฐกิจของประเทศ หรือราชการแผ่นดิน (มาตรา 44)

- กระทำการหรือส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้ใดกระทำการอันเป็นการก่อกวนหรือคุกคามความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือกระทำการอันเป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติของประเทศ (มาตรา 45)

- เรียก รับ หรือยอมจะรับเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดจากผู้ใด เพื่อให้ผู้นั้นหรือบุคคลอื่นได้รับแต่งตั้ง หรือสัญญาว่าจะให้ได้รับแต่งตั้ง หรือเพราะเหตุ

ที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง หรือตำแหน่งใดในการบริหารราชการแผ่นดินหรือในหน่วยงานของรัฐ (มาตรา 46)

- รับบริจาคเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใด โดยรู้หรือควรจะรู้ว่าได้มาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือมีเหตุอันควรสงสัยว่ามีแหล่งที่มาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย (มาตรา 72)

- รับบริจาคเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดจาก (มาตรา 74)

(1) บุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทย

(2) นิติบุคคลตามกฎหมายต่างประเทศที่ประกอบธุรกิจหรือกิจการหรือจดทะเบียนสาขาอยู่ในหรือนอกราชอาณาจักร

(3) นิติบุคคลที่จดทะเบียนในราชอาณาจักรโดยมีบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทยมีทุนหรือเป็นผู้ถือหุ้นเกินกว่าร้อยละ 49 ในกรณีที่ เป็นบริษัทมหาชนจำกัดที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยให้พิจารณาตามที่ปรากฏในทะเบียนผู้ถือหุ้นของบริษัทดังกล่าว หุ้นที่ไม่ปรากฏชื่อผู้ถือหรือถือโดยตัวแทนของบุคคลที่ไม่เปิดเผยชื่อ ให้ถือว่าเป็นหุ้นที่ถือโดยผู้ไม่มีสัญชาติไทย

(4) คณะบุคคลหรือนิติบุคคลที่ได้รับทุนหรือได้รับเงินอุดหนุนจากต่างประเทศซึ่งมีวัตถุประสงค์ดำเนินกิจการเพื่อประโยชน์ของบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทยหรือซึ่งมีผู้จัดการหรือกรรมการเป็นบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทย

(5) บุคคล คณะบุคคล หรือนิติบุคคลที่ได้รับบริจาคเพื่อดำเนินกิจการของพรรคการเมืองหรือเพื่อดำเนินกิจกรรมทางการเมืองจากบุคคล คณะบุคคล หรือนิติบุคคลตาม (1) (2) (3) หรือ (4)

(6) บุคคล คณะบุคคล หรือนิติบุคคลที่มีลักษณะทำนองเดียวกันกับ (1) (2) (3) (4) หรือ (5) ตามที่คณะกรรมการกำหนด

กรณีตาม (1) - (6) ไม่ใช้บังคับกับกรณีสมาชิกรับบริจาคเงินทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดดังกล่าวที่มีใช้เพื่อดำเนินกิจกรรมทางการเมือง

(4) มีเหตุอันจะต้องยุบพรรคการเมืองตามที่กฎหมายกำหนด

ทั้งนี้ เมื่อศาลรัฐธรรมนูญดำเนินการไต่สวนแล้วมีหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่าพรรคการเมืองได้กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งตาม (1)-(4) ให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่ง “ยุบพรรคการเมือง” และเพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองนั้นและเมื่อศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งให้ยุบพรรคการเมืองใดแล้วให้นายทะเบียนพรรคการเมืองประกาศคำสั่งยุบพรรคการเมืองนั้นในราชกิจจานุเบกษา

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากฎหมายจะกำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจหน้าที่ในการสั่งยุบพรรคการเมืองที่เข้าข่ายการกระทำความผิดดังกล่าว แต่ในขณะเดียวกัน ศาลรัฐธรรมนูญก็สามารถใช้ดุลยพินิจที่จะสั่งยุบหรือไม่ยุบพรรคการเมืองก็ได้หากเห็นว่ามีเหตุอันควร เช่น กรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญเห็นว่าพรรคการเมืองกระทำความผิดจริง แต่เป็นการกระทำความผิดครั้งแรกและไม่ได้ก่อให้เกิดความเสียหายร้ายแรง ศาลอาจไม่สั่งยุบพรรคการเมืองก็ได้ (สุมาลี บุญเรืองและพระโณทัย กตปณฺโญ (อุ้นเรือน), 2564)

สำหรับการสิ้นสุดพรรคการเมืองโดยศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งยุบพรรคการเมืองตามมาตรา 92 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 มีจำนวน 2 พรรค คือ พรรคไทยรักษาชาติและพรรคอนาคตใหม่

สำหรับการสิ้นสุดพรรคการเมืองโดยมีการคว่ำรวบพรรคการเมืองตามหมวด 9 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 นั้น ปัจจุบันยังไม่เคยเกิดกรณีดังกล่าว

3. การจัดตั้งพรรคการเมือง

3.1 บทวิเคราะห์การจัดตั้งพรรคการเมืองภายใต้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560

จากประเด็นเรื่องการจัดตั้งพรรคการเมืองภายใต้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 นี้ ผู้เขียนมีประเด็นสำคัญที่จะนำเสนอเพื่อพิจารณาและวิเคราะห์ ดังนี้

3.1.1 ผู้ร่วมจัดตั้งพรรคการเมืองและทุนประเดิม

กรณีการจัดตั้งพรรคการเมืองใหม่ กฎหมายต้องการให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างกว้างขวางโดยพยายามให้การจัดตั้งพรรคการเมืองเริ่มต้นจากสมาชิกในการเป็นเจ้าของพรรคและปลอดจากการครอบงำของนายทุน แต่บทบัญญัตินี้ก็ทำให้เกิดความยุ่งยากตามมา เพราะการสรรหาผู้ร่วมอุดมการณ์ที่จะมาร่วมกันจัดตั้งพรรคการเมืองจะต้องเป็นผู้ที่มีความรักและศรัทธาในอุดมการณ์ของพรรคการเมืองนั้นอย่างแท้จริง ซึ่งในทางปฏิบัติแล้ว หากบุคคลที่มีคุณสมบัติดังกล่าวค่อนข้างยากและมีจำนวนน้อยโดยเฉพาะพรรคการเมืองขนาดเล็กที่มีทุนจำกัดและพรรคการเมืองที่จัดตั้งขึ้นใหม่มักจะประสบปัญหา อุปสรรคในการหาสมาชิกและทุนประเดิมให้ครบตามจำนวนที่กฎหมายกำหนด สำหรับพรรคการเมืองขนาดใหญ่ที่มีทุนมากก็สามารถจัดตั้งพรรคได้ง่าย

ซึ่งอาจจะก่อให้เกิดความได้เปรียบและเสียเปรียบกันระหว่างพรรคการเมืองขนาดใหญ่ที่มีทุนมากกับพรรคการเมืองขนาดเล็กที่ขาดแคลนทุนได้ (อเนก สุขดี, 2563)

3.1.2 สาขาพรรคการเมือง

กรณีการจัดตั้งพรรคการเมือง พรรคการเมืองจะสามารถดำรงอยู่ได้ภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่จดทะเบียน พรรคการเมืองจะต้องจัดตั้งสาขาพรรคการเมืองให้ได้อย่างน้อย 4 สาขาตามที่กฎหมายกำหนดโดยสาขาพรรคการเมืองแต่ละสาขาต้องมีสมาชิกที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตพื้นที่ที่รับผิดชอบของสาขานั้นตั้งแต่ห้าร้อยคนขึ้นไป (มาตรา 33) อย่างไรก็ตาม การจัดตั้งสาขาพรรคการเมืองในปัจจุบันยากขึ้น อันเนื่องมาจากการเชิญชวนคนให้เข้าเป็นสมาชิกพรรคเพื่อให้ได้จำนวนตั้งแต่ห้าร้อยคนขึ้นไปตามเงื่อนไขของกฎหมายนั้นเป็นสิ่งที่ทำได้ยากเพราะคนส่วนใหญ่ไม่สนใจสมัครเข้าเป็นสมาชิกพรรคเพราะหากสมัครเข้าเป็นสมาชิกพรรคจะต้องมีการจ่ายค่าสมาชิกทุกปี (เสนีย์ คำสุขและอเนก สุขดี, 2564) ดังนั้น หากพรรคการเมืองใดไม่สามารถดำเนินการหาสมาชิกในแต่ละสาขาให้ครบภายในระยะเวลาที่กำหนดจะส่งผลให้พรรคการเมืองนั้นต้องสิ้นสภาพตามที่กฎหมายบัญญัติไว้

3.1.3 ค่าบำรุงพรรคการเมือง

กฎหมายกำหนดให้ผู้สมัครเป็นสมาชิกจะต้องชำระค่าบำรุงพรรคการเมืองด้วย โดยเรียกเก็บจากสมาชิกไม่น้อยกว่าปีละยี่สิบบาทหรืออาจกำหนดให้เรียกเก็บค่าบำรุงพรรคการเมืองจากสมาชิกแบบตลอดชีพตามอัตราที่กำหนดในข้อบังคับก็ได้ แต่ต้องไม่น้อยกว่าสองร้อยบาทแต่การที่ประชาชนโดยเฉพาะในต่างจังหวัดส่วนใหญ่มีฐานะยากจน มีรายได้น้อยและไม่เคยมีวัฒนธรรมในการบริจาคเงินให้พรรคการเมืองมาก่อนย่อมส่งผลให้การระดมประชาชนในพื้นที่เพื่อให้มาสมัครเป็นสมาชิกและชำระค่าบำรุงพรรคการเมือง เป็นเรื่องที่ทำได้ยาก (อเนก สุขดี, 2563) ด้วยเหตุนี้ ในทางปฏิบัติแล้ว การกำหนดให้สมาชิกมีหน้าที่ต้องจ่ายค่าบำรุงพรรคการเมืองถือว่าเป็นการสร้างความยุ่งยากให้กับประชาชนที่มีความศรัทธาในอุดมการณ์ของพรรคการเมืองเป็นอย่างมากเพราะนอกเหนือจากค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปสมัครเป็นสมาชิกแล้วยังจะต้องชำระค่าบำรุงพรรคการเมืองอีกด้วยซึ่งดูเหมือนเป็นการเพิ่มภาระให้กับประชาชนที่จะต้องเสียค่าบำรุงพรรคการเมืองทุกปี โดยสมาชิกที่ไม่ได้ชำระค่าบำรุงพรรคการเมืองต้องสิ้นสุดสมาชิกภาพและกระทบต่อสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนในการรวมกันจัดตั้งพรรคการเมือง ทั้งนี้ ภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่จดทะเบียน หากพรรคการเมืองหาสมาชิกยังไม่ได้หรือยังไม่ครบตามที่กฎหมายกำหนดก็ย่อมสิ้นสภาพความเป็นพรรคการเมือง

3.1.4 ผลกระทบ

ในเมื่อสมาชิกหายากและไม่มีความพร้อมในการชำระค่าบำรุงพรรคการเมืองด้วยข้อจำกัดด้านต่างๆอาจทำให้พรรคการเมืองต้องพึ่งพาเงินจากนายทุน เช่นเดิม ดังที่ลิขิต ธีรเวคิน (2559) กล่าวว่าพรรคการเมืองไทยส่วนใหญ่ยังเป็นพรรคที่มีนายทุนอยู่เบื้องหลังที่ผูกขาดอำนาจในการตัดสินใจดำเนินกิจการต่าง ๆ ภายในพรรคการเมืองแต่เพียงกลุ่มเดียว ส่วนสมาชิกพรรคเป็นสมาชิกแต่เพียงในนามเท่านั้น สมาชิกขาดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงกับพรรคการเมืองต้นสังกัดและสมบัติ อารังธัญวงศ์ (2557) ที่กล่าวว่าสมาชิกพรรคส่วนใหญ่ไม่ได้จ่ายค่าสมาชิกพรรคเอง โดยพรรคจะเป็นผู้รับผิดชอบจัดการให้เพื่อจูงใจให้ผู้มาสมัครเป็นสมาชิกพรรคและเนื่องจากประชาชนจำนวนมากยากจนและไม่มีความรู้ในการบริจาคเงินให้พรรคการเมืองหรือผู้สมัครรับเลือกตั้ง ทำให้พรรคการเมืองต้องพึ่งพาเงินจากนายทุนพรรค ทำให้สมาชิกขาดความรู้สึกผูกพันในการเป็นเจ้าของพรรคอย่างแท้จริง ความเป็นพรรคการเมืองในประเทศไทยจึงมีแนวโน้มที่จะถูกใช้เป็นเครื่องมือหรือเป็นตัวแทนของกลุ่มทุนธุรกิจมากกว่าที่จะทำเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนโดยรวม

จากข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (2566) พบว่าพรรคการเมืองที่ยังดำเนินการอยู่ ณ วันที่ 6 มิถุนายน 2566 มีจำนวนทั้งหมด 82 พรรคการเมือง โดยแบ่งเป็นพรรคการเมืองที่จัดตั้งก่อนที่จะมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 จำนวน 26 พรรคการเมืองและพรรคการเมืองที่จัดตั้งภายใต้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองจำนวน 56 พรรคการเมือง ซึ่งพรรคการเมืองที่จัดตั้งใหม่เหล่านี้ ส่วนใหญ่เป็นพรรคการเมืองขนาดเล็ก มีการจัดตั้งสาขาประมาณ 4 สาขาและมีจำนวนสมาชิกประมาณ 5,000–10,000 คน

3.2 ข้อค้นพบทางวิชาการเกี่ยวกับการจัดตั้งตั้งพรรคการเมืองภายใต้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พุทธศักราช 2560

ประการแรก สิทธิในการจัดตั้งพรรคการเมืองถือเป็นสิทธิมนุษยชนที่ถูกรับรองไว้ในมาตรา 20 ของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติให้เสรีภาพแก่ประชาชนที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองร่วมกันในการร่วมกันจัดตั้งพรรคการเมืองไว้ในมาตรา 45 วรรคแรกว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการร่วมกันจัดตั้งพรรคการเมืองตามวิถีทางการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ตามที่กฎหมายบัญญัติ”

ประการที่สอง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 ขยายความในรายละเอียดของบทบัญญัติรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับพรรคการเมือง โดยบัญญัติการจัดตั้งพรรคการเมืองใหม่ว่าจะต้องมีสมาชิกจำนวนไม่น้อยกว่าห้าร้อยคน ร่วมกันดำเนินการเพื่อจัดตั้งพรรคการเมืองและต้องมีทุนประเดิมไม่น้อยกว่าหนึ่งล้านบาท โดยผู้ร่วมกันจัดตั้งพรรคการเมืองทุกคนต้องร่วมกันจ่ายเงินเพื่อเป็นทุนประเดิมคนละ ไม่น้อยกว่าหนึ่งพันบาทแต่ไม่เกินคนละห้าหมื่นบาท

ประการที่สาม บทบัญญัติของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วย พรรคการเมือง พ.ศ. 2560 แม้จะมีเจตนารมณ์ที่ดีในการสร้างพรรคการเมืองให้มีความเป็น สถาบัน การทำให้สาขาพรรคการเมืองมีความหมายและทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกัน บทบัญญัตินี้ดังกล่าวก็ส่งผลทำให้พรรคการเมืองประสบกับ ความยุ่งยากในการดำเนินการตามมาโดยเฉพาะบทบัญญัติที่ว่าด้วยการจัดตั้งพรรค การเมืองที่มีความเข้มงวดและเงื่อนไขที่ยุ่งยากส่งผลให้การจัดตั้งพรรคการเมืองในปัจจุบัน โดยเฉพาะพรรคการเมืองขนาดเล็กประสบกับปัญหา อุปสรรคหลายประการโดยเฉพาะ ปัญหาด้านทุนประเดิมและการจัดหาสมาชิกในการจัดตั้งพรรคการเมืองและชำระค่าบำรุง พรรคการเมือง เป็นต้น

3.3 ข้อเสนอแนะ แนวทางเกี่ยวกับการจัดตั้งพรรคการเมืองภายใต้ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พุทธศักราช 2560

ประการแรก เนื่องจากพรรคการเมืองไทยเป็นพรรคการเมืองที่จัดตั้งขึ้นตาม บทบัญญัติของกฎหมาย เมื่อบทบัญญัติของกฎหมายเปลี่ยนไป พรรคการเมืองจึงควรมีการ ปรับตัวและดำเนินการให้สอดคล้องตามบทบัญญัติของกฎหมายฉบับใหม่อย่างเคร่งครัด

ประการที่สอง กฎหมายไม่ควรจะเข้ามาควบคุมพรรคการเมืองมากเกินไป โดยควรให้พรรคการเมืองมีสิทธิที่จะดำเนินกิจการของตนเองได้โดยอิสระในระดับหนึ่ง

ประการที่สาม พรรคการเมืองควรยกเว้นการเก็บค่าบำรุงพรรคการเมือง ในช่วงแรกของการเป็นสมาชิก ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับบริบททางเศรษฐกิจ สังคมและ ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในปัจจุบัน

ประการที่สี่ พรรคการเมืองควรจะอธิบายถึงบทบาทหน้าที่ รวมถึงสิทธิ ประโยชน์ของการเป็นสมาชิกให้ประชาชนได้รับทราบและเข้าใจอย่างรอบด้านเพื่อเป็น ข้อมูลประกอบการตัดสินใจในการสมัครเป็นสมาชิก

ประการที่ห้า บุคคลที่รวมตัวกันจัดตั้งพรรคการเมืองนอกจากจะมีอุดมการณ์ทางการเมืองร่วมกันแล้ว ควรจะมีความพร้อมทั้งด้านสมาชิก เงินทุนและเวลาด้วย จึงจะส่งผลให้การดำเนินการจัดตั้งพรรคการเมืองประสบผลสำเร็จ

4. การสิ้นสุดของพรรคการเมือง

4.1 บทวิเคราะห์การสิ้นสุดของพรรคการเมืองภายใต้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560

เรื่องการสิ้นสุดของพรรคการเมืองในบทบัญญัติของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 นี้ ผู้เขียนมีประเด็นสำคัญที่จะนำเสนอเพื่อพิจารณาและวิเคราะห์ ดังนี้

1) เหตุและเงื่อนไขที่นำไปสู่การสิ้นสุดของพรรคการเมือง

การสิ้นสุดของพรรคการเมืองโดยเฉพาะการยุบพรรคการเมืองไม่ใช่เรื่องแปลกใหม่ในแวดวงการเมืองไทยแต่ดูเหมือนว่ากฎหมายพรรคการเมืองไทยมีเหตุและเงื่อนไขจำนวนมาก (กิตติศักดิ์ หนูชัยแก้ว, 2565) ที่จะทำให้ยุบพรรคการเมืองได้ง่ายและปฏิบัติได้ยาก ทั้งนี้ นับตั้งแต่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 จนถึงปัจจุบันมีพรรคการเมืองที่ถูกยุบโดยคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญไปแล้วจำนวน 110 พรรค¹ ซึ่งพรรคการเมืองส่วนใหญ่ที่ถูกยุบเป็นพรรคการเมืองขนาดเล็กและเหตุในการยุบพรรคการเมืองของประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นเรื่องทางด้านธรรมาภิบาลหรือทางเทคนิคที่พรรคไม่ดำเนินการตามหลักเกณฑ์และข้อกำหนดที่วางเอาไว้ซึ่งเป็นความผิดเล็กน้อย เช่น ไม่จัดทำรายงานการดำเนินกิจการของพรรคการเมือง ไม่จัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนของพรรคการเมืองให้ถูกต้องตามความเป็นจริงตามวิธีการที่นายทะเบียนกำหนด เป็นต้น ซึ่งไม่สอดคล้องกับหลักความได้สัดส่วนที่ถึงขนาดจะเป็นเหตุในการยุบพรรคการเมืองได้ (ปริญญญา เทวานฤมิตรกุล, 2558) ดังที่ ฉัตรชัย ศรีเมืองกาญจนา (2562) ศึกษาข้อมูลพรรคการเมืองที่สิ้นสภาพความเป็น

¹ภายใต้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มีพรรคการเมืองที่ถูกยุบโดยคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญจำนวน 92 พรรค ภายใต้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยยุบพรรครวม 16 พรรคและภายใต้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยยุบพรรคการเมืองจำนวน 2 พรรค รวมทั้งหมด 110 พรรค (www.thaipublica.org)

พรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 ประกอบกับคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ 13/2561 เรื่องการดำเนินการตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง (เพิ่มเติม) ลงวันที่ 14 กันยายน 2561 จำนวน 29 พรรค พบว่าในจำนวนนี้มีถึง 14 พรรคที่สันสภาพความเป็นพรรคการเมืองด้วยเหตุที่ไม่สามารถดำเนินการในเรื่องต่างๆและภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ตามมาตรา 141 วรรคสองแห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ 13/2561 เรื่องการดำเนินการตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง (เพิ่มเติม) ลงวันที่ 14 กันยายน 2561 เช่น การจัดให้มีทุนประเดิมจำนวน 1 ล้านบาทและแจ้งให้นายทะเบียนทราบภายใน 180 วันหรือจัดให้มีสมาชิกซึ่งมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 24 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 จำนวนไม่น้อยกว่า 500 คน ชำระค่าบำรุงพรรคการเมืองสำหรับปี พ.ศ. 2561 ภายใน 180 วัน เป็นต้น มีจำนวน 14 พรรคการเมืองที่สันสภาพความเป็นพรรคการเมืองด้วยเหตุพรรคการเมืองเล็กตามข้อบังคับของพรรคการเมืองตามมาตรา 91 วรรคหนึ่ง (7) แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 และมีจำนวน 1 พรรคที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งยุบพรรคการเมือง เป็นต้น

เหตุในการยุบพรรคการเมืองของประเทศไทยนั้นไม่สอดคล้องกับการยุบพรรคการเมืองในต่างประเทศ ดังที่ปริญญ์ เทวานฤมิตรกุล (2558) ศึกษาเรื่องการยุบพรรคการเมืองโดยองค์การวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญพบว่าประเทศไทยนำเหตุเล็กน้อยหรือเป็นเรื่องทางเทคนิคหรือการไม่ปฏิบัติตามระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดมาเป็นเหตุในการยุบพรรคการเมืองซึ่งในต่างประเทศมุ่งเน้นเหตุในการยุบพรรคการเมืองที่จะต้องเป็นเรื่องที่ร้ายแรงที่กระทบต่อรูปแบบการปกครองประเทศหรือส่งผลกระทบต่อความมั่นคงเขตแดนหรือการดำรงอยู่ของรัฐเท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของผู้เขียนพบว่าเหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองตามกฎหมายพรรคการเมืองมีมากเกินไปโดยเฉพาะเหตุแห่งการสันสภาพพรรคการเมืองตามมาตรา 91 บางเหตุเป็นเหตุไม่ร้ายแรง เป็นเพียงความผิดเล็กน้อยหรือเป็นเหตุทางเทคนิคหรือเป็นเหตุที่ไม่ปฏิบัติตามกำหนดเวลาก็สามารถถูกตัดสินยุบพรรคการเมืองได้ ซึ่งในต่างประเทศไม่มีการยุบพรรคการเมืองตามเหตุที่บัญญัติไว้ในมาตรา 91 เพราะเหตุในการยุบพรรคการเมืองในต่างประเทศนั้นต้องเป็นเรื่องร้ายแรงและส่งผลต่อการดำรงอยู่ของรัฐหรือกระทบกระเทือนต่อระบอบการปกครองในรูปแบบประชาธิปไตยเท่านั้นซึ่งคล้ายคลึงกับเหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองของประเทศไทยตามมาตรา 92 (ฉันทกรณ โอวาทกิจ, 2560) ทั้งนี้ การผ่อนคลายความเข้มงวดของกฎหมาย

จะช่วยทำให้พรรคการเมืองมีเสรีภาพในการดำเนินงานมากขึ้นและมีโอกาสที่จะพัฒนาเป็นพรรคการเมืองที่เข้มแข็งต่อไปในอนาคต (สุจิต บุญบงการ, 2547) นอกจากนี้ มติในการยุบพรรคการเมืองของต่างประเทศจะใช้มติพิเศษในการยุบพรรคการเมือง แต่ในประเทศไทยยังคงใช้มติเสียงข้างมากธรรมดาในการมีคำวินิจฉัยให้ยุบพรรคการเมือง ซึ่งผลของการยุบพรรคการเมืองของประเทศไทยมิได้ส่งผลกระทบเฉพาะตัวพรรคการเมืองเท่านั้นแต่ยังกระทบไปถึงการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งหัวหน้าพรรคหรือกรรมการบริหารของพรรค ซึ่งแตกต่างไปจากผลของการยุบพรรคการเมืองในต่างประเทศที่จะเน้นลงโทษไปที่ตัวพรรคการเมืองเป็นสำคัญ (ปริญญญา เทวานฤมิตรกุล, 2558)

2) ผลกระทบของการยุบพรรคการเมือง

การที่กฎหมายวางเงื่อนไขเกี่ยวกับการกระทำอันอาจเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐหรือขัดต่อกฎหมายหรือความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน การกระทำอันอาจเป็นเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขซึ่งเป็นความผิดที่นำมาสู่การถูกยุบพรรคการเมืองได้ แต่ก็ยังเป็นถ้อยคำที่คลุมเครือและไม่ชัดเจนซึ่งอาจจะนำไปสู่ปัญหาการตีความกฎหมายในทางที่ไม่ตรงไปตรงมาหรือเกิดการเลือกปฏิบัติต่อพรรคการเมืองที่อยู่ฝ่ายตรงข้ามได้ (อนุก สุขัตติ, 2563) เหตุนี้ การยุบพรรคการเมืองจึงเป็นการลดทอนความหลากหลายทางการเมือง (Political Pluralism) ในสังคมไทย เป็นการปิดกั้นโอกาสในการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในฐานะผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) เป็นการทำลายตัวกลางเชื่อมโยงระหว่างรัฐกับประชาชน (Political Linage) อันเป็นหน้าที่สำคัญของพรรคการเมือง เป็นการทำลายโอกาสที่พรรคการเมืองจะพัฒนาไปสู่การเป็นสถาบันในระบบพรรคการเมือง และเป็นชนวนบ่มเพาะปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองในสังคมไทย ในระยะที่ผ่านมาให้ลูกหลานบานปลายยิ่งขึ้น (ณรงค์เดช สรุโฆษิต, 2554) นอกจากนี้ การยุบพรรคการเมืองยังเป็นการทำลายเจตจำนงหรือเสรีภาพของประชาชนในการก่อตั้งพรรคการเมือง ทำให้พรรคการเมืองโดยเฉพาะพรรคการเมืองขนาดเล็กไม่สามารถเติบโตได้ตามธรรมชาติอันก่อให้เกิดการผูกขาดเฉพาะพรรคการเมืองขนาดใหญ่และเป็นการไม่ส่งเสริมให้เกิดการแข่งขันทางการเมืองตามหลักการประชาธิปไตยอีกด้วย ส่งผลให้พรรคการเมืองไม่สามารถพัฒนาได้อย่างเต็มที่ ต้องคอยระมัดระวังการดำเนินงานต่าง ๆ ไม่ให้ละเมิดกฎหมาย (ปริญญญา เทวานฤมิตรกุล, 2558)

4.2 ข้อค้นพบทางวิชาการเกี่ยวกับการสิ้นสุดของพรกระการเมืองภายใต้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรกระการเมือง พุทธศักราช 2560

ประการแรก แห่งการสิ้นสุดของพรกระการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรกระการเมือง พ.ศ. 2560 มีทั้งหมด 3 กรณี ดังนี้

1) การสิ้นสุดสภาพความเป็นพรกระการเมืองตามมาตรา 91 บัญญัติเหตุแห่งการสิ้นสุดสภาพความเป็นพรกระการเมืองทั้งหมด 7 ข้อ โดยกำหนดให้เป็นอำนาจของนายทะเบียนพรกระการเมืองโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการเลือกตั้งประกาศการสิ้นสุดสภาพของพรกระการเมืองนั้นในราชกิจจานุเบกษาและให้ถือว่า การสิ้นสุดสภาพของพรกระการเมืองตามมาตรา 91 เป็นการถูกยุบพรกระการเมือง

2) ศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรกระการเมืองตามมาตรา 92 บัญญัติการกระทำผิดที่จะนำไปยื่นศาลรัฐธรรมนูญเพื่อสั่งยุบพรกระการเมืองทั้งหมด 4 ข้อ โดยเมื่อศาลรัฐธรรมนูญดำเนินการไต่สวนแล้วมีหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่าพรกระการเมืองได้กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งตาม (1)–(4) ให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรกระการเมืองและเพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรกระการเมืองนั้นและเมื่อศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งให้ยุบพรกระการเมืองใดแล้วให้นายทะเบียนพรกระการเมืองประกาศคำสั่งยุบพรกระการเมืองนั้นในราชกิจจานุเบกษา

3) มีการควบรวมพรกระการเมืองตามหมวด 9 บัญญัติว่า ในระหว่างอายุของสภาผู้แทนราษฎรจะมีการควบรวมพรกระการเมืองที่มีสมาชิกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมิได้ ทั้งนี้ การควบรวมพรกระการเมืองจะกระทำได้เฉพาะเป็นการรวมกันเพื่อจัดตั้งเป็นพรกระการเมืองใหม่เท่านั้น

ประการที่สอง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรกระการเมือง พ.ศ. 2560 บัญญัติเหตุแห่งการยุบพรกระการเมืองของไทยไว้อย่างกว้างขวางมากกว่าพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรกระการเมืองฉบับที่ผ่านมาซึ่งส่งผลกระทบต่อการใช้เสรีภาพของประชาชนในการรวมตัวกันเป็นพรกระการเมืองซึ่งถือเป็นเสรีภาพขั้นพื้นฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

4.3 ข้อเสนอแนะ แนวทางเกี่ยวกับการสิ้นสุดของพรกการเมืองภายใต้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรกการเมือง พุทธศักราช 2560

ประการแรก เพื่อส่งเสริมและพัฒนาพรกการเมืองไทยไปสู่การเป็นสถาบันที่เข้มแข็ง กฎหมายพรกการเมืองควรปรับเปลี่ยนจากการมุ่งควบคุมพรกการเมืองเพียงอย่างเดียวมาเป็นการกำกับ ดูแล และส่งเสริมพรกการเมืองแทน

ประการที่สอง ควรลดเหตุแห่งการยุบพรกการเมืองลงให้เหลือเฉพาะเหตุที่รุนแรงเท่านั้น โดยให้คงเหตุแห่งการยุบพรกการเมืองไว้เฉพาะมาตรา 92 ซึ่งเป็นเหตุที่รุนแรงเท่านั้น

ประการที่สาม มาตรการในการยุบพรกการเมืองต้องกระทำด้วยความรอบคอบ ระมัดระวัง มีเหตุผล รวมทั้งมีพยานหลักฐานสนับสนุนเพียงพอที่จะเอาผิดกับพรกการเมืองที่ถูกกล่าวหาเท่านั้นได้

ประการที่สี่ การพิจารณาโทษของพรกการเมืองควรพิจารณาโทษเฉพาะคณะกรรมการบริหารพรรคเท่านั้น ไม่ควรลงโทษสมาชิกพรรคด้วยการยุบพรรคที่สมาชิกทั้งหมดเป็นเจ้าของร่วมกัน

ประการที่ห้า รัฐควรนำมาตรการที่มีความรุนแรงน้อยกว่าการยุบพรรคการเมืองมาใช้ เช่น การปรับ การใช้คำสั่งทางปกครองหรือการลงโทษเฉพาะสมาชิกที่กระทำผิดเพื่อให้สอดคล้องกับหลักความได้สัดส่วนของการทำความผิด

5. บทสรุป

เนื่องจากพรกการเมืองไทยเป็นพรกการเมืองตามบทบัญญัติของกฎหมาย ดังนั้นการจัดตั้งพรกการเมืองจึงต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดอย่างเคร่งครัด หากพรกการเมืองไม่ดำเนินการตามอาจส่งผลถึงขั้นสิ้นสภาพความเป็นพรกการเมืองหรือถูกยุบพรกการเมืองได้ การที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรกการเมือง พ.ศ. 2560 มีเงื่อนไขให้พรกการเมืองปฏิบัติในลักษณะที่ค่อนข้างยุ่งยากซับซ้อนมากเกินไปทั้งจำนวนสมาชิก ทุนประเดิมและค่าบำรุงพรกการเมือง ส่งผลให้การจัดตั้งพรกการเมืองในปัจจุบันกระทำได้ยากขึ้น

อย่างไรก็ตาม หากเราพิจารณาในอีกแง่มุมหนึ่ง ความเข้มงวดของกฎหมายก็เป็นสิ่งสำคัญเพราะเป็นสิ่งกระตุ้นให้พรกการเมืองได้มีการปรับตัวและพัฒนาจนเป็นสถาบันทางการเมืองที่เข้มแข็งได้ การมีกฎหมายพรกการเมืองที่เข้มงวดจะเป็นกลไกสำคัญในการควบคุมพรกการเมืองที่ไม่มีความรับผิดชอบหรือจัดตั้งขึ้นมาเพื่อผลประโยชน์ระยะสั้น

บางประการต้องสิ้นสุดหรือถูกยุบไป แต่ในขณะเดียวกัน ความเข้มงวดของกฎหมายก็ส่งผลให้พรรคการเมืองบางพรรคที่มีความตั้งใจในการทำงานทางการเมืองแต่ต้องใช้เวลาในการพัฒนานั้นอาจถูกยุบเลิกไปอันเกิดจากความผิดพลาดบางประการที่ไม่ได้ตั้งใจก็อาจจะเป็นไปได้

ดังนั้น กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดตั้งพรรคการเมืองควรจะเป็นเครื่องมือในการส่งเสริม สนับสนุนหรืออำนวยความสะดวกให้กับประชาชนในการจัดตั้งพรรคการเมืองและพรรคการเมืองเองควรมีปรับตัวให้สอดคล้องกับบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้องโดยการสร้างการมีส่วนร่วมกับสมาชิกในทุกระดับโดยเปิดโอกาสให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของพรรคอย่างกว้างขวางและควรจะดำเนินการหาสมาชิกอย่างทั่วถึงในทุกภาคไม่ควรเน้นเฉพาะภาคใดภาคหนึ่ง ทั้งนี้ เพื่อให้พรรคการเมืองเป็นพรรคมวลชนซึ่งเป็นของประชาชนทั้งประเทศ ไม่ใช่เป็นพรรคการเมืองของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือภาคใดภาคหนึ่งเท่านั้น

เอกสารอ้างอิง

- กิติมา แก้วนะรา. (2559). *หลักความได้สัดส่วนกับบทกำหนดโทษที่เหมาะสมสำหรับผู้กระทำความผิด ในคดียาเสพติดให้โทษ: ศึกษากรณีแอมเฟตามีน*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- กิตติศักดิ์ หนูชัยแก้ว. (2565). การยุบพรรคการเมืองตามระบบกฎหมายไทย. *วารสารทบบัณฑิตย*, 78(4), 30-67.
- คเชนทร์ พันนума. (2564). ปัญหาทางกฎหมายในการจัดตั้ง การสิ้นสภาพและการยุบพรรคการเมือง. *วารสารวิจัยราชภัฏกรุงเทพ*, 8(2), 115-124.
- คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ 13/2561 เรื่องการดำเนินการตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยพรรคการเมือง (เพิ่มเติม). (2561, 14 กันยายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 135 ตอนพิเศษ 225 ง, หน้า 24-29.
- ฉัตรชัย ศรีเมืองกาญจนา. (2562). *เหตุแห่งการสิ้นสุดของพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- ณรงค์เดช สรุโฆษิต. (2554). *แนวทางปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมือง*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- ไทยพับลิก้า. (2563). 22 ปี ศาล รธน. ยุบ 110 พรรค. สืบค้นจาก <https://www.thaipublica.org/2020/02/thailand-election-2562-85>.

- ทวี สุรฤทธิกุล และเสนีย์ คำสุข. (2554). *พรรคการเมืองกับกระบวนการทางการเมืองไทย*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ธัญกรณ โฉวาทกิจ. (2560). *เหตุแห่งการสิ้นสภาพความเป็นพรรคการเมือง: ศึกษาเปรียบเทียบ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 และพระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560*. การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. (2558). *การยุบพรรคการเมืองโดยองค์กรวินิจัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ* (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- ประกาศคณะกรรมการนายทะเบียนพรรคการเมือง เรื่อง การยุบพรรคไทยรักษาชาติ. (2562, 1 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 136 ตอนพิเศษ 80 ง, หน้า 25.
- ประกาศคณะกรรมการนายทะเบียนพรรคการเมือง เรื่อง การยุบพรรคอนาคตใหม่. (2563, 5 พฤษภาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 137 ตอนพิเศษ 107 ง, หน้า 60.
- พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560. (2560, 7 ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 134 ตอนที่ 105 ก, หน้า 1-41.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560. (2560, 6 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 134 ตอนที่ 40 ก, หน้า 1-90.
- ลิขิต ธีรเวคิน. (2559). *ประชาธิปไตยไทยในทศวรรษ 21: ทางตัน ทางออกและแนวทางแก้ไข*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- วิสุทธิ์ โพธิ์แท่น. (2550). *แนวคิดพื้นฐานของประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.
- วัลลียา ไชยศิริ. (2547). *เสรีภาพในการจัดตั้งและการดำเนินกิจการของพรรคการเมือง*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมบัติ อารังธัญวงศ์. (2557). *ปัญหาหลักของพรรคการเมืองไทยคือพรรคของนายทุน*. สืบค้นจาก <https://www.facebook.com/Prof.SombatThamrongthanya> wong.
- สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2566). *ข้อมูลพรรคการเมืองที่ยังดำเนินการอยู่ ณ วันที่ 6 มิถุนายน 2566*. สืบค้นจาก https://www.ect.go.th/ect_th/download/article/article_20230607122751.pdf.
- สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2563). *ข้อมูลพรรคการเมืองที่ยังดำเนินการอยู่ ณ วันที่ 1 กันยายน 2563*. สืบค้นจาก https://www.ect.go.th/ect_th/ewt_dl_link.php?nid=8168.

- เสนีย์ คำสุข และอเนก สุขดี. (2564). ปัญหา อุปสรรคในการจัดตั้งสาขาพรรคการเมืองไทย ภายใต้ กฎหมายพรรคการเมือง พ.ศ. 2560. *Journal of Modern Learning Development*, 6(1), 196–209.
- สุมาลี บุญเรืองและพระโณทัย กตปณฺโญ (อุ้นเรือน). (2564). การยุบพรรคการเมือง: การ ตัดสิทธิทางการเมืองของประชาชน. *วารสารพุทธสังคมวิทยาปริทรรศน์*, 6(4), 124-140.
- สุจิต บุญบงการ. (2547). *กฎหมายพรรคการเมือง : โอกาสและข้อจำกัดในการส่งเสริมและ พัฒนาพรรคการเมือง*. สืบค้นจาก <http://public-law.net/publaw/view.aspx?id=702>.
- อเนก สุขดี. (2565). วิเคราะห์พรรคการเมืองไทยภายใต้บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญและ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองฉบับปัจจุบัน. *วารสาร สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย*, 5(2), 236-258.
- อเนก สุขดี. (2564). การเปลี่ยนแปลงของพรรคการเมืองการเมืองไทยภายหลังการนำ บทบัญญัติว่าด้วยพรรคการเมืองของกฎหมายพรรคการเมืองฉบับปี พ.ศ. 2560 ไป ปฏิบัติ. *วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์*, 12(1), 135–156.
- อเนก สุขดี. (2563). ผลกระทบของบทบัญญัติในกฎหมายพรรคการเมืองฉบับปี พ.ศ. 2560 ต่อการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของพรรคการเมืองไทย. ใน *การประชุม วิชาการระดับชาติ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ครั้งที่ 4 ประจำปี พ.ศ. 2563* (หน้า 294-305). นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อเนก สุขดี. (2556). การก่อตั้งและบทบาททางการเมืองของสาขาพรรคการเมืองไทย ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. *วารสารรัฐศาสตร์ และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์*, 2(1), 72–89.

ประสิทธิผลของกลยุทธ์ช่วยจำในการจดจำคำศัพท์ภาษาอังกฤษของนักเรียนระดับชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 1

วัชรินทร์ เวียงสมุทร¹ และ จิตติมา กาวีระ²

¹ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

Received 12/12/22 Revised 23/03/23 Accepted 29/05/23

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ด้านคำศัพท์ก่อนเรียน และหลังเรียนด้วยกลยุทธ์ช่วยจำของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และ 2) ศึกษา ความคิดเห็นของผู้เรียนต่อการเรียนโดยใช้กลยุทธ์ช่วยจำของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 กลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 16 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง ระยะเวลาในการทดลอง 4 สัปดาห์ เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้กลยุทธ์ช่วยจำ 2) แบบทดสอบความรู้ คำศัพท์ภาษาอังกฤษ 3) แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณคือ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ .05 2) ผลการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้เรียนต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้กลยุทธ์ช่วยจำของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบประเด็นความรู้สึกรู้สึก 6 ประเด็นคือ นักเรียนรู้สึกสนุกสนาน นักเรียนจดจำคำศัพท์ได้ นักเรียนรู้สึกมีความสุข นักเรียนรู้สึกแปลกใหม่ นักเรียนรู้สึกชอบ และนักเรียนเข้าใจง่าย และกลยุทธ์ช่วยจำแบบร่างกาย (Physical Mnemonics) ได้รับการกล่าวถึงมากที่สุดในการเรียนรู้คำศัพท์โดยกลยุทธ์ช่วยจำ นอกจากนี้ นักเรียนยังสามารถนำกลยุทธ์ช่วยจำแบบต่าง ๆ ประยุกต์ใช้ในการจดจำคำศัพท์และเนื้อหาในรายวิชาอื่น คือ ภาษาไทย สังคมศึกษา คอมพิวเตอร์ และประวัติศาสตร์ และสุดท้ายนักเรียนได้เรียนรู้ทักษะเพิ่มเติมคือ ทักษะการอ่าน ทักษะการฟัง ทักษะการพูด และความมั่นใจ

คำสำคัญ: ประสิทธิภาพ, การจดจำคำศัพท์, กลยุทธ์ช่วยจำ, ความรู้ด้านคำศัพท์ภาษาอังกฤษ, ความคิดเห็น

The Effects of Mnemonics Strategies on English Vocabulary Knowledge of Mattayomsuksa 1 Students

Watchareeporn Wiangsamut¹ and Chittima Kaweera²

¹Graduate student, Master of Arts (English), School of Liberal Arts, University of Phayao

²Asst. Prof. Dr. Lecturer at Department of English, School of Liberal Arts, University of Phayao

Received 12/12/22 Revised 23/03/23 Accepted 29/05/23

Abstract

The objectives of this research were twofold: 1) to compare the pretest and posttest scores of Mattayomsuksa 1 students after learning English vocabulary using Mnemonic Strategies, and 2) to examine the opinions of Mattayomsuksa 1 students following their experience with Mnemonic Strategies for English vocabulary learning. The sample consisted of 16 purposively selected Mattayomsuksa 1 students. The research employed Mnemonic Strategies learning plans, pretest and posttest assessments for English vocabulary, and semi-structured interviews as research instruments. Quantitative data analysis involved the use of mean, standard deviation, t-test, while qualitative data were analyzed through content analysis. The findings of the study are as follows: 1) The posttest mean scores of Mattayomsuksa 1 students were significantly higher than the pretest scores at a significance level of .05. 2) After utilizing Mnemonic Strategies for English vocabulary learning, students identified six key points in their feedback. These points encompassed feelings of enjoyment, improved memory retention, happiness, novelty, comprehension, and ease of understanding. Among the various types of Mnemonics, Physical Mnemonics were most frequently mentioned by the students. Additionally, students reported applying Mnemonic Strategies to remember vocabulary and content in other subjects such as Thai, social studies, computer studies, and history. Ultimately, students acquired additional skills, including improved reading, listening, speaking abilities, and increased confidence, as a result of learning through Mnemonic Strategies.

Keywords: Effect, Vocabulary Recognition, Mnemonics Strategies, English Vocabulary Knowledge, Opinion

1. ที่มาและความสำคัญของปัญหา

สังคมโลกปัจจุบันการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในชีวิตประจำวัน เนื่องจากเป็นเครื่องมือสำคัญในการติดต่อสื่อสารการศึกษาการแสวงหาความรู้ การประกอบอาชีพ การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมและวิถีทัศน์ของชุมชนโลกและตระหนักถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมและมุมมองของสังคมโลกนำมาซึ่งมิตรไมตรีและความร่วมมือกับประเทศต่าง ๆ ช่วยพัฒนาผู้เรียนให้มีความเข้าใจตนเองและผู้อื่นดีขึ้น เรียนรู้และเข้าใจความแตกต่างของภาษาและวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี การคิด สังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง (ซีเลียง มาริณีย์, 2565) มีเจตคติที่ดีต่อการใช้ภาษาต่างประเทศ และใช้ภาษาต่างประเทศเพื่อการสื่อสารได้ รวมทั้งเข้าถึงองค์ความรู้ต่าง ๆ ได้ง่ายและกว้างขึ้น และมีวิสัยทัศน์ในการดำเนินชีวิต ภาษาต่างประเทศที่เป็นสาระการเรียนรู้พื้นฐานซึ่งกำหนดให้เรียนตลอดหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ ภาษาอังกฤษและภาษาอังกฤษได้เข้ามามีบทบาทในชีวิตของคนไทย และคนทั่วโลกไปแล้ว ภาษาอังกฤษสำหรับด้านการศึกษาก็คือเป็นด้านที่สำคัญอย่างมาก

กระทรวงศึกษาธิการจึงได้กำหนดนโยบายการปฏิรูปการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานขึ้น เพื่อให้ทุกภาคส่วนได้ตระหนักถึงความจำเป็นอย่างเร่งรัดปฏิรูปการเรียนการสอนภาษาอังกฤษและพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะและทักษะ รวมถึงมีการใช้กรอบอ้างอิงความสามารถทางภาษาอังกฤษที่เป็นสากล ได้แก่ The Common European Framework of Reference for Languages (CEFR) เป็นกรอบความคิดหลักในการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษของประเทศไทย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2557, น. 1) กล่าวคือ CEFR เป็นมาตรฐานสากลที่ใช้อธิบายระดับความเชี่ยวชาญทางภาษา CEFR ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในทวีปยุโรป และมีการยอมรับเพิ่มมากขึ้นทั่วโลก

อย่างไรก็ตามมีนักเรียนไทยจำนวนมากที่ยังประสบปัญหาในการเรียนภาษาอังกฤษ คือ การไม่สามารถจดจำคำศัพท์ได้ ถึงแม้เด็กไทยระดับชั้นมัธยมศึกษามีการท่องคำศัพท์อยู่บ่อยครั้ง เนื่องจากต้องนำมาใช้สอบในโรงเรียนแต่การท่องคำศัพท์โดยไม่ได้ใช้ในชีวิตอาจเปรียบเทียบกับไม่ได้กับการนำเอาศัพท์พวกนั้นมาใช้ในชีวิตจริง ทำให้ลืมและไม่สามารถบอกความหมายของคำศัพท์นั้นได้ สอดคล้องกับธีรวิรา ปลาตะเพียนทอง (2562, น. 2) ได้ให้ความเห็นว่า นักเรียนจะท่องคำศัพท์บ่อยครั้งแต่ก็ไม่สามารถบอกความหมายของสิ่งที่อ่านได้อย่างถูกต้องได้ และสายสมร นรสิงห์เริงฤทธิ์ (2559, น. 3) ได้สนับสนุนคำกล่าวว่า

นักเรียนไม่รู้จักการใช้กลวิธีในการเรียนรู้คำศัพท์ ทำให้รู้คำศัพท์ในวงคำศัพท์แคบและส่งผลให้ทักษะการฟัง พูด อ่าน และเขียนภาษาอังกฤษไม่ดีเท่าที่ควร ทำให้ไม่สามารถสื่อสารไม่ได้

จากงานวิจัยที่ผ่านมา พบว่า กลยุทธ์ช่วยจำ (Mnemonics strategies) ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถจดจำข้อมูลต่าง ๆ ได้ Akpan, Notar และ Beard (2021, น. 20) ได้กล่าวว่ากลยุทธ์ช่วยจำเป็นเทคนิคที่ช่วยแปลข้อมูลและทำให้การจดจำง่ายขึ้น กลยุทธ์ช่วยจำเป็นภาพและระบบ ผู้ปกครองและครูควรใช้กลยุทธ์ช่วยจำในการช่วยนักเรียนหรือเด็ก ๆ พัฒนาความจำในการเรียกกลับมาของข้อมูล นอกจากนี้เนื่องจากนี้ Azmi, Najmi, และ Rouyan (2016, น. 179) กล่าวว่า กลยุทธ์ ช่วยจำเหมาะสำหรับการจดจำคำศัพท์ในระยะยาวและเหมาะสำหรับผู้เรียนภาษาเบื้องต้น ทั้งนี้ การสอนแบบกลยุทธ์ช่วยจำ เพื่อฝึกทักษะการจำคำศัพท์จึงเป็นวิธีหนึ่งที่สามารถสร้างความสนใจของผู้เรียนให้เกิดความสนุกสนาน ไม่เบื่อหน่ายต่อวิธีการสอนคำศัพท์ด้วยการเขียนคำศัพท์ท่องคำศัพท์ด้วยวิธีการเดิม ๆ เพิ่มแรงจูงใจในการเรียน (กันต์กมล พรหมประกอบ, ประภาส ปานเจียง ชุตินา ทศโร, และ เก็ดถวา บุญปรางกร, 2562, น. 1397) นอกจากนี้ Hunt (1968) กล่าวว่า กลยุทธ์ช่วยจำจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการจดจำ เนื่องจากมีขั้นตอนที่ชัดเจนง่ายต่อการจดจำคำศัพท์ภาษาอังกฤษมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับ พิรมลักษณ์ ต้นปาน (2561, น. 3) ที่กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ตามแนวภาษาเพื่อการสื่อสารประกอบกับกลยุทธ์ช่วยจำ จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถจำคำศัพท์ภาษาอังกฤษอย่างเป็นระบบ และเข้าใจหลักการจำได้ดี แต่อย่างไรก็ตามจากงานที่วิจัยที่ผ่านมายังไม่มีการวิเคราะห์ระดับของคำศัพท์ หรือให้ความสำคัญกับรอบความรู้ภาษาอังกฤษตามกรอบอ้างอิงความสามารถทางภาษาของสหภาพยุโรป (CEFR) ซึ่งมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งและผู้เรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นจะต้องมีระดับความสามารถในระดับ A2 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2557, น. 1) ดังนั้น งานวิจัยชิ้นนี้จะพัฒนาการจดจำคำศัพท์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นโดยใช้กลยุทธ์ช่วยจำแบบต่าง ๆ

จากการศึกษาปัญหาและความสำคัญดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ปัญหาที่นักเรียนไม่สามารถจดจำคำศัพท์ได้ครูผู้สอนในฐานะผู้วิจัยให้ความสำคัญในการหาวิธีการในการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมมาใช้แก้ปัญหาเหล่านี้ เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถด้านการใช้คำศัพท์ได้อย่างเต็มที่ ดังนั้นครูผู้สอนในฐานะผู้วิจัยจึงมีการพัฒนาการจัดการคำศัพท์ให้นักเรียนได้รับรู้คำศัพท์และจดจำคำศัพท์ได้ ทำให้ปัญหาการจดจำคำศัพท์หมดไปหรือเกิดได้น้อยที่สุด จึงเป็นเหตุผลให้ผู้วิจัยในฐานะครูผู้สอนรายวิชาภาษาอังกฤษ

ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีความตั้งใจในการนำกลยุทธ์ช่วยจำที่เลือกมาใช้กับนักเรียนทั้งหมด 4 กลยุทธ์ ได้แก่ 1) กลยุทธ์ช่วยจำแบบร่างกาย (Physical Mnemonics) เป็นการแสดงออกด้านร่างกายเพื่อช่วยในการจดจำ 2) กลยุทธ์ช่วยจำแบบคำสำคัญ (Keyword Mnemonics) เป็นการวิธีการที่ให้ผู้เรียนเชื่อมโยงคำศัพท์กับข้อมูลที่ตนเองมีอยู่ 3) กลยุทธ์ช่วยจำแบบสถานที่ (Method of Loci Mnemonics) เป็นวิธีการจำคำศัพท์แบบจินตนาการบวกกับใช้สถานที่คุ้นเคยในการจินตนาการถึงการวางตำแหน่งของสิ่งของหรือคำศัพท์นั้น ๆ และ 4) กลยุทธ์ช่วยจำแบบเรื่องราว (Story Mnemonics) เป็นวิธีการนำเรื่องราวมาเล่าให้นักเรียนฟังผ่านการนำคำศัพท์มาสอดแทรกเข้ากับเรื่องราวนั้น ๆ มาใช้ในการเรียนการสอนซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างเต็มความสามารถและส่งเสริมความสามารถในการจดจำด้านคำศัพท์ของผู้เรียนให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์สูงสุดแก่ตัวนักเรียนและเป็นแนวทางสำหรับผู้วิจัยในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษต่อไป

2. วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ด้านคำศัพท์ก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยกลยุทธ์ช่วยจำของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

2.2 เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนคำศัพท์โดยใช้กลยุทธ์ช่วยจำ

3) วิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่องประสิทธิผลของกลยุทธ์ช่วยจำในการจดจำคำศัพท์ภาษาอังกฤษของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

3.1 ประชากร

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ นักเรียนโรงเรียนบ้านแม่ตำ อำเภอยางคำ จังหวัดพะเยา ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2564 จำนวน 11 ห้องเรียน รวม 136 คน

3.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านแม่ตำ อำเภอยางคำ จังหวัดพะเยา ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2564 จำนวน 1 ห้องเรียน คือ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) มีนักเรียนจำนวน 16 คน ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ต้องได้รับการพัฒนาความสามารถทางภาษาอังกฤษ

3.3 เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ประกอบด้วย

3.3.1 แบบทดสอบความรู้ด้านคำศัพท์ภาษาอังกฤษก่อนเรียนและหลังเรียนระดับ A2 (Cambridge Dictionary, 1995: ออนไลน์)

3.3.2 แผนการสอนโดยใช้การจัดการเรียนรู้วิชาภาษาอังกฤษโดยใช้กลยุทธ์ช่วยจำ (ธีรวิรา ปลาตะเพียนทอง, 2562, น. 78)

3.3.3 แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ประยุกต์จาก ตลับเพชร หทัยพล (2558) โดยจะแบ่งคำถามเป็น 3 คำถาม คือ

ด้านที่ 1 ความรู้สึก

ด้านที่ 2 การนำไปใช้ในการจำอื่น

ด้านที่ 3 ความรู้เพิ่มเติม

3.4 การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

3.4.1 แบบทดสอบเพื่อประเมินความรู้ด้านคำศัพท์ภาษาอังกฤษ โดยผู้วิจัยได้ศึกษาและรวบรวมคำศัพท์ตามกรอบการวัดความรู้ภาษาอังกฤษแบบสากล CEFR ระดับ A2 (Cambridge Dictionary, 1995: ออนไลน์) จากนั้นศึกษาและรวบรวมแนวคำศัพท์จากกระทรวงศึกษาธิการตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศในหมวดต่าง ๆ ของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มาเป็นกรอบในการสร้างแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน ผู้วิจัยนำแบบทดสอบให้ผู้เชี่ยวชาญในการสอนภาษาอังกฤษเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมในการใช้ภาษาและค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) พบว่ามีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 0.67 ถือว่าสอดคล้องในเกณฑ์ที่ยอมรับได้และสามารถนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลได้ จากนั้นผู้วิจัยนำแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนด้านคำศัพท์ภาษาอังกฤษที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง

3.4.2 แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้กลยุทธ์ช่วยจำ ผู้วิจัยได้ศึกษาจุดประสงค์การเรียนรู้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ ศึกษาเนื้อหาที่จะใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยผู้วิจัยประยุกต์ (ธีรวิรา ปลาตะเพียนทอง, 2562, น. 78) และวางแผนการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับจุดประสงค์เนื้อหาและกิจกรรม ศึกษาหลักการและวิธีการสอนคำศัพท์ภาษาอังกฤษโดยใช้กลยุทธ์ช่วยจำแบบต่าง ๆ คือ กลยุทธ์ช่วยจำแบบร่างกาย (Physical Mnemonics),

กลยุทธ์ช่วยจำแบบคำสำคัญ (Keyword Mnemonics), กลยุทธ์ช่วยจำแบบโลไซ (Method of Loci Mnemonics), และ กลยุทธ์ช่วยจำแบบเรื่องราว (Story Mnemonics) นำแผนการจัดการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมในการใช้ภาษาและค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) พบว่ามีค่าดัชนีความสอดคล้องแผนจัดการเรียนกลยุทธ์ช่วยจำแบบร่างกาย (Physical Mnemonics), แผนจัดการเรียนกลยุทธ์ช่วยจำแบบสถานที่ (Loci of Method Mnemonics) และ แผนจัดการเรียนกลยุทธ์ช่วยจำแบบเรื่องราว (Story Mnemonics) มีค่าเท่ากับ 1 และแผนจัดการเรียนกลยุทธ์ช่วยจำแบบคำสำคัญ (Keyword Mnemonics) เท่ากับ 0.67 ถือว่าสอดคล้องในเกณฑ์ที่ยอมรับได้และสามารถนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลได้ จากนั้นผู้วิจัยนำแผนการจัดการเรียนรู้ไปใช้ทดลองใช้กับกลุ่มย่อย (Pilot Study) และนำแผนการจัดการเรียนรู้ที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง

3.4.3 แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างแบบ สัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ประยุกต์แบบสอบถามแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ต่อการเรียนการสอนโดยกลยุทธ์ช่วยจำ (ตลับเพชร หทัยพล, 2558) แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง นำแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structured Interview) เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาและให้ผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมในการใช้ภาษาและค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) พบว่า ค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 0.67 ถือว่าสอดคล้องในเกณฑ์ที่ยอมรับได้และสามารถนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลได้ ผู้วิจัยนำแผนการจัดการเรียนรู้ไปใช้ทดลองใช้กับกลุ่มย่อย (Pilot Study) นำแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structured Interview) ที่แก้ไขปรับปรุงแล้วไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.5.1 ผู้วิจัยได้ขอความร่วมมือจากกลุ่มตัวอย่างทั้ง 16 คน ทำการกรอกข้อมูลในแบบตอบรับเข้าร่วมในโครงการวิจัยซึ่งผู้วิจัยได้อธิบายให้กลุ่มตัวอย่างเข้าใจถึงกระบวนการทางจริยธรรมของการดำเนินงานวิจัย

3.5.2 ผู้เรียนทำแบบทดสอบความรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษก่อนเรียน จากนั้นรับการจัดการเรียนการสอนโดยแผนการจัดการเรียนรู้แบบกลยุทธ์ช่วยจำ จำนวน 4 ครั้ง จำนวน 8 ชั่วโมง ครั้งละ 2 ชั่วโมงต่อกลยุทธ์การสอนจะใช้ขั้นตอน 4 ขั้นตอน คือ ขั้น

นำเข้าสูบทเรียน ชื่อนำเสนอ ชันฝึก ชันนำไปใช้ ชันสรุป โดยผู้วิจัยจะนำกลยุทธ์ช่วยจำแบบต่าง ๆ ประยุกต์ใช้ในชันนำเสนอ โดยเนื้อหาและกลยุทธ์ต่าง ๆ ดังนี้

ครั้งที่ 1 กลยุทธ์ช่วยแบบร่างกาย สอนคำศัพท์เกี่ยวกับกีฬา

ครั้งที่ 2 กลยุทธ์ช่วยจำแบบคำสำคัญ สอนคำศัพท์เกี่ยวกับเทคโนโลยี

ครั้งที่ 3 กลยุทธ์ช่วยจำแบบโลโซ สอนคำศัพท์เกี่ยวกับอาชีพ

ครั้งที่ 4 กลยุทธ์ช่วยจำแบบเรื่องราว สอนคำศัพท์เกี่ยวกับสุขภาพ

3.5.3 ผู้เรียนทำแบบทดสอบความรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษหลังเรียน จากนั้น ผู้วิจัยสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structured Interview) แบบรายบุคคล สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพโดยสัมภาษณ์ครั้งละ 1 คน จำนวนทั้งหมด 16 คน โดยระยะเวลาในการดำเนินการสัมภาษณ์คนละ 5 นาที โดยจะแบ่งคำถามเป็น 3 คำถาม คือ ความรู้สึกรับไปใช้การจำอื่น และความรู้เพิ่มเติม ในคำถามข้อที่ 1 ความรู้สึก ผู้วิจัยเลือกวิเคราะห์คำสัมภาษณ์จากกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มเก่ง กลุ่มปานกลาง กลุ่มอ่อน โดยการแบ่งกลุ่มตัวอย่างใช้คะแนนการสอบก่อนเรียนด้านความรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษ จากคะแนนเต็ม 40 คะแนน โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่มดังนี้ กลุ่มเก่ง (คะแนน 26.01 – 40.00), กลุ่มปานกลาง (คะแนน 13.01 – 26.00) และกลุ่มอ่อน (คะแนน 0 -13) ผู้วิจัยเลือกวิเคราะห์ข้อมูลข้อที่ 1 จากตัวแทนจากกลุ่มเก่ง ปานกลาง อ่อน เนื่องจากต้องการทราบความรู้สึกของตัวแทนว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไรต่อการเรียนรู้โดยกลยุทธ์ช่วยจำแบบต่าง ๆ

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.6.1 ผู้วิจัยใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการ วิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานจากนั้นเปรียบเทียบคะแนนทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยการวิเคราะห์ค่า t-test แบบ Dependent Samples โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS

3.6.2 วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการวิเคราะห์เนื้อหาจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยเลือกวิเคราะห์ข้อมูลแบบพรรณนาเพื่อศึกษาความทัศนคติ (คำถามข้อที่ 1) ของตัวแทนนักเรียนจากกลุ่มเก่ง ปานกลาง อ่อนที่มีต่อกลยุทธ์ และวิเคราะห์ข้อ 2 และ 3 จากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และ ตั้งชื่อนักเรียน S1-S16 วิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

คำถามข้อที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับเลือกเป็นตัวแทนของนักเรียนกลุ่มเก่ง ปานกลาง และอ่อน กลุ่มละ 1 คนโดยการสุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling)

คำถามข้อที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 16 คน

คำถามข้อที่ 3 วิเคราะห์ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 16 คน

4. ผลการศึกษา

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ด้านคำศัพท์ของนักเรียนก่อนและหลังการสอนโดยกลยุทธ์ช่วยจำในการจดจำคำศัพท์ภาษาอังกฤษ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ด้านความรู้ด้านคำศัพท์

การทดสอบ	N	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	df	t
ก่อนเรียน	16	16.06	6.587	15	*-8.005
หลังเรียน	16	25.75	8.940		

มีนัยสำคัญทางสถิติ .05 ($P < .05$)

จากการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล ผลการวิจัยปรากฏว่า พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้คำศัพท์โดยใช้กลยุทธ์ช่วยจำในการจดจำคำศัพท์ภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 หลังเรียน ($\bar{x} = 25.75$, S.D. = 8.940) สูงวก่าก่อนเรียน ($\bar{x} = 16.06$, S.D. = 6.587) เมื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนพบว่าค่าเฉลี่ยของผลสัมฤทธิ์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนโดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนต่อการเรียนโดยใช้กลยุทธ์ช่วยจำของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ดังรายละเอียดตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการสัมภาษณ์ความคิดเห็นด้านที่ 1 ความรู้สึก

ประเด็นที่พบ กลยุทธ์	กลยุทธ์ช่วยจำแบบ ร่างกาย (Physical Mnemonics)			กลยุทธ์ช่วยจำแบบ คำสำคัญ (Keyword Mnemonics)			กลยุทธ์ช่วยจำแบบโลไซ (Method of Loci Mnemonics)			กลยุทธ์ช่วยจำแบบ เรื่องราว (Story Mnemonics)		
	เก่ง	กลาง	อ่อน	เก่ง	กลาง	อ่อน	เก่ง	กลาง	อ่อน	เก่ง	กลาง	อ่อน
1. นักเรียน รู้สึก สนุกสนาน	✓	✓	✓						✓	✓		
2. นักเรียน จดจำคำศัพท์ ได้	✓	✓				✓		✓	✓			✓

ประเด็นที่พบ กลยุทธ์	กลยุทธ์ช่วยจำแบบ ร่างกาย (Physical Mnemonics)			กลยุทธ์ช่วยจำแบบ คำสำคัญ (Keyword Mnemonics)			กลยุทธ์ช่วยจำแบบโลไซ (Method of Loci Mnemonics)			กลยุทธ์ช่วยจำแบบ เรื่องราว (Story Mnemonics)		
	เก่ง	กลาง	อ่อน	เก่ง	กลาง	อ่อน	เก่ง	กลาง	อ่อน	เก่ง	กลาง	อ่อน
3.นักเรียน รู้สึกมีความสุข			✓				✓					✓
4.นักเรียน รู้สึกแปลก ใหม่					✓						✓	
5.นักเรียน รู้สึกชอบ	✓	✓			✓							
6.นักเรียน รู้สึกเข้าใจง่าย				✓				✓				
	เก่ง	กลาง	อ่อน	เก่ง	กลาง	อ่อน	เก่ง	กลาง	อ่อน	เก่ง	กลาง	อ่อน
รวม	3	3	2	1	2	1	1	2	2	1	1	2
	8			4			5			4		

คำถามข้อที่ 1 นักเรียนรู้สึกอย่างไรกับการจดจำคำศัพท์โดยใช้กลยุทธ์ช่วยจำแบบต่าง ๆ ในการสอบถามความรู้สึกที่มีต่อการจดจำคำศัพท์จะแสดงการเปรียบเทียบข้อมูลเชิงคุณภาพของนักเรียนที่แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มเก่ง ปานกลาง และอ่อน โดยมีผลการวิจัยดังนี้

จากการสัมภาษณ์ พบว่า นักเรียนทั้ง 3 กลุ่ม ค้นพบความรู้สึก 6 ประเด็นคือ นักเรียนรู้สึกสนุกสนาน นักเรียนจดจำคำศัพท์ได้ นักเรียนรู้สึกมีความสุข นักเรียนรู้สึกแปลกใหม่ นักเรียนรู้สึกชอบ และนักเรียนรู้สึกเข้าใจง่าย โดยนักเรียนกลุ่มเก่ง กล่าวถึง กลยุทธ์ช่วยจำแบบร่างกาย (Physical Mnemonics) มากที่สุดคือ 3 ประเด็น คือ นักเรียนรู้สึกสนุกสนาน จดจำคำศัพท์ได้ และรู้สึกชอบ ลำดับสองเท่ากันทั้ง 3 กลยุทธ์คือ 1 ประเด็น ได้แก่ กลยุทธ์ช่วยจำแบบคำสำคัญ (Keyword Mnemonics) นักเรียนรู้สึกเข้าใจง่าย กลยุทธ์ช่วยจำแบบโลไซ (Method of Loci Mnemonics) นักเรียนรู้สึกมีความสุข และสุดท้ายกลยุทธ์ช่วยจำแบบเรื่องราว (Story Mnemonics) รู้สึกสนุกสนาน การสัมภาษณ์นักเรียนกลุ่มปานกลาง พบว่า นักเรียนกล่าวถึงกลยุทธ์ช่วยจำแบบร่างกาย (Physical Mnemonics) มากที่สุดคือ 3 ประเด็นคือ นักเรียนรู้สึกสนุกสนาน จดจำคำศัพท์ได้ และ

รู้สึกชอบ ลำดับสองคือ กลยุทธ์ช่วยจำแบบคำสำคัญ (Keyword Mnemonics) และกลยุทธ์ช่วยจำแบบโลไซ (Method of Loci Mnemonics) เท่ากัน 2 ประเด็น คือ นักเรียนรู้สึกแปลกใหม่ และรู้สึกชอบ ในกลยุทธ์ช่วยจำแบบคำสำคัญ (Keyword Mnemonics) นักเรียนจดจำคำศัพท์ได้ และนักเรียนรู้สึกเข้าใจง่าย ในกลยุทธ์ช่วยจำแบบโลไซ (Method of Loci Mnemonics) และลำดับสุดท้ายคือ กลยุทธ์ช่วยจำแบบเรื่องราว (Story Mnemonics) คือ 1 ประเด็น คือ นักเรียนรู้สึกแปลกใหม่ สุดท้ายการสัมภาษณ์นักเรียนกลุ่มอ่อน พบว่า นักเรียนกล่าวถึง กลยุทธ์ช่วยจำแบบร่างกาย (Physical Mnemonics), กลยุทธ์ช่วยจำแบบโลไซ (Method of Loci Mnemonics), และกลยุทธ์ช่วยจำแบบเรื่องราว (Story Mnemonics) มากที่สุดเท่ากัน 2 ประเด็น คือ กลยุทธ์ช่วยจำแบบร่างกาย (Physical Mnemonics) นักเรียนรู้สึกสนุกสนานและรู้สึกความสุข กลยุทธ์ช่วยจำแบบโลไซ (Method of Loci Mnemonics) นักเรียนจดจำคำศัพท์ได้และรู้สึกสนุกสนาน และกลยุทธ์ช่วยจำแบบเรื่องราว (Story Mnemonics) นักเรียนจดจำคำศัพท์ได้และรู้สึกมีความสุข ลำดับสุดท้าย 1 ประเด็น คือ กลยุทธ์ช่วยจำแบบคำสำคัญ (Keyword Mnemonics) นักเรียนรู้สึกมีความสุข

สรุปจากตารางที่ 2 นักเรียนกลุ่มเก่งและนักเรียนกลุ่มปานกลาง กล่าวถึงกลยุทธ์ช่วยจำแบบร่างกาย (Physical Mnemonics) มากที่สุด นักเรียนกลุ่มอ่อนกล่าวถึง กลยุทธ์ช่วยจำแบบร่างกาย (Physical Mnemonics), กลยุทธ์ช่วยจำแบบโลไซ (Method of Loci Mnemonics), และ กลยุทธ์ช่วยจำแบบเรื่องราว (Story Mnemonics) มากที่สุดเท่ากัน และจากนักเรียนทั้ง 3 กลุ่ม กลยุทธ์ช่วยจำแบบร่างกาย (Physical Mnemonics) ได้รับการกล่าวถึงมากที่สุดในการเรียนรู้คำศัพท์โดยกลยุทธ์ช่วยจำ

ตารางที่ 3 ผลการสัมภาษณ์ความคิดเห็นด้านที่ 2 การนำไปใช้การจำอื่น

ประเด็นที่พบ กลยุทธ์	กลยุทธ์ช่วยจำแบบ ร่างกาย (Physical Mnemonics)	กลยุทธ์ช่วยจำแบบ คำสำคัญ (Keyword Mnemonics)	กลยุทธ์ช่วยจำแบบโล ไซ (Method of Loci Mnemonics)	กลยุทธ์ช่วยจำแบบ เรื่องราว (Story Mnemonics)
การจำคำศัพท์อื่น	√			
สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม	√			
ภาษาไทย	√	√		
ประวัติศาสตร์	√			

ประเด็นที่พบ กลยุทธ์	กลยุทธ์ช่วยจำแบบ ร่างกาย (Physical Mnemonics)	กลยุทธ์ช่วยจำแบบ คำสำคัญ (Keyword Mnemonics)	กลยุทธ์ช่วยจำแบบโล ไซ (Method of Loci Mnemonics)	กลยุทธ์ช่วยจำแบบ เรื่องราว (Story Mnemonics)
คอมพิวเตอร์			√	
รวม	4	1	1	

คำถามข้อที่ 2 นักเรียนสามารถนำวิธีการจดจำคำศัพท์ที่ครูได้สอนไปใช้ในการจดจำคำศัพท์อื่น หรือเรียนรู้เรื่องอื่น ๆ อย่างไร จากการสัมภาษณ์ พบว่า นักเรียนยังสามารถนำกลยุทธ์ช่วยจำแบบต่าง ๆ ประยุกต์ใช้ในการจดจำคำศัพท์และเนื้อหาในรายวิชาอื่น คือ ภาษาไทย สังคมศึกษา คอมพิวเตอร์ และประวัติศาสตร์ เช่น การจำคำศัพท์อื่น และนักเรียนได้ใช้คำว่า Good โดยการทำท่ายกนิ้วหัวแม่มือเพื่อแสดงความหมายของคำว่าเยี่ยม หรือ ดี การจดจำเนื้อหาในวิชาประวัติศาสตร์โดยใช้นิ้วมือสองนิ้วบ่งบอกถึงคำว่าลำดับที่สอง การจดจำเนื้อหาในวิชาสังคมศึกษาโดยการใช้ท่าทางพัดโบกมือเพื่อแสดงความรู้สึกร้อนซึ่งบ่งบอกถึงทวีปแอฟริกา การจดจำบทร้อยกรองในวิชาภาษาไทยโดยคำศัพท์ที่ออกเสียงใกล้เคียงกัน เช่น “จันทร์เอยจันทร์เจ้า เข้าแล้วหนา” และการจดจำเนื้อหาในรายวิชาคอมพิวเตอร์โดยการจำชุดอุปกรณ์คอมพิวเตอร์โดยเปรียบเทียบกับสถานที่บนร่างกาย เช่น เม้าส์ให้จำว่าอยู่ที่ปาก จอคอมให้จำว่าอยู่ที่ตา แป้นพิมพ์ให้จำว่าอยู่ที่มือ

คำถามข้อที่ 3 นักเรียนได้อะไรจากวิธีการจดจำคำศัพท์แบบต่าง ๆ ที่ครูได้สอนไป จากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของนักเรียนพบว่า นักเรียนได้รับความรู้และทักษะด้านอื่น ๆ จากการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษโดยกลยุทธ์ช่วยจำ (Mnemonics Strategies) แบบต่างๆ คือ ทักษะการอ่าน ทักษะการฟัง ทักษะการพูด และความมั่นใจ นักเรียนได้รับทักษะการอ่านจากการเรียนรู้คำศัพท์ โดยมีนักเรียน S10 ได้กล่าวว่า “การอ่านคล่องขึ้นค่ะ” และนักเรียน S9 ได้ให้การสนับสนุนว่า “หนูสามารถอ่านคำศัพท์ได้มากขึ้นกว่าเดิมค่ะ” นักเรียนได้รับทักษะการฟัง โดยนักเรียน S3 S7 S10 S14 ได้ให้ความเห็นว่าการฟังดีขึ้นจากเดิมสามารถฟังที่ครูอธิบายได้เข้าใจมากขึ้น ยกตัวอย่าง คำกล่าวจากนักเรียน S3 ได้กล่าวว่า “การฟังคำศัพท์ภาษาอังกฤษดีขึ้นค่ะ” นอกเหนือจากนั้นนักเรียนได้ได้รับทักษะการพูดเพิ่มขึ้นในการเรียนรู้คำศัพท์ด้วยกลยุทธ์ช่วยจำ โดยยกตัวอย่างคำกล่าวของนักเรียน S12 ได้กล่าวว่า “การพูดและการออกเสียงดีขึ้นเรื่อย ๆ ค่ะ” และนักเรียน S16 ได้กล่าวว่า “สามารถออกได้เสียงและพูดได้ค่ะ” นอกเหนือจากนี้นักเรียนยังมีความมั่นใจเพิ่มมากขึ้น

จากการเรียนรู้ด้วยกลยุทธ์ช่วยจำแบบต่าง ๆ ยกตัวอย่างคำกล่าวจากนักเรียน S9 “การอ่านออกมากขึ้น การพูดมีความมั่นใจมากขึ้นด้วยค่ะ”

5. สรุปและอภิปรายผล

5.1 สรุป

5.1.1 ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนมีค่าเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ด้านคำศัพท์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนโดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

5.1.2 ผลการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้เรียนต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้กลยุทธ์ช่วยจำของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่าจากคำถามข้อที่ 1 ค้นพบความรู้สึก 6 ประเด็นคือ นักเรียนรู้สึกสนุกสนาน นักเรียนจดจำคำศัพท์ได้ นักเรียนรู้สึกมีความสุข นักเรียนรู้สึกแปลกใหม่ นักเรียนรู้สึกชอบ และนักเรียนรู้สึกเข้าใจง่ายโดยนักเรียนกลุ่มเก่งและนักเรียนกลุ่มปานกลาง กล่าวถึง กลยุทธ์ช่วยจำแบบร่างกาย (Physical Mnemonics) มากที่สุด นักเรียนกลุ่มอ่อนกล่าวถึง กลยุทธ์ช่วยจำแบบร่างกาย (Physical Mnemonics), กลยุทธ์ช่วยจำแบบโลไซ (Method of Loci Mnemonics), และ กลยุทธ์ช่วยจำแบบเรื่องราว (Story Mnemonics) มากที่สุดเท่ากัน และจากนักเรียนทั้ง 3 กลุ่ม กลยุทธ์ช่วยจำแบบร่างกาย (Physical Mnemonics) ได้รับการกล่าวถึงมากที่สุดในการเรียนรู้คำศัพท์โดยกลยุทธ์ช่วยจำ นอกจากนี้นักเรียนยังสามารถนำกลยุทธ์ช่วยจำแบบต่าง ๆ ประยุกต์ใช้ในการจดจำคำศัพท์และเนื้อหาในรายวิชาอื่น คือ ภาษาไทย สังคมศึกษา คอมพิวเตอร์ และประวัติศาสตร์ และสุดท้ายนักเรียนได้เรียนรู้ทักษะเพิ่มเติมคือ ทักษะการอ่าน ทักษะการฟัง ทักษะการพูด และความมั่นใจ

5.2 อภิปรายผล

การวิจัยเรื่องประสิทธิผลของกลยุทธ์ช่วยจำในการจดจำคำศัพท์ภาษาอังกฤษของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีประเด็นอภิปรายดังต่อไปนี้

5.2.1 นักเรียนมีค่าเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ด้านคำศัพท์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนทั้งนี้อาจมีสาเหตุดังนี้

การนำกลยุทธ์ช่วยจำแบบต่าง ๆ มาใช้ในการจดจำคำศัพท์ภาษาอังกฤษมีความหลากหลายและช่วยให้ผู้เรียนจดจำคำศัพท์ต่าง ๆ ได้ดีและสามารถช่วยเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนรู้และสิ่งที่ไม่รู้ให้กับผู้เรียนได้ รวมถึงทำให้นักเรียนเข้าใจตัวเองหรือก้าวผ่านขีดจำกัดในการเรียนรู้ของตัวเอง นักเรียนในชั้นเรียนมีความชอบแตกต่างกันและสามารถเรียนรู้ได้ดี

ในกระบวนที่แตกต่างกัน ดังนั้นการนำกลยุทธ์ช่วยจำทั้ง 4 แบบ เข้ามาประยุกต์ใช้ในการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษครั้งนี้ ครูสามารถนำเสนอกลยุทธ์ช่วยจำที่หลากหลายให้กับนักเรียนเพื่อช่วยให้นักเรียนสามารถพัฒนาการจดจำคำศัพท์ของตนเองในอนาคตและเปิดโอกาสให้นักเรียนเลือกกลยุทธ์ช่วยจำที่เหมาะสมกับตนเองได้ เนื่องจากผู้เรียนมีการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน ซึ่งกลยุทธ์ในการจดจำเป็นเรื่องที่สำคัญในการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษ และการคำศัพท์เป็นรากฐานสำคัญในการเรียนรู้ภาษาอังกฤษในฐานะภาษาที่ต่างประเทศในการศึกษาของประเทศไทย ตามที่ Thompson (2006) กล่าวว่า กลวิธีช่วยจำเป็นวิธีการสอนที่สามารถส่งเสริมทักษะการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษของผู้เรียนได้เป็นอย่างดีซึ่งการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศผู้เรียนไม่เพียงแต่จะต้องเรียนรู้คำศัพท์เป็นจำนวนมากแต่จะต้องจดจำคำศัพท์เหล่านั้นให้ได้ด้วยดังนั้นกลวิธีช่วยจำมีส่วนสำคัญที่จะช่วยผู้เรียนได้ โดยกลยุทธ์ช่วยจำที่ถูกที่เลือกมาใช้ในการวิจัยในครั้งนี้คือ 1) กลยุทธ์ช่วยจำแบบร่างกาย (Physical Mnemonics) 2) กลยุทธ์ช่วยจำแบบคำสำคัญ (Keyword Mnemonics) 3) กลยุทธ์ช่วยจำแบบสถานที่ (Method of Loci Mnemonics) และ 4) กลยุทธ์ช่วยจำแบบเรื่องราว (Story Mnemonics) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของธีรวิรา ปลาตะเพียนทอง และภัทรธีรา เทียนเพิ่มพูล (2563) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ด้านคำศัพท์และความคงทนโดยใช้เทคนิคช่วยจำร่วมกับสมุดภาพคำศัพท์ โดยนำเทคนิคช่วยจำมาประยุกต์ใช้ 4 แบบ คือ Keyword Mnemonics, Mnemonics Verse, Method of Loci และ Physical Mnemonics และปรากฏว่าคะแนนหลังเรียนมีค่ามากกว่าคะแนนก่อนเรียน และมีระดับความพึงพอใจในระดับมาก ดังนั้นจากผลสัมฤทธิ์คะแนนหลังเรียนสูงกว่าผลสัมฤทธิ์คะแนนก่อนเรียนในการวิจัยครั้งนี้ น่าจะมีสาเหตุมาจากการนำกลยุทธ์ช่วยจำที่หลากหลายมาประยุกต์ใช้ในการจดจำคำศัพท์ภาษาอังกฤษในครั้งนี้

กิจกรรมในแผนการจัดการเรียนรู้มีความเหมาะสมกับผู้เรียน โดยเริ่มจากขั้นนำเข้าสู่บทเรียน (Warm up) มีการใช้คำถามเพื่อกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความรู้สึกกระตือรือร้นก่อนเริ่มเรียน ขั้นนำเสนอ (Presentation) เป็นการนำเสนอคำศัพท์โดยใช้กลยุทธ์ช่วยจำแบบต่าง ๆ เพื่อช่วยนักเรียนในการจดจำ พร้อมทั้งนำเสนอรูปภาพประกอบให้นักเรียนเห็นภาพและเข้าใจความหมายได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ขั้นฝึก (Practice) การเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ฝึกกับเพื่อนร่วมชั้นเรียน และกิจกรรมการฝึกที่หลากหลาย เช่น การอ่าน การออกเสียง การฟัง และการทำใบงาน ทำให้นักเรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้และลดความเครียดในการเรียนรู้ด้วยกลยุทธ์ช่วยจำแบบต่าง ๆ ขั้นนำไปใช้ (Production) นักเรียนแต่งประโยคสั้น ๆ จากคำศัพท์ที่ได้เรียนลงในสมุดของตนเอง และขั้นสรุป (Wrap up) นักเรียนและครูร่วมกันสรุปเนื้อหาที่ได้เรียนในช่วงนี้เรียน เป็นการถามนักเรียนและเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีส่วน

ร่วมในการเรียน ซึ่งกระบวนการดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัย อีร์วรา ปลาตะเพียนทอง (2562) ได้ศึกษาการพัฒนาผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ด้านคำศัพท์และความคงทนโดยใช้เทคนิคช่วยจำร่วมกันคำศัพท์สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอนุบาลนครปฐม โดยมีขั้นตอนการสอนคือ motivation, presentation, practice และ production ซึ่งทำให้นักเรียนมีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าก่อนเรียน และความคิดเห็น เห็นด้วยมากที่สุด นอกจากนี้ครูยังมีส่วนให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ที่ดีมาจากการเสริมแรงให้นักเรียน โดยการเสริมแรงทางบวก เช่น การชมเชย การปรบมือ การให้รางวัล เป็นต้น รวมทั้งการสร้างบรรยากาศในห้องเรียนให้เป็นห้องเรียนแห่งการเรียนรู้ ครูสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อนักเรียน สร้างบรรยากาศที่อบอุ่นทำให้นักเรียนกล้าแสดงความสามารถในการเรียนรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพของตัวเอง ดังนั้นจากผลสัมฤทธิ์คะแนนหลังเรียนสูงกว่าผลสัมฤทธิ์คะแนนก่อนเรียนในการวิจัยครั้งนี้ มีสาเหตุจากแผนการจัดการเรียนรู้โดยกลยุทธ์ช่วยจำขั้นตอนการสอน และกิจกรรมมีความเหมาะสมกับผู้เรียนทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษโดยกลยุทธ์ช่วยจำในการวิจัยครั้งนี้

คำศัพท์ที่ผู้วิจัยได้นำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนนั้นได้คัดเลือกมาจากหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 และกรอบมาตรฐาน CEFR ระดับ A2 ซึ่งเป็นระดับที่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ควรได้รับการเรียนภาษาอังกฤษที่กระทรวงศึกษาธิการได้ตั้งเป้าหมายไว้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2557) ซึ่งสอดคล้องกับ Honeyfield (1977) ได้กล่าวไว้ว่า การพิจารณาการเลือกคำศัพท์เป็นสิ่งสำคัญ ครูควรพิจารณาว่าคำนั้น ๆ เป็นคำศัพท์ที่ได้ใช้บ่อยมีความถี่มากแค่ไหน หรือเป็นคำที่มีปัญหาหรือไม่ ทั้งนี้เพื่อจะได้แบ่งแยกวิธีการสอนและการฝึกให้เหมาะสมกับคำศัพท์นั้น ๆ นอกจากนี้ผลการวิจัยนี้ยังสอดคล้องกับ Lado (1988) ที่ได้กล่าวว่าคำศัพท์ควรเป็นคำศัพท์ที่มีประโยชน์ต่อผู้เรียนและสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ เช่น การนำไปใช้ในการพูดสนทนา ซึ่งผู้วิจัยเลือกมานั้นไม่ได้ไกลจากตัวนักเรียนและถูกนำมาจัดหมวดหมู่ได้ดังนี้ Sport, Technology, Occupation, และ Health โดยมีการนำมาประยุกต์สอดคล้องกับกลยุทธ์ช่วยรวมทั้งจัดกิจกรรมการสอนให้เหมาะสมกับชุดคำศัพท์ ไม่มากหรือน้อยเกินไปทำให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสมและมีความสุข ดังนั้นจากผลสัมฤทธิ์คะแนนหลังเรียนมีค่าสูงกว่าผลสัมฤทธิ์คะแนนก่อนเรียนในการวิจัยครั้งนี้ มีสาเหตุจากความเหมาะสมของคำศัพท์ในแผนการจัดการเรียนรู้โดยกลยุทธ์ช่วยจำ และกิจกรรมมีความเหมาะสมกับผู้เรียนทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษโดยกลยุทธ์ช่วยในการวิจัยครั้งนี้

5.2.2 ผลจากการสัมภาษณ์ความรู้สึกนักเรียนทั้ง 3 กลุ่ม

กลยุทธ์ช่วยจำแบบร่างกาย (Physical Mnemonics) ได้รับการกล่าวถึงมากที่สุดในการเรียนรู้คำศัพท์โดย กลยุทธ์ช่วยจำ นอกจากนี้นักเรียนยังสามารถนำกลยุทธ์ช่วยจำแบบต่างๆ ประยุกต์ใช้ ในการจดจำคำศัพท์และเนื้อหาในรายวิชาอื่น คือ ภาษาไทย สังคมศึกษา คอมพิวเตอร์ และประวัติศาสตร์ และสุดท้ายนักเรียนได้เรียนรู้ทักษะเพิ่มเติมคือ ทักษะการอ่าน ทักษะการฟัง ทักษะการพูด และความมั่นใจ อาจจะมีสาเหตุดังนี้

กลยุทธ์ช่วยจำแบบต่าง ๆ เป็นกลยุทธ์ที่น่าสนใจและแปลกใหม่สำหรับนักเรียน กลยุทธ์ช่วยจำแบบร่างกาย (Physical Mnemonics) เป็นการใชร่างกายให้นักเรียนได้เคลื่อนที่นักเรียนบางส่วนเรียนรู้ได้ดีผ่านการเคลื่อนไหวจึงรู้สึกชอบและเรียนรู้คำศัพท์ต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ อีริวรา ปลาตะเพียนทอง (2562, น. 54) กล่าวไว้ว่า การใช้เทคนิคช่วยจำด้านร่างกาย (Physical Mnemonics) เป็นการแสดงออกทางด้านร่างกายเพื่อช่วยในการจดจำคล้ายคลึงกับการสอนแบบ Total Physical Response (TPR Technique) ซึ่งการสอนภาษาโดยการใช้ท่าทางโดยมีผู้เรียนฟังคำสั่งจากครูและผู้เรียนทำตามเป็นการประสานการฟังกับการใช้การเคลื่อนไหวของร่างกายเป็นการตอบรับให้ทำตามโดยผู้เรียนไม่ต้องพูด นอกเหนือจากนั้นกลยุทธ์ช่วยจำแบบสถานที่ (Method of Loci Mnemonics) เป็นกลยุทธ์ที่ให้นักเรียนได้จินตนาการตามสถานที่ต่าง ๆ ในห้องเรียนว่าสถานที่นั้น ๆ ควรจะมีอาชีพไหนทำงานอยู่ทำให้นักเรียนมีความคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) สอดคล้องกับ Costuchen, Vaya, และ Dimitrova (2565) ได้ศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาวิดีโอเกมส์โดยกลยุทธ์ช่วยจำแบบสถานที่ (Method of Loci Mnemonics) สำหรับความคงทนในการจดจำคำศัพท์ภาษาต่างประเทศ ผลปรากฏว่ากลยุทธ์ช่วยจำแบบสถานที่ (Method of Loci Mnemonics) ทำให้เกมมีประสิทธิภาพมากขึ้นและมีความบันเทิงมากกว่าการใช้กลยุทธ์แบบเดิม และสุดท้ายกลยุทธ์ช่วยจำแบบเรื่องราว (Story Mnemonics) นักเรียนเรียนรู้คำศัพท์ผ่านเรื่องราวที่ครูสอน และ Beard (2564) ได้ศึกษาประสิทธิภาพของกลยุทธ์ ช่วยจำ ในฐานะสื่อการสอน และได้กล่าวไว้ว่า การใช้กลยุทธ์ช่วยจำแบบคำสำคัญ (Keyword Mnemonics) สามารถจำจำนวนคำศัพท์ได้มากขึ้น เข้าใจคำศัพท์ และประยุกต์ใช้ได้ ดังนั้นการพัฒนาคำศัพท์หรือการรับรู้ข้อมูลที่ยากในภาษาที่สองหรือภาษาที่สาม กลยุทธ์ช่วยจำแบบคำสำคัญ (Keyword Mnemonics) น่าจะเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญในการช่วยพัฒนาการเรียนรู้คำศัพท์ได้

นักเรียนสามารถนำกลยุทธ์ช่วยจำไปประยุกต์ในการจดจำคำศัพท์และเนื้อหาในรายวิชาอื่น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกลยุทธ์ช่วยจำเป็นกลยุทธ์ที่เป็นระบบ ง่ายต่อการนำไปใช้ และเป็นกลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพในการจดจำคำศัพท์ รวมถึงมีความหลากหลายให้ผู้เรียนได้เลือกใช้ได้เหมาะสมกับการจดจำของตนเอง ซึ่งคำกล่าวนี้สอดคล้องกับ Drumm (N.D.) ที่กล่าวไว้ว่า กลยุทธ์ช่วยจำเป็นเครื่องมือในการทำให้ง่ายต่อการจดจำ โดยช่วยให้นักถึงข้อมูลหรือความคิดจากคลังความทรงจำ นอกจากนี้กลยุทธ์ช่วยจำ คือ สิ่งที่ช่วยหรือเป็นทางลัดในการสร้างภาพหรือจัดการกระตุ้นให้จดจำ การคงทน หรือการเรียกกลับมาของข้อมูลให้เร็วขึ้น และสอดคล้องกับ Mukhtoraliyevna และ Madaminkhonqizi (2022) ให้ข้อความสนับสนุนว่า กลยุทธ์ช่วยจำ เป็นกลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพในการจดจำ การเก็บข้อมูล และการนำข้อมูลกลับมา ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้นักเรียนนำกลยุทธ์ดังกล่าวไปใช้ในการจดจำวิชาอื่น ๆ และในชีวิตประจำวัน เนื่องจากมีประโยชน์ในด้านการจดจำอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

นักเรียนได้ทักษะอื่นและได้ความรู้เกี่ยวกับชีวิตประจำวัน ทักษะอื่นที่นักเรียนได้รับคือ ทักษะการอ่าน ทักษะการฟัง ทักษะการพูด ทักษะต่าง ๆ เกิดขึ้นเนื่องจากกิจกรรมในแผนการจัดการเรียนรู้ที่เอื้อให้นักเรียนพัฒนาทักษะอื่น ๆ ควบคู่กับการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษโดยกลยุทธ์ช่วยจำ และกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและมีปฏิสัมพันธ์กับกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติที่หลากหลายรูปแบบ เช่น ทักษะการอ่านเกิดจากนักเรียนได้อ่านเรื่องราวในกลยุทธ์ช่วยจำแบบเรื่องราว (Story Mnemonics) ส่งเสริมให้นักเรียนได้ฝึกอ่านแล้วทำให้นักเรียนอ่านคล่องและพัฒนาทักษะการอ่านเพื่อความเข้าใจอีกด้วย ทักษะการฟังเกิดจากที่นักเรียนได้ฟังคำสั่งครูผ่านกลยุทธ์ช่วยจำแบบร่างกาย (Physical Mnemonics) และทักษะการพูดผ่านการพูดตามครูซ้ำ ๆ ในทุกกลยุทธ์ช่วยจำสอดคล้องกับ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2562) กล่าวว่าไว้ว่า การจัดการเรียนรู้เชิงรุกเป็นกระบวนการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้ ผู้เรียนมีส่วนร่วมในชั้นเรียน สร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูผู้สอนกับผู้เรียน มุ่งให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ โดยมีครูเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) สร้างแรงบันดาลใจ ให้คำปรึกษา ดูแล แนะนำทำหน้าที่เป็นโค้ชและพี่เลี้ยง (Coach & Mentor) แสวงหาเทคนิควิธีการจัดการเรียนรู้ และแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีความหมาย (Meaningful learning) ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้นักเรียนมีการพัฒนาทักษะอื่น ๆ ร่วมกับการจดจำคำศัพท์โดยกลยุทธ์ช่วยจำ

จากการอภิปรายดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการนำกลยุทธ์ช่วยจำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนคำศัพท์ภาษาอังกฤษทำให้ผู้เรียนมีการจดจำที่ดีขึ้นและจำง่ายกว่าเดิม

รวมถึงการพัฒนาด้านการเรียนรู้ด้านศัพท์ภาษาอังกฤษของนักเรียนให้มีศักยภาพสูงขึ้น โดยการเรียนรู้นั้นควรจะต้องสอดคล้องกับกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือบริบทของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างสนุกสนานและมีความสุขในการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษต่อไป

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้

6.1.1 ก่อนที่จะเริ่มการจัดการเรียนการสอนครูผู้สอนควรชี้แจงถึงความสำคัญของกิจกรรม ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมมากยิ่งขึ้น

6.1.2 ผู้สอนสามารถเลือกใช้กลยุทธ์ช่วยจำได้หลากหลาย และสามารถนำไปปรับพัฒนาใช้กับผู้เรียนได้หลายรูปแบบตามความเหมาะสม

6.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

6.2.1 ควรมีการศึกษากลยุทธ์ช่วยจำร่วมกับเทคนิคการสอนคำศัพท์อื่น ๆ เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้คำศัพท์ในระดับชั้นอื่น ๆ

6.2.2 ควรมีการศึกษากลยุทธ์ช่วยจำร่วม เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้คำศัพท์ในภาษาอื่น ๆ เช่น ภาษาจีน ภาษาเกาหลี ภาษาญี่ปุ่น เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2557). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579*. สืบค้นจาก <https://www.plan.bru.ac.th>.

กัณฑ์กมล พรหมประกอบ, ประภาส ปานเจี้ยง, ชุตินา ทศโร, และเกศิตถา บุญปราการ. (2562). ผลของการใช้แบบฝึกเสริมทักษะการจัดการเรียนรู้แบบกลวิธีช่วยจำ คำศัพท์ภาษาจีนขั้นพื้นฐานของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 16. การประชุมหาตใหญ่วิชาการระดับชาติ และนานาชาติครั้งที่ 11 (หน้า 1395-1403). สงขลา: มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

ธีรวิรา ปลาตะเพียนทอง. (2562). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ด้านคำศัพท์และความคงทน โดยใช้เทคนิคช่วยจำร่วมกับสมุดภาพคำศัพท์สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอนุบาลนครปฐม. การค้นคว้าอิสระ, หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ธีรวิรา ปลาตะเพียนทอง และภัทร์ธีรา เพียนเพิ่มพูล. (2563). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ด้านคำศัพท์และความคงทน โดยใช้เทคนิคช่วยจำร่วมกับสมุดภาพ

- คำศัพท์สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอนุบาลนครปฐม.
วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 3(3), 533-547.
- ซี่เลียง มาริณีย์. (2565). สื่อและกลวิธีในการสอนภาษาอังกฤษสำหรับเด็กประถมศึกษา.
Journal of Roi Kaensarn Academi, 7(1), 404-416.
- พริมลักษ์ณ์ ตันปาน. (2561). การพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษ
ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้ในการจัดการเรียนรู้ตามแนวภาษา
เพื่อการสื่อสาร ประกอบเทคนิคนิมโมนิคส์. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต,
สาขาวิชาหลักสูตรและการเรียนการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- สายสมร นรสิงห์เรงฤทธิ์. (2559). ผลของการใช้กลวิธีช่วยจำที่มีต่อการเรียนรู้และความ
คงทนในการจำคำศัพท์ภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียน
เฉลิมช่วงวิทยาทาน จังหวัดฉะเชิงเทรา. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต,
สาขาวิชาภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์.
- สอนประจักษ์ เสียงเย็น. (2564). ผลของการใช้การเสริมแรงทางบวกเพื่อส่งเสริมนิสัยรัก
การอ่านของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านดอนอุดม (เนย
อุบลัมภ์). *วารสาร มจร บาลีศึกษายุทธศาสตร์ปริทรรศน์*, 7(3), 15-26.
- ศุภนิช มั่งมีศรี. (2560). การพัฒนาความสามารถด้านการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษ โดย
ใช้นิทานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. ใน *รายงานการประชุมวิชาการ
ระดับชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์* (น. 808). เพชรบูรณ์: มหาวิทยาลัย
ราชภัฏเพชรบูรณ์.
- Akpan, J., Notar, C.E., and Beard, L. (2021). The impact of mnemonics as
instructional tool. *Journal of Education and Human Development*,
10(3), 20-28.
- Azmi, M., Najmi, M., and Rouyan, N. (2016). A case study on the effects of
mnemonics on English vocabulary. *International Journal of Applied
Linguistics & English Literature*, 5(7), 178-185.
- Costuchen, A., Vaya, R., and Dimitrova, D. (2022). Roman palace: A videogame
for foreign language vocabulary retention. *International Journal of
Emerging Technologies in learning (iJET)*, 17(5), 87-101.
- Drumm, M. (N.D). *4 types of mnemonic devices and how to use them*.
Retrieved from <https://www.tckpublishing.com/mnemonic-devices/>

- Holden, William R. (1999). Learning to Learn: 15 vocabulary acquisition activities, tips and hints. *In Modern English Teacher*, 8(2), 42-47.
- Honeyfield, J. (1977). Word frequency and the importance of context in vocabulary learning. *Psychological Science*, 8(2), 816–825.
- Hunt, R. R. (2011). *Mnemonology: Mnemonics for the 21st Century*. New York: London: Psychology press.
- Lado, R. (1988). *Language teaching: Teaching English across culture*. New York: Mc GrawHill.
- Mukhtoralievna, Z., and Madaminkhonqizi, S. (2022). Methods of mnemonics in pedagogical work with elementary school students. *International Journal of Culture and Modernity*, 20(13), 44-52.
- Thompson, L. (2007). *Vocabulary learning strategies*. Retrieved from <http://www.public.asu.edu/ickpl/learningvocab.htm>

การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาภูมิศาสตร์ เรื่อง ประชากรในทวีปยุโรป
โดยใช้ชุดสื่อประดิษฐ์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนธรรมราชศึกษา
อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

ศรายุทธ ละวรรณ¹ และ ปิยวดี นิลสนธิ²

¹ สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

² อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาภูมิศาสตร์และภูมิสารสนเทศ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

Received 22/03/23 Revised 10/06/23 Accepted 12/06/23

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ก่อนเรียนและหลังการเรียนรู้ รายวิชาภูมิศาสตร์ เรื่อง ประชากรในทวีปยุโรป โดยใช้ชุดสื่อประดิษฐ์ และ 2) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 หลังการจัดการเรียนรู้ เรื่อง ประชากรในทวีปยุโรป โดยใช้ชุดสื่อประดิษฐ์ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้การศึกษา คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 โรงเรียนธรรมราชศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 26 คน คัดเลือกโดยวิธีการเลือกแบบสุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาภูมิศาสตร์ เรื่อง ประชากรในทวีปยุโรป โดยใช้ชุดสื่อประดิษฐ์ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และ แบบสอบถามความพึงพอใจ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าทีแบบไม่เป็นอิสระต่อกัน ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 หลังการเรียนรู้เพิ่มสูงขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับก่อนเรียน ซึ่งมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .01 โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 16.58 (S.D.= 1.78) และผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80 และผลการประเมินความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.59 (S.D.= 0.53)

คำสำคัญ : ชุดสื่อประดิษฐ์, ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน, ภูมิศาสตร์

**The Development of Academic Achievement Geography on the Topic
of Population in Europe Using Instructional Media for
Mathayomsuksa 2 Students at Dammarat Suksa School,
Mueang Chiang Mai District, Chiang Mai Province.**

Srayut Lawanna¹ and Piyawadee Nilsonthi²

¹ Program in Social Studies, Faculty of Education, Chiang Mai Rajabhat University

² Lecturer of Geography and Geoinformatics Program, Faculty of Humanities and Social Sciences,
Chiang Mai Rajabhat University

Received 22/03/23 Revised 10/06/23 Accepted 12/06/23

Abstract

This research aims to achieve the following objectives: 1) To compare the learning outcomes of Mathayomsuksa 2 students at Dammarat Suksa School before and after learning about the population in Europe using artificial media kits, and 2) To investigate the satisfaction levels of Mathayomsuksa 2 students at Dammarat Suksa School after learning about the population in Europe using instructional media. The sample group comprised 26 students studying in the second semester of the academic year 2022, selected using a group randomization method. The research instruments included geography lesson plans focusing on Population in Europe, an analytical learning achievement test, and a satisfaction questionnaire. Data analysis employed descriptive statistics such as mean and standard deviation, as well as the one-sample t-test. The findings indicate that: 1) Mathayomsuksa 2 students demonstrated significantly higher learning achievements after engaging in the learning management using artificial media kits, with a mean score of 16.58 (S.D.= 1.78), passing the criteria at a statistical significance level of .01, and 80 percent of the students meeting the passing criteria; and 2) The assessment of satisfaction after the learning management yielded the highest level of satisfaction, with a mean score of 4.59 (S.D.= 0.53).

Keyword: Instructional Media, Learning Achievement, Geography

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหา

การศึกษาเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาคน อันเป็นทรัพยากรที่ทรงคุณค่าต่อสังคมให้มีคุณภาพ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ทนต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามสมัย นั่นคือ ต้องปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของประเทศชาติและสังคมโลกตลอดเวลา (วัฒนาพร ระเบียบทุกข์, 2541) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 ได้กล่าวถึง การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรม การเรียนให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดของผู้เรียนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ฝึกทักษะกระบวนการคิด การประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา การจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้รับรู้ประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง และบุคคลสำคัญที่สุดที่จะทำให้ความมุ่งหวังคือครูทุกคน ควรตระหนักในความสำคัญและควรผนึกกำลังกันเพื่อพัฒนาและส่งเสริมให้นักเรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ และถือว่านักเรียนมีความสำคัญมากที่สุด (คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2552)

สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของมนุษย์ในสังคม โดยเน้นการศึกษาเกี่ยวกับเนื้อหาและวิธีการในศาสตร์ต่างๆ โดยเฉพาะในหมวดสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ เพื่อช่วยให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมนุษย์ เศรษฐกิจ สังคม ทั้งในอดีต ปัจจุบันและอนาคต สิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อมนุษย์ การเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ การแก้ปัญหา และการวางแผนทางสำหรับอนาคต โดยเลือกสรรเนื้อหาและปรับให้มีความเหมาะสมกับระดับชั้นของนักเรียน เพื่อมุ่งส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีของสังคมไทยและสังคมโลก รายวิชาภูมิศาสตร์เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มวิชาสังคมศึกษา ซึ่งเป็นวิชาที่มีเนื้อหาบรรยายและอธิบายภูมิทัศน์ของโลกเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ทางภูมิศาสตร์ นอกจากนักเรียนจะได้เรียนรู้ในเนื้อหาของวิชาแล้ว การใช้เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ต่าง ๆ รวมไปถึงการได้ศึกษาในแหล่งเรียนรู้ที่นำมาใช้ประกอบการศึกษาเป็นอีกกระบวนการหนึ่งที่มีความสำคัญต่อนักเรียน และในส่วนของนักเรียนเองจะต้องรู้จักฝึกทักษะของกระบวนการคิดให้เกิดขึ้น โดยรู้จักการสร้างจินตนาการหรือสร้างมโนภาพที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่กำลังศึกษาร่วมไปด้วย วิธีการดังกล่าวจะช่วยให้การเรียนรู้บรรลุผลและนำไปสู่การศึกษาวิชาภูมิศาสตร์ที่สมบูรณ์อย่างแท้จริง

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สื่อการสอนนับว่าเป็นสิ่งที่มีบทบาทเป็นอย่างมากในการเรียนการสอน เนื่องจากเป็นตัวช่วยในการสื่อสารระหว่างผู้สอนและนักเรียนได้ดีมากยิ่งขึ้น ทำให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในความหมายของบทเรียนได้ตรงกับที่ผู้สอนต้องการ ไม่ว่าสื่อทุกประเภท ถือเป็นพื้นฐานที่จะส่งผลให้การจัดการเรียนรู้และการจัดกิจกรรมมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยองค์ประกอบอย่างหนึ่งของกลวิธีการจัดการเรียนการสอนจากการใช้สื่อที่มีความหลากหลาย ซึ่งจะส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ การจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น จึงต้องคำนึงถึงสื่อที่ใช้ในการสอนให้มีความหลากหลาย ทางเลือกหนึ่งในการเพิ่มแรงจูงใจในการเรียนรู้ คือ การใช้เทคโนโลยีเป็นสื่อกลางในกระบวนการเรียนรู้ (Puspitarini & Hanif, 2019) ในขณะเดียวกันการจัดการเรียนรู้วิชาภูมิศาสตร์ ครูและนักเรียนต่างมองภาพวิชาภูมิศาสตร์ว่าเป็นวิชาที่เน้นบรรยายจดจำ เน้นการถ่ายทอดเนื้อหาเป็นหลักทำให้นักเรียนเกิดความเบื่อหน่ายในวิชา ซึ่งจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนธรรมราชศึกษาหลายท่าน ทำให้ได้มุมมองและข้อคิดเห็นที่ตรงกันว่า นักเรียนไม่ค่อยให้ความสำคัญและความสนใจเท่าที่ควร บ่อยครั้งที่นักเรียนได้เรียนรู้ผ่านสื่อการสอน เช่น หนังสือเรียน กระดาน หรือสื่อการสอนประเภทคอมพิวเตอร์ จึงไม่มีโอกาสได้ศึกษาสัมผัส หรือค้นหาความรู้ด้วยตนเอง อีกทั้งยังขาดทักษะการคิด แก้ปัญหา การคิดอย่างมีวิจารณญาณและการคิดวิเคราะห์เป็นสำคัญ ซึ่งเป็นสิ่งที่ทางโรงเรียนพยายามกระตุ้นพัฒนาและส่งเสริมมาโดยตลอด ทำให้การจัดการเรียนการสอน ในภูมิศาสตร์ในโรงเรียนไม่บรรลุจุดมุ่งหมายเท่าที่ควรจะเป็น

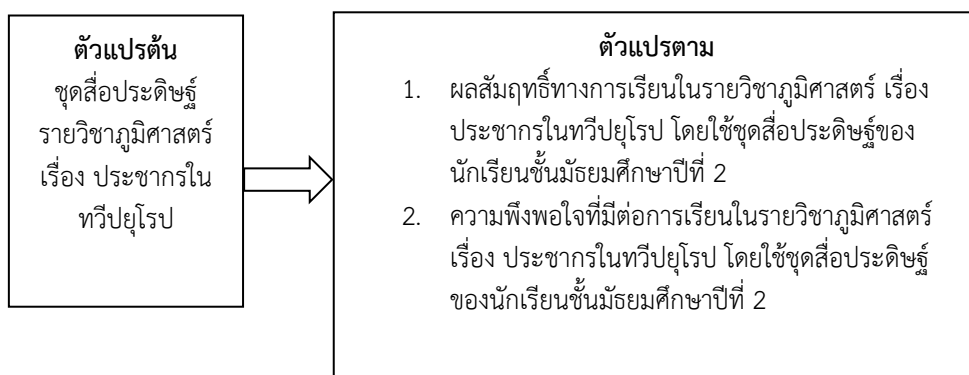
จากเหตุผลที่กล่าวมา ผู้วิจัยจึงสนใจพัฒนาชุดสื่อประดิษฐ์ รายวิชาภูมิศาสตร์ เรื่อง ประชากรในทวีปยุโรป สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนธรรมราชศึกษา เพื่อเป็นการพัฒนาสื่อการเรียนรู้และศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน มุ่งเน้นให้มีการพัฒนากระบวนการจัดการศึกษาที่ส่งเสริมให้นักเรียนสามารถพัฒนาตนเอง เกิดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ มีความสุขกับการเรียนเกิดกระบวนการคิดอย่างกว้างขวางเป็นองค์ความรู้ที่ยืนยาวและดึงศักยภาพของตนเองมาใช้ให้ได้มากที่สุด

2. วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ก่อนเรียนและหลังการเรียนรู้ รายวิชาภูมิศาสตร์ เรื่อง ประชากรในทวีปยุโรป โดยใช้ชุดสื่อประดิษฐ์

2.2 เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 หลังการจัดการเรียนรู้ เรื่อง ประชากรในทวีปยุโรป โดยใช้ชุดสื่อประดิษฐ์

3. กรอบแนวคิด

4. สมมติฐานการศึกษา

4.1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน รายวิชาภูมิศาสตร์ เรื่อง ประชากรในทวีปยุโรป ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 หลังจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุดสื่อประดิษฐ์สูงขึ้นกว่าก่อนเรียน และผ่านเกณฑ์ 80/80

4.2 ความพึงพอใจที่มีต่อการเรียนในรายวิชาภูมิศาสตร์ เรื่อง ประชากรในทวีปยุโรป โดยใช้ชุดสื่อประดิษฐ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 อยู่ในระดับมาก

5. วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลองเบื้องต้น (Pre-experiment design) ซึ่งดำเนินการทดลองตามแบบแผนการทดลองกลุ่มเดียววัดสองครั้ง (One group pretest-posttest design)

5.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในงานวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนธรรมราชศึกษา ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 5 ห้องเรียน รวมทั้งสิ้น 126 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนธรรมราชศึกษา ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 ซึ่งได้จากการเลือกแบบสุ่ม โดยการจับสลากห้องเรียน จำนวน 1 ห้อง จำนวน 26 คน

5.2 เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัย

เนื้อหาสาระที่นำมาสร้างแผนการจัดการเรียนรู้มาจากหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และ วัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ในสาระภูมิศาสตร์ ตัวชี้วัดชั้นปี (1) สำรวจและระบุทำเล ที่ตั้งของกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมในทวีปยุโรปและทวีปแอฟริกา (ส 5.2 ม. 2/1) (2) วิเคราะห์ปัจจัยทางกายภาพและปัจจัยทางสังคมที่มีผลต่อทำเลที่ตั้งของกิจกรรมทาง เศรษฐกิจและสังคมในทวีปยุโรปและทวีปแอฟริกา (ส 5.2 ม. 2/2) ประกอบด้วยหัวข้อดังนี้ 1) ลักษณะกลุ่มประชากรในทวีปยุโรป 2) ภาษาของประชากรในทวีปยุโรป และ 3) ศาสนา ของประชากรในทวีปยุโรป จำนวน 1 แผน 1 คาบเรียน เวลา 50 นาที

5.3 ตัวแปรที่ศึกษา

5.3.1 ตัวแปรต้น ได้แก่ การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุดสื่อประดิษฐ์

5.3.2 ตัวแปรตาม ประกอบด้วย 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง ประชากร ในทวีปยุโรป และ 2) ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุด สื่อประดิษฐ์

5.4 เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย

5.4.1 แผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาภูมิศาสตร์ เรื่อง ประชากรในทวีปยุโรป โดยใช้ชุดสื่อประดิษฐ์

5.4.2 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จำนวน 20 ข้อ ตรวจสอบ ความสอดคล้อง (IOC) โดยผู้เชี่ยวชาญ 3 คน เท่ากับ 0.87

5.4.3 แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการ เรียนรู้ จำนวน 10 ข้อ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มี 5 ระดับ ตาม รูปแบบของลิเคิร์ต (Likert's Five Rating Scale) ตรวจสอบคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ 3 พบว่าค่าความสอดคล้อง IOC อยู่ระหว่าง 0.83

5.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

5.5.1 วิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภูมิศาสตร์ เรื่อง ประชากรในทวีป ยุโรป โดยใช้ค่าคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ($\bar{X}$) ส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการทดสอบไม่มีอิสระต่อกัน (dependent t-test)

5.5.2 การวิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน โดยชุดสื่อประดิษฐ์ รายวิชาภูมิศาสตร์ เรื่อง ประชากรในทวีปยุโรป โดย หาค่าเฉลี่ยจาก

แบบสอบถามความพึงพอใจโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วแปลความหมายนำไปเทียบกับเกณฑ์ในการประเมินเป็นแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ ตามวิธีการของลิเคิร์ท (บุญชม ศรีสะอาด, 2545) เกณฑ์การประเมินเป็นช่วงคะแนน โดยคะแนนเฉลี่ย 4.51 – 5.00 ระดับมากที่สุด 3.51 – 4.50 ระดับมาก 2.51 – 3.50 ระดับมาก 1.51 – 2.50 ระดับน้อย และ 1.00 – 1.50 ระดับน้อยที่สุด

6. ผลการศึกษา

การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาภูมิศาสตร์ เรื่อง ประชากรในทวีปยุโรป โดยใช้ชุดสื่อประดิษฐ์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนธรรมราชศึกษา อำเภอมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 26 คน สรุปผลการศึกษาได้ ดังนี้

6.1 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาภูมิศาสตร์ โดยใช้ชุดสื่อประดิษฐ์ ก่อนเรียนและหลังเรียน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาภูมิศาสตร์ โดยใช้ชุดสื่อประดิษฐ์ ก่อนเรียนและหลังเรียน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

การทดสอบ	กลุ่มตัวอย่าง	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	t	Sig
ก่อนเรียน	26	20	8.50	1.91	29.77*	0.00
หลังเรียน	26	20	16.58	1.78		

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ผลการวิเคราะห์จากตารางที่ 1 พบว่า ค่าคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนเท่ากับ 8.50 (S.D. = 1.91) และหลังจากนักเรียนได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุดสื่อประดิษฐ์ มีค่าคะแนนค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 16.58 (S.D. = 1.78) แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างโดยใช้สถิติ $t\text{-test} = 29.77$

เมื่อเปรียบเทียบค่าคะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$) และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาภูมิศาสตร์ก่อนเรียนและหลังเรียน พบว่า ความแตกต่างระหว่างผลการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน รายวิชาภูมิศาสตร์ เรื่อง ประชากรในทวีปยุโรป หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

2) การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์หลังการเรียนรู้ โดยใช้ชุดสื่อประดิษฐ์ของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 กับเกณฑ์ร้อยละ 80 ของคะแนนเต็ม

ตารางที่ 2 แสดงผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์หลังการเรียนรู้ โดยใช้ชุดสื่อ
ประดิษฐ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 กับเกณฑ์ร้อยละ 80 ของคะแนนเต็ม

การทดสอบ	กลุ่มตัวอย่าง	คะแนนเต็ม	เกณฑ์	$\bar{X}$	S.D.	t
หลังเรียน	26	20	16	16.58	1.78	9.25

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ($t_{(0.01; df 25)} = 2.787$)

ผลการเรียนก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2
รายวิชาภูมิศาสตร์ เรื่อง ประชากรในทวีปยุโรป โดยใช้ชุดสื่อประดิษฐ์ พบว่า ค่าร้อยละของ
ผลสัมฤทธิ์ระหว่างการเรียนรู้ คือ 94.23 คะแนน และค่าร้อยละ หลังเรียนการเรียนรู้ คือ
82.88 คะแนน จากตารางที่ 2 แสดงผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์หลังการเรียนรู้กับเกณฑ์
ร้อยละ 80 ของคะแนนเต็ม โดยผลทดสอบหลังเรียน คะแนนเต็ม 20 คะแนน เกณฑ์ผ่าน
16 คะแนน มีค่าคะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 16.58 (S.D. = 1.78) และพบว่าผลสัมฤทธิ์
หลังการเรียนรู้ โดยใช้ชุดสื่อประดิษฐ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 กับเกณฑ์ร้อยละ 80
ของคะแนนเต็ม ไม่มีความแตกต่างกัน

3) ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียนหลังการจัดการเรียนรู้ เรื่อง ประชากรในทวีปยุโรป โดยใช้ชุดสื่อประดิษฐ์

ตารางที่ 3 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความพึงพอใจของ
นักเรียนหลังการจัดการเรียนรู้

ประเด็นความคิดเห็น	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความ พึงพอใจ
1. ความชัดเจนในการอธิบายเนื้อหา	4.58	0.50	มากที่สุด
2. การเรียบเรียงเนื้อหาที่เข้าใจง่าย	4.58	0.50	มากที่สุด
3. การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุดสื่อประดิษฐ์ทำให้นักเรียนเข้าใจเนื้อหาที่เรียนมากขึ้น	4.54	0.51	มากที่สุด
4. นักเรียนได้รับความรู้จากการใช้ชุดสื่อประดิษฐ์	4.62	0.49	มากที่สุด

ประเด็นความคิดเห็น	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
5. เปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้	4.50	0.58	มากที่สุด
6. สื่อการสอน และนวัตกรรมการสอนมีความเหมาะสม	4.65	0.48	มากที่สุด
7. ระยะเวลาในการจัดการเรียนรู้มีความเหมาะสม	4.54	0.65	มากที่สุด
8. นักเรียนรู้สึกสนุกสนานเมื่อใช้ชุดสื่อประดิษฐ์	5.00	0.50	มากที่สุด
9. นักเรียนได้รับประโยชน์จากการใช้ชุดสื่อประดิษฐ์	4.54	0.51	มากที่สุด
10. นักเรียนนำความรู้ที่ได้รับไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน	4.35	0.56	มาก
ค่าเฉลี่ยโดยรวม	4.59	0.53	มากที่สุด

จากตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า นักเรียนมีค่าคะแนนเฉลี่ยความพึงพอใจหลังการจัดการเรียนรู้ เรื่อง ประชากรในทวีปยุโรป โดยใช้ชุดสื่อประดิษฐ์ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.59$, S.D = 0.53) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อของแต่ละประเด็นพบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อนักเรียนรู้สึกสนุกสนานเมื่อใช้ชุดสื่อประดิษฐ์ อยู่ในระดับมากที่สุด และมีค่าคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด เป็นอันดับหนึ่ง ($\bar{X} = 5.00$, S.D = 0.50) รองลงมาอันดับสอง สื่อการสอนและนวัตกรรมการสอนมีความเหมาะสม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.65$, S.D = 0.48) และ อันดับสาม นักเรียนได้รับความรู้จากการใช้ชุดสื่อประดิษฐ์อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.62$, S.D = 0.49)

7. สรุปและอภิปรายผล

ผลการวิจัยครั้งนี้ทำให้การเรียนการสอนในรายวิชาภูมิศาสตร์ เรื่อง ประชากรในทวีปยุโรป โดยใช้ชุดสื่อประดิษฐ์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนธรรมราชศึกษา มีประสิทธิภาพเมื่อนำไปจัดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ ตามเนื้อหาสาระ สามารถทำให้นักเรียนมีพัฒนาการด้านความรู้ความเข้าใจมากขึ้น รายละเอียดดังนี้

7.1 เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ในการจัดการเรียนรู้ รายวิชาภูมิศาสตร์ เรื่อง ประชากรในทวีปยุโรป โดยใช้ชุดสื่อประดิษฐ์ตามเกณฑ์ประสิทธิภาพ 80/80 ซึ่งพบว่าผลสัมฤทธิ์ระหว่างเรียนและหลังเรียน เรื่อง ประชากรในทวีปยุโรป โดยใช้ชุดสื่อประดิษฐ์ มีผลทำให้ผลการเรียนรู้ของนักเรียนเพิ่มขึ้น และผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80 สอดคล้องกับการวิจัยชั้นเรียนที่ใช้สื่อประสม เรื่อง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วยสื่อประสม กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา ปีที่ 3 โรงเรียนลาดบัวหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนด้วยสื่อประสม สูงกว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่ไม่ได้เรียนด้วยสื่อประสมและมีพัฒนาการของผลสัมฤทธิ์เป็นไปในทางที่เพิ่มขึ้น (สุนันทา ยินดีรัมย์ บุญเรือง ศรีเหรียญ และชาติรี เกิดธรรม, 2557) เรื่อง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง พุทธประวัติ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้ชุดสื่อประสม พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนด้วยชุดสื่อประสมสูงกว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่ไม่ได้เรียนด้วยชุดสื่อประสมและมีพัฒนาการของผลสัมฤทธิ์เป็นไปในทางที่เพิ่มขึ้น (พระวชิรญาณ เตังวรารภภัทร พิทักษ์ นิลนพคุณ และบุญเรือง ศรีเหรียญ, 2558)

อย่างไรก็ตาม ในการเรียนการสอนวิชาภูมิศาสตร์ มีการใช้เทคนิคการสอนและสื่อการสอนที่มีความทันสมัย ซึ่งสามารถช่วยให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้นได้ เช่นเดียวกันกับการใช้สื่อประดิษฐ์ เช่น ในกรณีของการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการทำงานกลุ่ม เรื่อง ภูมิศาสตร์ทวีปยุโรปและแอฟริกาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับเทคนิคการใช้ผังกราฟิก (Ritthikraivorakul, P., 2017) การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ในรายวิชาสังคมศึกษา สาระภูมิศาสตร์ เรื่อง ทวีปอเมริกาเหนือ โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการทางภูมิศาสตร์ ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.05 (ณัฐริณีย์ ประจิตร เอื้อส ศิลารักษ์ และ เยาวเรศ ภักดีจิตร, 2565) ในอนาคตแนวทางใหม่ในการสอนภูมิศาสตร์ในระดับมัธยมศึกษา ต้องคิดนอกกรอบ รวมถึงหาแนวทางใหม่ ๆ ในการสอน เช่น การสอนเป็นทีม การสอนแบบสหวิทยาการ จะทำให้นักเรียนจะได้รับประโยชน์เนื่องจากจะมีความเชื่อมโยงกันกับสาขาวิชาอื่น ๆ เช่น สังคมวิทยา สิ่งแวดล้อมและประวัติศาสตร์ ต้องสอนให้นักเรียนสามารถสืบค้นข้อมูลได้ด้วยตนเอง รวมถึงการนำเทคโนโลยีระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) นำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาทาง

ภูมิศาสตร์ และใช้แผนที่นำทางไปสู่การสืบค้นข้อมูล (Helen D. Hazen & Heike C. Alberts, 2021)

7.2 การใช้ชุดสื่อประดิษฐ์ประกอบการจัดการเรียนรู้ เรื่อง ประชากรในทวีปยุโรป ส่งผลให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือ นักเรียนมีความสนใจในการเรียนรู้มากขึ้น สามารถช่วยกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจ ให้ความร่วมมือในการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น ตลอดจนมีปฏิสัมพันธ์ในการตอบคำถามกับครูผู้สอนมากขึ้น สามารถทำกิจกรรมให้สำเร็จลุล่วง และชิ้นงานที่มอบหมายมีประสิทธิภาพเป็นอย่างยิ่ง ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนธรรมราชศึกษา หลังการจัดการเรียนรู้ เรื่อง ประชากรในทวีปยุโรป โดยใช้ชุดสื่อประดิษฐ์ จึงพบว่านักเรียนมีค่าความพึงพอใจหลังการจัดการเรียนรู้ โดยใช้สื่อประดิษฐ์อยู่ในระดับมากที่สุด จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งว่า ความพึงพอใจของนักเรียนหลังจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุดสื่อประดิษฐ์ อยู่ในระดับมาก

8. ข้อเสนอแนะ

ควรมีการวิจัยเปรียบเทียบผลการเรียนรู้ระหว่างผลการเรียนรู้ที่ได้จากการเรียนโดยใช้ชุดการเรียนรู้ กับผลการเรียนรู้ที่ได้จากการเรียนที่ได้จากการสอนด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น วิธีสอนแบบศูนย์การเรียน การสอนโดยใช้บทเรียนสำเร็จรูป เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมวิชาการ. (2542). *แนวการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2552). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- นวิภารัตน์ วงศ์อยู่. (2553). *แนวปฏิบัติการวัดและประเมินผลการเรียนรู้*. สืบค้นจาก http://satit.mhesi.go.th/dataS/OHEC_document/201807121546.pdf
- ณัฐริณีย์ ประจิตร เอื้อส ศิลารักษ์ และ เยาวเรศ ภักดีจิตร. (2565). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในรายวิชาสังคมศึกษา สาระภูมิศาสตร์ เรื่องทวีปอเมริกาเหนือ โดยใช้กระบวนการทางภูมิศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. *วารสารวิชาการครูศาสตร์ตรสวสนันทา*. 6(1), 33-45.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2545). *การวิจัยเบื้องต้น*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

- พระวชิรญาณ เต็มวรรณาภรณ์ พัทธ์ชัย นิลนพคุณ และบุญเรือง ศรีเหรียญ. (2558). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง พุทธประวัติ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้ชุดสื่อประสม. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์*, 9(3), 133-145.
- วัฒนาพร ระวังทุกข์. (2541). สังคมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน. *วารสารศึกษาศาสตร์*, 1(2), 76-78.
- สุนันทา ยินดีรัมย์ บุญเรือง ศรีเหรียญ และชาตรี เกิดธรรม. (2557). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วยสื่อการสอน เรื่อง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วยสื่อประสม กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์*, 8(2), 66-68.
- อาภรณ์ ชุนดี. (2563). สื่อประสมยังมีความจำเป็นหรือไม่ในยุคดิจิทัล. *วารสารการจัดการทางการศึกษาปฐมวัย*, 1(1), 64-75.
- Helen, D. H. & Heike C. A. (2021) Innovative approaches to teaching in geography. *The Geography Teacher*, 18(1), 1-2, DOI: 10.1080/19338341.2020.1861549
- Puspitarini, Y. D., & Hanif, M. (2019). Using learning media to increase learning motivation in elementary school. *Anatolian Journal of Education*, 4(2), 53-60. <https://doi.org/10.29333/aje.2019.426a>
- Ritthikraivorakul, P. (2017). The Development of learning achievement and group work abilities on the geography of Europe and Africa of Mathayomsuksa 2 Students using inquiry based learning and graphic organizer technique. *Veridian E-Journal*, 10(2), 1379-1398.

การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ด้านสุขภาพด้วยการออกกำลังกายของผู้สูงอายุ

สุรชาติ พุทธิมา¹

¹ผู้ช่วยศาสตราจารย์ หลักสูตรสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
Received 09/06/23 Revised 24/06/23 Accepted 26/06/23

บทคัดย่อ

จากสถิติจำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มมากขึ้นแสดงให้เห็นว่าประเทศไทยกำลังจะกลายเป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ และมีแนวโน้มว่าจะเป็สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มที่ในที่สุด ดังนั้น ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องจึงต้องกำหนดนโยบายและมาตรการรองรับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในอนาคต กิจกรรมการเรียนรู้ด้านสุขภาพด้วยการออกกำลังกายของผู้สูงอายุเป็นหนึ่งในกิจกรรมการศึกษาออกแบบเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่มีจุดมุ่งหมายในการเสริมสร้างพลังอำนาจทางสุขภาพของผู้สูงอายุตามแนวคิดพลังพลัง เพื่อให้ผู้สูงอายุตระหนักถึงความสำคัญของสุขภาพ และมีความรู้ในการดูแลสุขภาพ รวมทั้งใช้การออกกำลังกายเป็นวิธีหนึ่งในการสร้างเสริมสุขภาพของตนเอง ทั้งนี้ การออกแบบกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ด้านสุขภาพด้วยการออกกำลังกายของผู้สูงอายุประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ การวางแผนดำเนินโครงการ การลงมือปฏิบัติ และการประเมินผลการดำเนินงาน ซึ่งการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนผู้ออกแบบกิจกรรมต้องคำนึงถึงทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ เช่น ปรัชญามนุษยนิยม ปรัชญาพัฒนาการนิยม แนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ แนวคิดการเรียนรู้แบบชี้นำตนเอง ฯ เพื่อให้สามารถจัดกิจกรรมได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย

คำสำคัญ: กิจกรรมการเรียนรู้, การออกกำลังกาย, ผู้สูงอายุ

Designing Health Learning Activities by Exercise for the Aged People

Surachart Putthima¹

¹Asst. Prof. at Program of Information and Library Science,
Faculty of Humanities and Social Sciences, Chiang Mai Rajabhat University

Received 09/06/23 Revised 24/06/23 Accepted 26/06/23

Abstract

The increasing number of elderly individuals in Thailand indicates the imminent transition to an Aged Society, with the potential to become a Super-Aged Society in the future. In response, all relevant sectors must develop policies and measures to address the forthcoming challenges. Among the non-formal educational activities aimed at enhancing the quality of life, promoting healthy learning through exercise for the aging population is crucial. This approach aims to empower elderly individuals by promoting their health and increasing their knowledge of healthcare, emphasizing the importance of exercise for improving overall well-being. The design of activities for promoting healthy learning through exercise for the elderly consists of three key steps: project planning, implementation, and performance evaluation. Throughout each phase, activity designers must consider relevant theories and concepts in promoting learning among the elderly, including Humanism, Progressivism, Andragogy, and Self-directed Learning. By incorporating these principles, activities can be organized effectively and tailored to the specific needs of the target group.

Keywords: Learning Activities, Exercise, Aged People

1. บทนำ

ผู้สูงอายุเป็นผู้ที่มีคุณค่าต่อสังคม เป็นหลักที่เชื่อมโยงสายสัมพันธ์ของบุคคลในครอบครัวตามลักษณะของสังคมไทยที่มีคนหลากหลายวัยอยู่ร่วมกัน อีกทั้งเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าต่อสังคมและชุมชน เนื่องจากเป็นผู้ที่ทรงความรู้และประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ ทั้งทางสังคมวัฒนธรรม และสามารถถ่ายทอดประสบการณ์ที่สั่งสมให้กับคนรุ่นหลังเพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตต่อไป แต่อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุนั้นก็มีปัญหาด้านสุขภาพอันเนื่องมาจากความเสื่อมถอยของสมรรถภาพร่างกาย เพราะอวัยวะต่าง ๆ ถูกใช้งานมาเป็นระยะเวลานาน รวมทั้งประสบปัญหาเรื่องโรคที่เกิดจากพฤติกรรมหรือโรคไม่ติดต่อเรื้อรังที่สามารถป้องกันได้ (NCDs) ทั้งนี้ โรคที่พบบ่อยที่สุดในผู้สูงอายุ คือ ความดันโลหิตสูง อ้วน ข้อเข่าเสื่อม คอเลสเตอรอลสูง และเบาหวาน ตามลำดับ (โครงการสุขภาพคนไทย, 2562) ซึ่งโรคเหล่านี้อาจนำไปสู่ความเจ็บป่วยหรือเป็นโรคที่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการรักษา รวมทั้งส่งผลให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมา เช่น สูญเสียโอกาสในการหารายได้ เสียค่าใช้จ่ายในการรักษาและซื้อวัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการรักษา เป็นผู้ป่วยติดเตียงที่ต้องมีคนคอยดูแลตลอดเวลา การส่งเสริมความรู้ในการออกกำลังกายอย่างถูกต้องและเหมาะสมกับวัยและสภาพร่างกายของผู้สูงอายุหรือผู้ใหญ่ตอนปลายที่กำลังจะเข้าสู่วัยผู้สูงอายุจะช่วยป้องกันบรรเทาปัญหาข้างต้นให้ลดลงได้ อีกทั้งการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีสภาพดียังเป็น 1 ใน 3 เสาหลักของแนวคิดพหุพลังของผู้สูงอายุ ดังนั้น การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ด้านสุขภาพด้วยการออกกำลังกายของผู้สูงอายุตามหลักการจัดการศึกษานอกระบบเพื่อเสริมสร้างพลังอำนาจ จึงมีความมุ่งหมายเพื่อให้ผู้สูงอายุตระหนักถึงความสำคัญของสุขภาพ มีความรู้ในการดูแลสุขภาวะของตนเอง และนำความรู้เกี่ยวกับการออกกำลังกายไปใช้ดูแลสุขภาพของตนให้แข็งแรง ตลอดจนช่วยลดความเสี่ยงในการเป็นโรคต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ นอกจากนี้หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน รวมทั้งสมาคม ชมรมที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและพัฒนาผู้สูงอายุ อาทิ สถานสงเคราะห์คนชรา ศูนย์บริการทางสังคมผู้สูงอายุ โรงเรียนผู้สูงอายุ ชมรมผู้สูงอายุของแต่ละชุมชน ฯ ยังสามารถนำแนวคิดการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านสุขภาพด้วยการออกกำลังกายของผู้สูงอายุดังกล่าวไปแนวทางหรือนำไปปรับใช้ในการดำเนินงานให้สอดคล้องกับบริบทของหน่วยงานของตนได้

2. การจัดการศึกษานอกระบบเพื่อเสริมสร้างพลังอำนาจ

การส่งเสริมการเรียนรู้เป็นกระบวนการหนึ่งของการศึกษาตลอดชีวิตที่มีความจำเป็นสำหรับคนทุกช่วงวัย พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (ปรับปรุงแก้ไข

พ.ศ. 2545) ได้ยึดหลักการศึกษาลดชีวิตเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาของประเทศไทย โดยส่งเสริมให้มีการจัดการศึกษาหรือเรียนรู้ทุกรูปแบบ ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยตั้งแต่เกิดจนตาย โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้บุคคลได้พัฒนาตนเองและปรับตัวเข้ากับความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงชีวิตได้อย่างเหมาะสม การศึกษานอกระบบเป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล โดยเนื้อหาและหลักสูตรที่จัดขึ้นจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545) การศึกษานอกระบบแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ การศึกษาพื้นฐาน การฝึกทักษะอาชีพ และการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งมีความสำคัญต่อสังคมไทย คือ เป็นการเปิดโอกาสทางด้านการศึกษาสำหรับการพัฒนาศักยภาพและความสามารถให้กับผู้ที่เข้าไม่ถึงการศึกษาในระบบ รวมทั้งประชากรกลุ่มเปราะบางหรือผู้ขาดโอกาส เช่น กลุ่มประชากรที่ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจ กลุ่มชาติพันธุ์ ผู้ไม่มีหลักประกันสุขภาพ เด็กในครัวเรือนยากจน ผู้สูงอายุ คนเร่ร่อนไร้บ้าน ผู้ติดเชื้อเอชไอวี (HIV) และผู้ที่มีภาวะเจ็บป่วยเรื้อรัง ซึ่งรวมถึงการเจ็บป่วยทางจิต (บรรทม สิริพันธ์ และคณะ, 2559) โดยมีจุดมุ่งหมาย คือ การสร้างโอกาสและความเสมอภาค และลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม ทั้งนี้ ผู้สูงอายุนั้นถือเป็นกลุ่มเปราะบางด้านสุขภาพ เนื่องจากมีสภาวะร่างกายเสื่อมถอยอันมีสาเหตุมาจากความร่วงโรยตามช่วงวัยและปัจจัยอื่น ๆ ที่สั่งสมมานาน เช่น ความรู้ความเข้าใจในการดูแลตนเอง พฤติกรรมการดูแลสุขภาพ การออกกำลังกาย และโภชนาการที่ไม่ถูกต้อง (วณัฐพงศ์ เบญจพงศ์, กฤษฎา พุ่มพิน และวิมลมาลย์ สมคะเน, 2564) รวมทั้งมีความเปราะบางด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากมีรายได้น้อยไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายเพราะไม่สามารถทำงานได้อย่างเต็มที่ หรือบางกลุ่มไม่มีรายได้เพราะไม่ได้ทำงาน และขาดการวางแผนทางการเงินเมื่อครั้งยังมีความสามารถในการทำงาน

การสร้างเสริมพลังอำนาจ คือ กระบวนการทางสังคม เป็นการเสริมพลังให้ปัจเจกบุคคลโดยการสร้างความสามารถในการด้านความรู้ ความสามารถในการตอบสนอง และการบริหารชีวิต รวมถึงการตัดสินใจ (Thanathiti, 2019) ให้สามารถจัดการหรือควบคุมสถานการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตเพื่อมุ่งสู่เป้าหมายที่วางไว้ ได้แก่ การพัฒนาศักยภาพในการช่วยเหลือตนเอง ครอบครัว และชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องทั้งปัจจัยภายในตัวบุคคลและปัจจัยภายนอก เนื่องจากสังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมล้วนส่งผลต่อการรับรู้ความสามารถของตนเองและการควบคุมตนเองของบุคคลด้วย นอกจากนี้การเสริมพลังอำนาจยังมีความสัมพันธ์กับแนวคิดอื่น ๆ เช่น แนวคิดประชาธิปไตยและการ

พัฒนาอย่างยั่งยืนเพราะการเสริมพลังอำนาจเป็นกระบวนการที่ช่วยเสริมสร้างให้ประชาชนมีการเรียนรู้และมีส่วนร่วมในการดูแลตนเองและสังคมส่วนรวม ซึ่งจะช่วยสร้างความมั่นคงและความยั่งยืนแก่สังคมนั้น ๆ

การจัดการศึกษานอกระบบเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตถือเป็นบทบาทของการศึกษาที่ช่วยเสริมสร้างพลังอำนาจแก่บุคคลและชุมชนทุกกลุ่มอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างเสริมพลังอำนาจทางสุขภาพ โดย กุณนที พุ่มสงวน (2557) กล่าวว่า การสร้างเสริมพลังอำนาจทางสุขภาพ เป็นกระบวนการที่ช่วยส่งเสริมให้บุคคลมีความเชื่อมั่นมีอิสระในการตัดสินใจ แก้ไขปัญหา สามารถดึงศักยภาพที่มีอยู่ภายในตนมาใช้ในการดูแลและสร้างเสริมสุขภาพของตน และควบคุมปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อสุขภาพได้ด้วยตนเอง เพื่อรักษาไว้ซึ่งสุขภาพที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญประการหนึ่งที่จะช่วยสนับสนุนแนวคิดการ “สร้าง” นำ “ซ่อม” ไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลที่เป็นรูปธรรม เพราะกระบวนการดังกล่าวเป็นการส่งเสริมให้บุคคลดึงศักยภาพที่มีอยู่ภายในตนมาใช้ในการดูแลและสร้างเสริมสุขภาพของตนได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน (อมร สุวรรณนิมิตร, 2553) ทั้งนี้ การจัดการศึกษานอกระบบเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้านสุขภาพด้วยการออกกำลังกาย เป็นหนึ่งในแนวทางการเสริมสร้างพลังอำนาจทางสุขภาพที่มีความเกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุ

3. ผู้สูงอายุและแนวคิดพหุพลัง (Active Ageing)

คำว่า “สูงอายุ” เป็นคำที่บ่งบอกถึงตัวเลขของอายุว่ามีอายุมาก จึงเป็นคนในกลุ่มปัจฉิมวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสังคม ซึ่งมีความแตกต่างจากวัยอื่นและจัดเป็นกลุ่มประชากรที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม เนื่องจากผู้สูงอายุมีความรู้และประสบการณ์ชีวิตมาก นักวิชาการและหน่วยงานต่าง ๆ ได้ให้ความหมายของคำว่า “ผู้สูงอายุ” ไว้อย่างหลากหลาย และมีการกำหนดเกณฑ์ในการกำหนดความเป็นผู้สูงอายุที่มีความแตกต่างกันในแต่ละประเทศตามสภาพและบริบทของแต่ละสังคม แต่หากจะกล่าวถึงบริบทของประเทศไทย ผู้สูงอายุคือ “บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปทั้งชายและหญิง” (คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานผู้สูงอายุแห่งชาติ, 2552; ปิยะวัฒน์ โกมลมิศร์ และประเดิมชัย คงคำ, 2549; ศิโรช แท่นรัตนกุล และศุภณิชา จันทร์สอง, 2564) ทั้งนี้ มีคำเรียกที่ใช้สำหรับเรียกผู้สูงอายุหลายคำซึ่งแตกต่างกันไปตามบริบทและพื้นที่ เช่น ผู้สูงวัย ผู้อาวุโส วัยชรา ผู้เฒ่า คนแก่ พ่อแก่แม่เฒ่า พ่อใหญ่แม่ใหญ่ พ่ออู๊ยมแม่อู๊ยม ฯ หลายประเทศในโลกปัจจุบันรวมทั้งประเทศ

ไทยในขณะนี้ก้าวเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุแล้ว จากเกณฑ์ที่องค์การสหประชาชาติได้กำหนดระดับการเข้าสู่สังคมสูงอายุของแต่ละประเทศไว้ 3 ระดับ ได้แก่ ระดับที่ 1 ระดับการก้าวสู่สังคมสูงอายุ (Ageing society) คือ มีประชากรอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งประเทศ ระดับที่ 2 ระดับสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged society) คือ มีประชากรอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งประเทศ และระดับที่ 3 ระดับสังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มที่ (Super-aged society) คือ มีประชากรอายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งประเทศ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2560; กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2564)

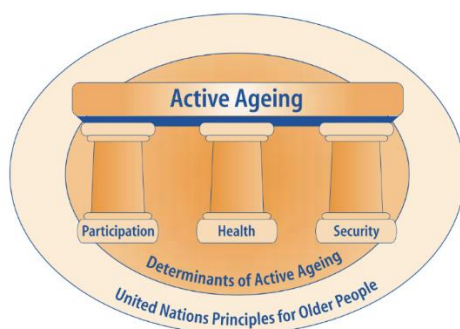
ข้อมูลจากกรมสุขภาพจิต (2563) ระบุว่าประเทศไทยได้เริ่มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 คือ มีสัดส่วนผู้สูงอายุคิดเป็นร้อยละ 10.4 ของประชากรทั้งประเทศ และแนวโน้มของผู้สูงอายุในประเทศไทยจะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้ในไม่ช้าประเทศไทยจะกลายเป็นสังคมสูงอายุโดยสมบูรณ์ และคาดการณ์ว่าในปี พ.ศ. 2574 ประเทศไทยจะเข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างเต็มที่ ซึ่งผู้สูงอายุกลุ่มนี้จะกลายเป็นประชากรกลุ่มใหญ่ของประเทศในอนาคต การเพิ่มขึ้นของสัดส่วนประชากรสูงอายุนั้นมีสาเหตุสำคัญมาจากอัตราการเกิดของประชากรที่ลดลง ในขณะที่ประชากรมีอายุเฉลี่ยยืนยาวขึ้นหรือมีอัตราการตายลดลงเพราะความเจริญของเทคโนโลยีทางการแพทย์ที่สามารถรักษาอาการป่วยและโรคต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ทั้งนี้ ผลการสำรวจล่าสุดโดยกรมกิจการผู้สูงอายุ ในปี 2565 พบว่าปัจจุบันประเทศไทยมีจำนวนผู้สูงอายุทั้งหมด 12,116,199 คน คิดเป็นร้อยละ 18.3 ของประชากรทั้งหมด โดยแบ่งเป็นชาย 5,339,610 คน หญิง 6,776,589 คน (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2565) สถานการณ์ผู้สูงอายุของประเทศไทยที่มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นนี้อาจจะเป็นการเพิ่มภาระให้บุตรหลานหรือคนในครอบครัวต้องดูแลผู้สูงอายุในอนาคตเนื่องจากสภาพทางร่างกายที่เสื่อมถอยลงตามธรรมชาติ เช่น การมองเห็น การได้ยิน การเคลื่อนไหว รวมถึงความสามารถในการตัดสินใจด้วย ความเข้าใจที่มีต่อผู้สูงอายุดังกล่าวนี้ส่งผลต่อทัศนคติของสังคมในเชิงลบ เพราะเป็นการเหมารวมว่าผู้สูงอายุมีลักษณะเหมือนกันทุกคน คือ เป็นวัยที่ต้องได้รับการดูแล ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้วยังมีผู้สูงอายุอีกเป็นจำนวนมากที่ยังมีสุขภาพร่างกายที่ดี มีจิตใจที่แข็งแรง และมีสติปัญญาที่เฉียบคม ซึ่งผู้สูงอายุในกลุ่มนี้มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้เพื่อสร้างคุณค่าให้กับตนเอง ครอบครัว สังคมและประเทศชาติได้ หากได้รับโอกาสและมีการสนับสนุนที่เหมาะสม จากสถานการณ์ผู้สูงอายุที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับผู้สูงอายุในหลากหลายมิติเพื่อเตรียมความพร้อมกับการเป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์จึงเป็นสิ่งที่ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 สถิติผู้สูงอายุไทย ปี พ.ศ. 2565

ที่มา: (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2565)

เช่นเดียวกับกับสถานการณ์โลก จากโครงสร้างประชากรของโลกมีสัดส่วนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยองค์การสหประชาชาติคาดการณ์ว่าภายในปี 2593 ประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไปจะเพิ่มสูงขึ้นเฉลี่ยกว่าร้อยละ 120 จนมีจำนวนรวมถึง 1.5 พันล้านคน ส่งผลให้สัดส่วนประชากรวัยแรงงานมีแนวโน้มลดลงในเกือบทุกประเทศ โดยเฉพาะภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีจำนวนผู้สูงอายุมากที่สุดในโลก และมีแนวโน้มที่ประชากรผู้สูงอายุจะขยายตัวเพิ่มขึ้นอีกราว 312 ล้านคน จนคาดว่าจะมีจำนวนผู้สูงอายุรวมกว่า 573 ล้านคน ภายในระยะเวลา 30 ปีข้างหน้า (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564) ซึ่งทิศทางและแนวโน้มของจำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ นี้ได้เกิดขึ้นและส่งสัญญาณมาเป็นระยะเวลาหนึ่งแล้ว ทำให้องค์การอนามัยโลก (WHO) ตระหนักถึงปัญหาที่จะเกิดขึ้นจากการเป็นสังคมผู้สูงอายุ รวมทั้งเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กลุ่มผู้สูงอายุ จึงนำเสนอแนวคิดพหุพลัง (Active Ageing) ซึ่งหมายถึงกระบวนการของการเพิ่มโอกาสในการดูแลสุขภาพ การมีส่วนร่วม และความปลอดภัย เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ (WHO, 2002) แนวคิดดังกล่าวเป็นแนวคิดที่แสดงถึงภาวะสุขสมบูรณ์ของผู้สูงอายุและเป็นเป้าหมายในการยกระดับและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุทั่วโลก ซึ่งถูกนำเสนอขึ้นเพื่อให้ประเทศต่าง ๆ นำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาผู้สูงอายุให้มีสุขภาพกาย สุขภาพจิต และคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุขในการดำเนินชีวิต ตลอดจนมีศักยภาพในการพึ่งพาตนเองเท่าที่ผู้สูงอายุจะทำได้ โดยแนวคิดพหุพลังประกอบไปด้วย 3 เสาหลัก ได้แก่ 1) การมีสุขภาพที่ดี (Health) 2) การมีส่วนร่วม (Participation) และ 3) การมีหลักประกันและความมั่นคง (Security) (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2560) ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดพัฒนาพลัง (Active Ageing) ของผู้สูงอายุ ที่มา: (WHO, 2002)

ทั้งนี้ ประเทศไทยได้นำแนวคิดพัฒนาพลัง มาปรับใช้กับสังคมผู้สูงอายุในบริบทของสังคมไทย โดยกำหนดเป็นนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ เช่น แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 – 2564) ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2561 ซึ่งมีปรัชญาคือ ผู้สูงอายุไม่ใช่บุคคลผู้ด้อยโอกาสหรือเป็นภาระต่อสังคม แต่สามารถมีส่วนร่วม เป็นพลังพัฒนาสังคม จึงควรได้รับการส่งเสริมและเกื้อกูลจากครอบครัว ชุมชน และรับให้ดำรงชีวิตอยู่อย่างมีคุณค่า มีศักดิ์ศรี และคงไว้ซึ่งภาวะสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดีให้นานที่สุด (คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ, 2561) และแผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2545 – 2565) ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2563 โดยกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) ส่วน (ร่าง) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) ก็ได้กำหนดกลยุทธ์เพื่อพัฒนาผู้สูงอายุให้เป็นพลเมืองมีคุณค่าของสังคม โดยพัฒนาผู้สูงอายุให้เป็นพลังของสังคม ให้ผู้สูงอายุเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ ภูมิปัญญาที่สั่งสมมาตลอดช่วงชีวิตสู่คนรุ่นหลัง เพื่อให้เกิดการสืบสานและต่อยอดการพัฒนาสังคม และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับคนต่างวัย รวมทั้งพัฒนาบริการที่ส่งเสริมสุขภาพรูปแบบใหม่ ที่นำไปสู่การสร้างสังคมสูงวัยที่มีสุขภาวะ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564) ตลอดจนมีการกำหนดมาตรการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดพัฒนาพลัง เช่น มาตรการส่งเสริมความรู้ด้านสุขภาพ มาตรการส่งเสริมความรู้ด้านการป้องกันอุบัติเหตุ มาตรการส่งเสริมด้านการทำงานและการหารายได้ของผู้สูงอายุ มาตรการการให้การศึกษา และการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อรองรับสถานการณ์สังคมผู้สูงอายุและการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมที่มีผู้ครองตัวอยู่เป็นโสดเพิ่มมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม จากข้อมูลจากสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2564) พบว่าสังคมไทยมีความเปราะบางของครอบครัวสูงขึ้น โดยเปลี่ยนจากโครงสร้าง

ครอบครัวขยายที่มีคนหลายรุ่นอยู่ด้วยกันเป็นครอบครัวใหญ่ กลายเป็นครอบครัวเดี่ยวหรือการใช้ชีวิตคนเดียวเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งยังมีครอบครัวข้ามรุ่นจำนวนมากที่ประกอบด้วยเด็กและปู่ตายาย ซึ่งอาจนำไปสู่ปัญหาทางสังคมในอนาคต คือ การที่ผู้สูงอายุอยู่อย่างโดดเดี่ยว รวมทั้งข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2560) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่องดัชนีพหุพลังผู้สูงอายุไทยตามเกณฑ์ที่องค์การอนามัยโลกพัฒนาขึ้น เพื่อใช้วัดระดับคุณภาพในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ พบว่าดัชนีพหุพลังผู้สูงอายุไทยมีค่าเท่ากับ 0.685 ซึ่งหมายความว่า ผู้สูงอายุไทยมีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งตัวชี้วัดด้านสุขภาพเป็นตัวชี้วัดหนึ่งที่สำคัญของแนวคิดพหุพลัง รวมทั้งการมีสุขภาพที่ดีส่วนหนึ่งก็เกิดจากส่งเสริมสุขภาพด้วยการออกกำลังกาย ดังนั้น การส่งเสริมการเรียนรู้ด้านสุขภาพด้วยการออกกำลังกายจึงมีความสำคัญต่อสังคมไทยในปัจจุบัน โดยเป็นหนทางหนึ่งที่จะนำไปสู่เป้าหมายหลัก คือ การยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในประเทศไทยให้ดีขึ้น

4. การสร้างเสริมสุขภาพและสุขภาวะด้วยการออกกำลังกาย

“สุขภาพดีไม่มีขาย อยากได้ต้องสร้างเอง” เป็นคำคุ้นหูที่ได้ยินกันมาช้านานในสังคมไทย โดยคำกล่าวข้างต้นมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้คนตระหนักถึงความสำคัญของการดูแลสุขภาพในเชิงการสร้างเสริมสุขภาพให้แข็งแรงและสร้างความตื่นตัวในการป้องกันโรคก่อนที่จะเจ็บป่วยด้วยการดูแลสุขภาพตนเองด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น การให้ความสำคัญกับโภชนาการ การลดพฤติกรรมเสี่ยงที่อาจส่งผลต่อสุขภาพ การพักผ่อนให้เพียงพอ รวมถึงการออกกำลังกายด้วย แต่ด้วยธรรมชาติทางด้านร่างกายของผู้สูงอายุที่มีสมรรถภาพลดลง สภาพร่างกายที่ไม่สมบูรณ์ ไม่กระฉับกระเฉงเหมือนสมัยยังหนุ่มสาว ส่งผลให้มีการเคลื่อนไหวทางด้านร่างกายน้อยลงซึ่งอาจนำไปสู่ปัญหาสุขภาพอื่น ๆ ตามมาได้

ทั้งนี้ เพ็ญ สุขมาก (2561) ได้กล่าวถึงกระบวนการทัศนว่าด้วยเรื่องสุขภาพในปัจจุบันที่แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

4.1 กระบวนทัศน์ว่าด้วยโรค ซึ่งกระบวนทัศน์นี้เน้นสุขภาพในมิติสุขภาวะทางกาย โดยจะพิจารณาสุขภาพของบุคคลจากการป่วยหรือไม่ป่วย ซึ่งแนวทางนี้จะเน้นการป้องกันหรือแก้ไขเมื่อบุคคลมีภาวะที่เป็นโรคเกิดขึ้นและมุ่งเน้นที่จะขจัดโรคให้หมดไป โดยใช้ระบบการรักษาหรือป้องกันเฉพาะตน รวมทั้งใช้เทคโนโลยีทางการแพทย์ และไม่พิจารณาปัจจัยที่เกี่ยวข้องที่มีผลต่อสุขภาพ เช่น สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม และกายภาพโดยรวม แต่จะเน้นเฉพาะสภาพแวดล้อมและพฤติกรรมเฉพาะที่ผลต่อการเกิดโรคโดยตรงเท่านั้น

4.2 กระบวนทัศน์สุขภาวะ สำหรับกระบวนทัศน์นี้เห็นว่าการพิจารณาถึงสุขภาพของบุคคลควรมีความหมายที่ครอบคลุมมากกว่าการเจ็บป่วยทางกายเพียงอย่างเดียว แต่ต้องคำนึงถึงสุขภาพในมิติอื่น ๆ ไปพร้อมกัน ไม่ใช่เพียงไม่เจ็บป่วยหรือไม่มีโรคเท่านั้น หากยังครอบคลุมการดำเนินชีวิตที่ยืนยาวและมีความสุขของทุกคนอีกด้วย ดังนิยามที่ถูกระบุในพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 ว่า สุขภาพ หมายความว่า ภาวะของมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย ทางจิต ทางปัญญา และทางสังคม ที่เชื่อมโยงกันเป็นองค์รวมอย่างสมดุล กระบวนทัศน์สุขภาวะนี้จะมองสุขภาพเป็นวิถีชีวิตทั้งหมดของบุคคล

การให้ความสำคัญกับเรื่องสุขภาพในปัจจุบันหันมาเน้นกระบวนทัศน์เรื่องของสุขภาวะ เนื่องจากเป็นมุมมองที่กว้างขึ้นจากการปราศจากโรคและทุพพลภาพเท่านั้น ดังนั้น กลุ่มเสี่ยง ผู้ป่วยเรื้อรัง ผู้ที่มีความบกพร่องทางกายหรือทางจิตก็ยังสามารถบรรลุสุขภาวะได้ในขอบเขตของแต่ละบุคคลอีกด้วย (วิพุธ พูลเจริญ, 2544) นอกจากนี้ เรื่องของสุขภาพ ยังสามารถแบ่งเป็นระดับต่างๆ ได้แก่ 1) สุขภาพระดับบุคคล (Individual Health) 2) สุขภาพระดับครอบครัว (Family Health) 3) สุขภาพระดับชุมชน (Community Health) และ 4) สุขภาพระดับสาธารณะ (Public Health) หากสุขภาพ ในระดับที่เล็กที่สุด คือ ระดับบุคคลได้รับการดูแลอย่างดี โดยแต่ละบุคคลตระหนักถึงความสำคัญของการดูแลสุขภาพ ระมัดระวังปัจจัยที่จะก่อให้เกิดความเสี่ยงด้านสุขภาพ และสร้างเสริมสุขภาพของตนเองด้วยวิธีการต่าง ๆ อยู่เสมอ เมื่อพัฒนาขึ้นเป็นระดับที่ใหญ่ขึ้นก็จะเกิดผลดีตามมา ในภาพรวม การก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ และสังคมสูงอายุอย่างเต็มที่ของประเทศไทยในอนาคตอันใกล้จะส่งผลกระทบต่อสังคมโดยรวมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งในเชิงนโยบายของประเทศและการใช้ชีวิตของคนโดยเฉพาะในครอบครัวที่มีสมาชิกเป็นผู้สูงอายุ ดังนั้น การสร้างการตระหนักรู้ให้กับผู้สูงอายุตั้งแต่ระดับบุคคลในด้านสุขภาพที่เชื่อมโยงกันทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคมอย่างสมดุลจึงเป็นกระบวนการเตรียมความพร้อมที่สำคัญเพื่อให้ผู้สูงอายุไทยเป็นผู้ที่มีภาวะพลพล่ง ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องจึงพยายามกำหนดนโยบายและมาตรการเพื่อส่งเสริมสุขภาวะของประชาชน เช่น แผนปฏิบัติการด้านนันทนาการ ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2563 -2565) ของกรมพลศึกษา ที่กำหนดแนวทางเพื่อส่งเสริมประชาชนให้มีความรู้ความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของการนันทนาการ เพราะนันทนาการสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิต ของประชาชนได้ โดยเน้นพัฒนาสุขภาพกายและสุขภาพจิต และได้กำหนดยุทธศาสตร์ที่ 1 คือ การส่งเสริมประชาชนให้เห็นคุณค่าของการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ด้วยการเข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการเป็นวิถีชีวิต (กรมพลศึกษา, 2563) โดยการประกอบกิจกรรมนันทนาการจนเป็นวิถีชีวิตนั้น

หมายถึง การทำกิจกรรมนันทนาการต่าง ๆ เช่น ออกกำลังกาย เล่นกีฬา เล่นดนตรี อ่านหนังสือ ฟังเพลง เป็นต้น อย่างเป็นประจำจนเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวัน

การออกกำลังกายเป็นการเคลื่อนไหวร่างกายที่มีแบบแผน มีโครงสร้าง และทำซ้ำ ๆ กัน เพื่อเป็นการเสริมสร้างหรือคงไว้ซึ่งสมรรถภาพทางกาย (American College of Sports Medicine, 2000) ทั้งนี้ โดยทั่วไปแล้วสุขภาพของบุคคลมักแปรผกผันกับอายุ กล่าวคือ อายุยิ่งมากทำให้ระบบการทำงานในร่างกายยิ่งเริ่มเสื่อมถอย มีการเสื่อมสภาพตามการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย บางรายอาจมีปัญหาทางด้านอารมณ์และจิตใจด้วย ดังนั้น นอกจากการดูแลเรื่องโภชนาการแล้ว การฟื้นฟูการทำงานของระบบร่างกายด้วยการออกกำลังกายที่เหมาะสมจึงเป็นสิ่งจำเป็น ชลธิชา จันทศิริ (2559) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการออกกำลังกายไว้ว่า หากผู้สูงอายุมีการออกกำลังกายเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง จะทำให้มีสมรรถภาพทางกายและสุขภาพจิตดีขึ้น โดยทางด้านร่างกายนั้น การออกกำลังกายช่วยช่วยให้ระบบการหายใจดีขึ้น ช่วยเพิ่มความยืดหยุ่น ความแข็งแรงและความทนทานของกล้ามเนื้อ เพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของหัวใจและหลอดเลือดเพิ่มปริมาณเลือดไปเลี้ยงสมอง ช่วยลดการสูญเสียมวลกล้ามเนื้อและกระดูก และลดอาการปวดตามข้อและกระดูก ป้องกันการเกิดภาวะกระดูกพรุน รวมทั้งทำให้ผู้สูงอายุมีการทรงตัวที่ดี มีความจำที่ดี สภาพจิตใจสดชื่นแจ่มใส และยังทำให้การนอนหลับดีขึ้น นอกจากนี้ ยังช่วยบรรเทาอาการของผู้ป่วยโรคต่าง ๆ เช่น ผู้สูงอายุที่เป็นโรคอ้วนจะเพิ่มการเผาผลาญปริมาณไขมันในร่างกาย ผู้ที่เป็นโรคท้องผูกช่วยให้ลำไส้เคลื่อนไหวได้ดีขึ้น ลดอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ ส่วนผู้ที่เป็นโรคเบาหวานจะช่วยเพิ่มการตอบสนองของร่างกายต่ออินซูลินได้ดีขึ้น สำหรับข้อดีของการออกกำลังกายที่มีต่อทางด้านจิตใจ คือการออกกำลังกายช่วยให้ผู้สูงอายุมีสภาพจิตใจที่สดชื่นแจ่มใส เพราะร่างกายจะหลั่งสารเอ็นโดฟินหลังจากการออกกำลังกาย ทำให้รู้สึกผ่อนคลาย ลดความตึงเครียด ลดภาวะวิตกกังวล และลดอาการซึมเศร้าลงได้ และผลพลอยได้ทางด้านสังคมของผู้สูงอายุ คือ ช่วยให้ผู้สูงอายุได้เข้าสังคม จากการพบปะสังสรรค์กับเพื่อนในวัยเดียวกัน และมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ทางด้านสุขภาพระหว่างกัน

สำหรับรูปแบบของการออกกำลังกายที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุหลายรูปแบบ เช่น การออกกำลังกายเพื่อเพิ่มความยืดหยุ่น เพื่อเพิ่มความแข็งแรงของกล้ามเนื้อ เพื่อฝึกการทรงตัวและป้องกันการหกล้ม เพื่อเพิ่มความแข็งแรงของหัวใจและระบบการหายใจ เพื่อเสริมสร้างความจำและการรับรู้ต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งการเลือกรูปแบบและวิธีการออกกำลังกายที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุแต่ละคนนั้นขึ้นอยู่กับวัยและข้อจำกัดของสภาพร่างกาย เช่น

การเดิน การวิ่งช้า ๆ การบริหารท่าต่าง ๆ ซึ่งอาจจะใช้หรือไม่ใช้อุปกรณ์ประกอบการออกกำลังกายแบบแอโรบิก การฝึกโยคะ รวมไปถึงการรำมวยจีน ทั้งนี้ การออกกำลังกายจะมีประโยชน์มากที่สุดก็ต่อเมื่อผู้สูงอายุให้ความสำคัญกับหลักการออกกำลังกายที่ถูกต้อง มีความสม่ำเสมอ ไม่หักโหม เหมาะกับสภาพร่างกายที่เป็นอยู่ อย่างไรก็ตามการออกกำลังกายในผู้สูงอายุนั้นมีข้อควรระวังเนื่องจากผู้สูงอายุมีกล้ามเนื้อที่อ่อนแกว่าวัยอื่น การทรงตัวที่อาจทำได้ไม่ดี อีกทั้งบางคนอาจมีโรคประจำตัวที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการออกกำลังกาย ดังนั้น จึงมีข้อควรระวังและข้อพึงปฏิบัติของผู้สูงอายุควรคำนึงก่อนการออกกำลังกายคือ

- 1) ผู้สูงอายุที่มีปัญหาทางสุขภาพหรือมีโรคประจำตัวควรตรวจสอบสุขภาพเบื้องต้นก่อนการออกกำลังกายเพื่อให้ทราบว่าร่างกายอยู่ในสภาวะที่ปกติและมีความพร้อมในการออกกำลังกาย
- 2) ควรเลือกชนิดของกิจกรรมที่เหมาะสมกับบริบททางด้านร่างกายของตนเองและเลือกใช้อุปกรณ์ประกอบการออกกำลังกายให้ได้ใกล้เคียง
- 3) ควรเริ่มต้นแบบค่อยเป็นค่อยไป โดยออกแรงเบา ๆ ก่อน จากนั้นจึงเพิ่มความหนักขึ้นทีละน้อยเพื่อให้ร่างกายเกิดความเคยชิน
- 4) ควรแต่งกายให้เหมาะสมกับการออกกำลังกายและรัดกุมเพื่อลดความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้น
- 5) หลีกเลี่ยงท่าออกกำลังกายที่มีการเกร็งหรือเบ่งมากเกินไป ในบางรายอาจทำให้ความดันสูงขึ้นได้ โดยเฉพาะท่าที่ต้องกลั้นหายใจ
- 6) หลีกเลี่ยงการออกกำลังกายที่มีการปะทะ หรือการแข่งขัน เพราะอาจทำให้เกิดอันตรายได้ เป็นต้น

5. การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ด้านสุขภาพด้วยการออกกำลังกายของผู้สูงอายุ

การจัดการศึกษานอกระบบสำหรับผู้สูงอายุนั้น มีความแตกต่างกับการจัดการศึกษากับกลุ่มเป้าหมายในวัยอื่น ๆ เนื่องด้วยผู้สูงอายุมีสภาพและธรรมชาติในการเรียนรู้ที่แตกต่างออกไป โดย สุมาลี สังข์ศรี (2562) ได้เสนอแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบสำหรับผู้สูงอายุไว้ ดังนี้

- 5.1 ควรศึกษาและทำความเข้าใจธรรมชาติของผู้สูงอายุ
- 5.2 วิเคราะห์ปัญหาและความต้องการการศึกษาหรือการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ
- 5.3 นำข้อมูลจากการศึกษาธรรมชาติของผู้สูงอายุ ปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุมาวางแผนจัดกิจกรรม
- 5.4 กำหนดกลยุทธ์เพื่อให้เข้าถึงผู้สูงอายุกลุ่มเป้าหมายอย่างทั่วถึง

5.5 ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม

5.6 ประสานและส่งเสริมให้ครอบครัวและทุกภาคส่วนในชุมชนร่วมจัดกิจกรรมแก่ผู้สูงอายุ

สำหรับการออกแบบกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ด้านสุขภาพด้วยการออกกำลังกายของผู้สูงอายุ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ การวางแผนดำเนินโครงการ การลงมือปฏิบัติ และการประเมินผลการดำเนินงาน ซึ่งสามารถนำแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบสำหรับผู้สูงอายุข้างต้นมาประยุกต์ใช้ได้ ดังนี้

ขั้นที่ 1 การวางแผนดำเนินโครงการ สำหรับการดำเนินการวางแผนและออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ควรมีหลักการที่อยู่บนความเชื่อ หรือแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาและการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงาน ได้แก่ ปรัชยานุชนนิยม ปรัชญาพิพัฒนาการนิยม แนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ (Andragogy) หรือการเรียนรู้แบบชี้นำตนเอง (Self-directed Learning) รวมทั้งแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ อาทิ แนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิต แนวคิดพลวัต ตัวอย่างเช่น

การออกแบบกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการตระหนักรู้เกี่ยวกับสุขภาพด้วยการออกกำลังกายให้สอดคล้องกับลักษณะผู้สูงอายุ อาจใช้แนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นความเชื่อเบื้องต้นสำหรับการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้ที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่มาเป็นแนวทาง เพราะกลุ่มผู้สูงอายุนั้นจัดอยู่ในช่วงวัยผู้ใหญ่ตอนปลายซึ่งมีความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ถูกสั่งสมมาแล้วในระดับหนึ่ง สำหรับลักษณะของกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวทางนี้ผู้สอนจะไม่แสดงบทบาทเป็นผู้ป้อนความรู้เพียงฝ่ายเดียว หรือสอนโดยตรง แต่จะมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ (Facilitator) โดยเป็นผู้วางแผนให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ รวมไปถึงทักษะ พฤติกรรม ค่านิยม และทัศนคติที่พึงประสงค์ โดยให้ผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้และตกผลึกด้วยตนเอง ซึ่งแนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่เป็นแนวคิดที่ถูกเสนอโดย Knowles นักการศึกษาชาวอเมริกันที่มีชื่อเสียง ที่ได้ตั้งสมมติฐานเกี่ยวกับลักษณะของผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ (Knowles, 1984; Elias & Meriam, 2005; ชนกนารถ บุญวิวัฒนะกุล, 2561) ดังนี้

1) มโนทัศน์ของผู้เรียน (Self –concept) ผู้ใหญ่มีการเติบโตอย่างเต็มที่ ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ รวมทั้งมีวุฒิภาวะสูง ดังนั้น มโนทัศน์ที่มีต่อตนเองหรือแนวความคิดของ

ผู้ใหญ่ก็จะเปลี่ยนจากการต้องพึ่งพาผู้อื่นไปเป็นการนำตนเอง และมีความเป็นตัวของตัวเองมากกว่าวัยเด็ก

2) ประสบการณ์ของผู้เรียน (Experience) ผู้ใหญ่มีประสบการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตที่ได้สั่งสมมาอย่างมากมาย ดังนั้น ประสบการณ์ดังกล่าวก็จะกลายเป็นแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ที่สำคัญ ผู้ใหญ่จึงสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ของตนกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี

3) ความพร้อมที่จะเรียน (Readiness to Learn) ผู้ใหญ่มีความพร้อมที่จะเรียนรู้ และสามารถเรียนรู้ได้ดีที่สุด เมื่อรู้สึกว่าการเรียนมีความจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตและมีประโยชน์ต่อบทบาท หน้าที่และสถานภาพทางสังคมของตนเอง

4) แนวทางการเรียนรู้ (Orientation to Learning) ผู้ใหญ่จะเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถในการแก้ปัญหาในการดำรงชีวิตของตน และมีความมุ่งหมายที่จะนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตทันที ดังนั้น การเรียนรู้ของผู้ใหญ่จึงควรเป็นกระบวนการแก้ปัญหา หรือยึดปัญหาเป็นศูนย์กลาง

5) แรงจูงใจในการเรียนรู้ (Motivation to Learn) เนื่องจากผู้ใหญ่เป็นวัยที่มีวุฒิภาวะมากขึ้น ดังนั้นแรงจูงใจในการเรียนรู้ของผู้ใหญ่จึงมักจะขึ้นอยู่กับแรงจูงใจภายในของตนเองเป็นหลัก

6) ความจำเป็นที่จะต้องรู้ (Need to Know) ผู้ใหญ่จำเป็นต้องรู้เหตุผลก่อนการเรียนรู้ในเรื่องต่าง ๆ ว่ามีความจำเป็นหรือเกี่ยวข้องกับตนเองหรือไม่ ซึ่งจะส่งผลต่อแรงจูงใจในการเรียนรู้เรื่องนั้น

ผู้ออกแบบกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้สามารถนำแนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่มาใช้เป็นแนวทางในการสร้างแผนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับลักษณะและธรรมชาติของผู้สูงอายุ เช่น ให้ผู้สูงอายุเป็นผู้กำหนดทางเลือกของตนเองบนพื้นฐานประสบการณ์ที่ตนมีอยู่ และบนพื้นฐานของความเป็นไปได้และความเหมาะสมกับบริบทของผู้สูงอายุ กลุ่มเป้าหมาย หรือให้ผู้สูงอายุเป็นผู้รับผิดชอบในการวางแผน ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าโดยทั่วไปแล้วกลุ่มเป้าหมายการจัดกิจกรรมที่เป็นผู้สูงอายุนั้นมีธรรมชาติที่ใกล้เคียงกันตามที่ Knowles ได้เสนอไว้ข้างต้น แต่ผู้สูงอายุในแต่ละพื้นที่ก็อาจมีความแตกต่างกันไปบ้างตามลักษณะสังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมที่อาศัย ดังนั้น ผู้ที่ทำหน้าที่ในการออกแบบกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้จึงต้องรู้จักกลุ่มเป้าหมายเป็นอย่างดี โดยอาจจะลงพื้นที่ไปสัมภาษณ์ พูดคุยกับกลุ่มเป้าหมายเพื่อสร้างความคุ้นเคย รวมทั้งเพื่อให้ได้รับข้อมูลพื้นฐานและบริบทที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มเป้าหมาย จากนั้นจึงพิจารณาเลือกใช้แนวคิดและทฤษฎีที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายดังกล่าว เมื่อผู้ทำการ

ออกแบบกิจกรรม ฯ มีหลักการและความเชื่อในการออกแบบกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มเป้าหมายแล้ว จึงดำเนินการวางแผนอย่างเป็นลำดับ ดังนี้

1.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อออกแบบกิจกรรม เป็นการแยกแยะข้อมูลเพื่อหาช่องว่างระหว่างปัญหาที่เกิดขึ้นและความต้องการหรือความคาดหวังในส่งเสริมสุขภาพของกลุ่มเป้าหมาย หลังจากที่ได้ข้อมูลจากกิจกรรมได้ข้อมูลจากการลงพื้นที่เพื่อค้นหาปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุแล้ว จากนั้นจึงการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา โดยเลือกประเด็นปัญหาที่มีความเร่งด่วนที่จำเป็นที่จะต้องแก้ไข หรือเป็นความต้องการส่วนใหญ่ของกลุ่มเป้าหมาย

1.2 การกำหนดเป้าหมาย เมื่อได้ประเด็นที่จะดำเนินการแล้ว ผู้ออกแบบกิจกรรมต้องกำหนดเป้าหมายหลักที่จะจัดกิจกรรมเพื่อให้ตอบสนองกับเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยอาจจะใช้ทฤษฎีความรู้ของบลูม (Bloom Taxonomy of Learning Domain) ที่ได้กำหนดขอบเขตของความรู้ออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านพุทธิพิสัย (ความรู้) ด้านจิตพิสัย (เจตคติ) และด้านทักษะพิสัย (ความสามารถ) เป็นแนวทางในการกำหนดเป้าหมาย เช่น การออกแบบกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญและรูปแบบของการออกกำลังกายที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ (ความรู้) การออกแบบกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายเกิดความตระหนักถึงความสำคัญของการออกกำลังกาย (เจตคติ) การออกแบบกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายออกกำลังกายได้อย่างถูกวิธีและสามารถใช้อุปกรณ์ใกล้ตัวประกอบการออกกำลังกายได้อย่างถูกต้อง (ความสามารถ) เป็นต้น

1.3 การวางแผนเนื้อหา/ วิธีการ เป็นการพิจารณาเลือกข้อมูลและวิธีการที่จะใช้ในการสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายตามประเด็นที่ผู้ออกแบบกิจกรรมได้กำหนดไว้ เช่น กิจกรรมเพื่อเพิ่มความยืดหยุ่นของกล้ามเนื้อ ควรใช้วิธีการเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อและข้ออย่างอิสระ โดยการงอ การยืดเหยียด หรือการบิดหมุนส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย กิจกรรมการออกกำลังกายที่ช่วยเพิ่มความทนทานของหัวใจและหลอดเลือด ควรใช้วิธีการแอโรบิกที่ทำให้ร่างกายมีการเคลื่อนไหวเป็นจังหวะอย่างต่อเนื่องนาน 10 นาทีขึ้นไป สลับจังหวะช้าเร็วจนร่างกายเผาผลาญพลังงานและมีอัตราการเต้นของหัวใจที่สูงขึ้น เป็นต้น

1.4 การสร้างแผนจัดการเรียนรู้ เป็นรายละเอียดที่ถูกกำหนดขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวทางในกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับระยะเวลาที่มีโดยอยู่บนพื้นฐานของหลักการที่เชื่อถือ ซึ่งแผนจัดการเรียนรู้ของกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ด้านสุขภาพด้วยการออกกำลังกาย มีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

1) ชื่อแผนจัดการเรียนรู้ ต้องมีความชัดเจน สื่อความหมายตรงกับเนื้อหา

2) จุดประสงค์การเรียนรู้ ต้องกำหนดให้ชัดว่าต้องการให้กลุ่มเป้าหมายเกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์อย่างไร โดยข้อมูลในส่วนนี้มาจากขั้นตอนของการกำหนดเป้าหมาย

3) เนื้อหาการเรียนรู้ เป็นส่วนที่ผู้ออกแบบกิจกรรมได้กำหนดขึ้นจากขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อออกแบบกิจกรรมและการวางแผนเนื้อหาซึ่งต้องช่วยในการแก้ปัญหาที่กลุ่มเป้าหมายประสบหรือตอบสนองกับความต้องการและความคาดหวังของกลุ่มเป้าหมาย เพราะกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ใหญ่หรือผู้สูงอายุนั้นมักสนใจที่จะเรียนรู้ในเรื่องที่จำเป็นและเกี่ยวข้องกับปัญหาที่ตนประสบเพื่อนำความรู้นั้นไปใช้แก้ปัญหาของตนเอง

4) กิจกรรมการเรียนรู้ ควรเป็นกิจกรรมที่มีทั้งส่วนที่เป็นความรู้สอดแทรกกับความสนุกสนานผ่อนคลายซึ่งจะช่วยดึงดูดความสนใจของกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้สูงอายุได้ดี การเลือกกิจกรรมการเรียนรู้ต้องคำนึงถึงสภาพร่างกายของผู้สูงอายุที่มีข้อจำกัดทางด้านการเคลื่อนไหวที่อาจจะไม่ค่อยคล่องตัว ดังนั้น อาจจะต้องระมัดระวังกิจกรรม ที่เป็นการแข่งขันหรือมีความผาดโผน

5) สิ่งสนับสนุนการเรียนรู้ เป็นการระบุรายละเอียดของวัสดุอุปกรณ์ที่สอดคล้องกับลักษณะของกิจกรรมการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ รวมถึงจำนวนที่ต้องใช้ เพื่อที่ผู้รับผิดชอบจัดเตรียมจะได้จัดหาได้อย่างถูกต้อง

6) การประเมินผลการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ด้านสุขภาพด้วยการออกกำลังกายของผู้สูงอายุอาจใช้วิธีการประเมินผลการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น การทำแบบทดสอบ การทำแบบประเมิน การวัดทักษะการปฏิบัติ การสังเกตการณ์ มีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งการเลือกใช้เครื่องมือในการประเมินผลการเรียนรู้นอกจากคำนึงถึงประสิทธิภาพในการประเมินผล แล้วยังต้องมีความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายด้วย

ทั้งนี้ การวางแผนจัดการเรียนรู้ ผู้ออกแบบกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ต้องวางแผนอย่างเป็นระบบเพื่อให้องค์ประกอบดังกล่าวสอดคล้องเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เช่น กิจกรรมการเรียนรู้ต้องตอบสนองกับจุดประสงค์การเรียนรู้ การเลือกใช้อุปกรณ์หรือสิ่งสนับสนุนการเรียนรู้ต้องเหมาะสมกับเนื้อหาการเรียนรู้ การประเมินผลการเรียนรู้ก็ต้องสอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นต้น

ขั้นที่ 2 การลงมือปฏิบัติ เป็นการดำเนินกิจกรรมตามขั้นตอนและกระบวนการที่ผู้ออกแบบกิจกรรมได้วางแผนไว้ ซึ่งในขั้นตอนนี้ต้องอาศัยความร่วมมือจากทีมงาน

ซึ่งประกอบด้วยบุคคลที่รับผิดชอบหน้าที่ที่แตกต่างกันตามที่ได้ตกลงไว้ เช่น หัวหน้ากิจกรรมหรือผู้ดูแลภาพรวมของการจัดกิจกรรมต้องดูแลความเรียบร้อยของการดำเนินการในภาพรวมและบริหารเวลาให้อยู่ในกำหนดการที่วางแผนไว้ ผู้นำกิจกรรมต้องดำเนินการตามขั้นตอนของแผนการเรียนรู้ที่ได้จัดทำขึ้นและกระตุ้นให้กลุ่มเป้าหมายมีส่วนร่วม แสดงบทบาทและเสนอความคิดเห็นเพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมาย ผู้ช่วยในจัดกิจกรรมสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการดำเนินงานหรือการละลายพฤติกรรมของผู้ร่วมกิจกรรม ผู้จัดเตรียมสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ที่ต้องใช้ในกิจกรรม และดูแลด้านสวัสดิการ ผู้ดูแลการลงทะเบียนและอำนวยความสะดวกผู้เข้าร่วมกิจกรรม ผู้สังเกตและประเมินผลการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มเป้าหมาย ฯลฯ ทั้งนี้ ทีมงานจะต้องทราบรายละเอียดในแผนจัดการเรียนรู้ มีการซักซ้อมทำความเข้าใจในขั้นตอนและวิธีการให้สอดคล้องกัน เพื่อป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นในระหว่างการทำงานให้มากที่สุด แต่อย่างไรก็ตาม หากเกิดปัญหาเฉพาะหน้าในการปฏิบัติงานควรมีผู้ที่สามารถตัดสินใจ เพื่อให้การดำเนินงานสามารถดำเนินต่อไปได้จนเสร็จสิ้นกิจกรรม

ขั้นที่ 3 การประเมินผลการดำเนินงาน เป็นการรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อสรุปและประเมินผลการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ โดยการประเมินผลการดำเนินงานการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ อาจจะประกอบด้วยปัญหา อุปสรรค และข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นในระหว่างเตรียมงานและการจัดกิจกรรม วิธีการใช้ในการแก้ไขปัญหานั้น รวมถึงข้อเสนอแนะและแนวทางในการพัฒนากิจกรรมในอนาคต

ปัจจุบัน มีนักวิชาการและผู้ปฏิบัติงานทางด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพด้วยการออกกำลังกายเพื่อหาแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหสุขภาพของผู้สูงอายุ ซึ่งผู้ออกแบบกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุสามารถนำกรณีศึกษาเหล่านี้มาใช้เป็นแนวทางสำหรับการออกแบบกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ด้านสุขภาพด้วยการออกกำลังกายของผู้สูงอายุได้ อาทิ นงนุช เพ็ชรรวง และธิดิมาศ หอมเทศ (2554) ที่ศึกษาผลของโปรแกรมส่งเสริมการออกกำลังกายแบบมีส่วนร่วมต่อพฤติกรรมการออกกำลังกายของผู้สูงอายุในชุมชน หทัยชนก หมายสิน (2563) ศึกษาผลของการออกกำลังกายแบบฟิชั่นไทยทรงดำประยุกต์ต่อคุณภาพชีวิตในผู้สูงอายุที่มีโรคความดันโลหิตสูงและเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง อัมภิกา นาไว้วัย และคณะ (2563) ได้พัฒนารูปแบบการออกกำลังกายแบบฟิชั่นเจิงเพื่อส่งเสริมสมรรถภาพทางร่างกายและจิตใจของผู้สูงอายุในชุมชนที่มีอาการปวดข้อเข่า ธนัมพร ทองลอง และเพียงเพ็ญ บุขมมงคล (2565) ที่ได้พัฒนารูปแบบการออกกำลังกายด้วยการรำเช็งกระบือ

เพื่อส่งเสริมภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุ และฤทัยรัตน์ หมูหนอง, สุนีย์ ละกำป็น และทัศนีย์ รวีวรกุล (2565) ทำการศึกษาผลของโปรแกรมส่งเสริมความสามารถตนเองในการป้องกันการหกล้มด้วยการออกกำลังกายไทชิสำหรับผู้สูงอายุในชุมชนอาคารสูง จะเห็นได้ว่ากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ด้านสุขภาพด้วยการออกกำลังกายของผู้สูงอายุข้างต้นนั้นเกิดขึ้นจากการศึกษาธรรมชาติของผู้สูงอายุ รวมทั้งวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุ กลุ่มเป้าหมายเป็นลำดับแรก จากนั้นจึงกำหนดกลยุทธ์เพื่อให้เข้าถึงผู้สูงอายุกลุ่มเป้าหมายอย่างทั่วถึง เช่น การนำภูมิปัญญาในแต่ละท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้กับการออกกำลังกาย หรือส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม อาทิ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หรือการฝึกผู้สูงอายุให้เป็นผู้นำกิจกรรมการออกกำลังกายเพื่อที่จะได้ไปเผยแพร่ให้กับผู้สูงอายุในชุมชน นอกจากนี้แล้วในการดำเนินงานควรมีการประสานและส่งเสริมให้ครอบครัวและทุกภาคส่วนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมกับผู้สูงอายุด้วย เพื่อให้กิจกรรมมีความต่อเนื่องและเกิดความยั่งยืนในการดำเนินการต่อไป

6. บทสรุป

ผู้สูงอายุเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความสำคัญและมีบทบาทในสังคม แต่ในขณะเดียวกันก็ยังเป็นกลุ่มเปราะบางในทางสุขภาพด้วย สถานการณ์ผู้สูงอายุของสังคมไทยในปัจจุบันที่จะเป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ในเวลาอันใกล้นี้ เนื่องจากจะมีผู้สูงอายุเป็นจำนวนมากกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งประเทศ จึงเป็นทั้งเป็นโอกาสและความท้าทายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ต้องเตรียมความพร้อมของผู้สูงอายุและผู้ใหญ่ตอนปลายที่กำลังจะเป็นผู้สูงอายุในอนาคตให้สามารถดูแลตนเองได้ตามอัตภาพตามแนวคิดพหุพลัง การศึกษานอกระบบซึ่งเป็นการจัดการศึกษาเพื่อที่จะช่วยเสริมสร้างพลังอำนาจของบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมที่ขาดโอกาสหรืออยู่นอกเหนือจากการศึกษาในระบบจึงเป็นหนทางหนึ่งในการเตรียมการเพื่อรับมือกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในอนาคต โดยมีเป้าหมาย คือ การเติมเต็มและพัฒนาศักยภาพของกลุ่มบุคคลเหล่านั้นให้สามารถพึ่งพาตนเองและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ด้านสุขภาพด้วยการออกกำลังกายเป็นกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีความสำคัญยิ่งในการสร้างเสริมสุขภาพของสูงอายุ เพราะจะช่วยให้ผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มเป้าหมายเกิดความตระหนักถึงความสำคัญของการออกกำลังกาย มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง และเลือกวิธีการออกกำลังกายได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของตนเอง ดังนั้น ผู้ออกแบบกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้จึงต้องมีความเข้าใจในแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ อาทิ ปรัชญามนุษยนิยม ปรัชญาพิพัฒนาการนิยม แนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ แนวคิดการเรียนรู้แบบชี้นำตนเอง ฯ รวมทั้ง ขั้นตอนการออกแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้

ได้แก่ การวางแผนดำเนินโครงการ การลงมือปฏิบัติ และการประเมินผลการดำเนินงาน เพื่อที่จะได้ปรับใช้ในการออกแบบกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ด้านสุขภาพด้วยการออกกำลังกายให้เหมาะสมและสอดคล้องกับผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย

เอกสารอ้างอิง

- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2564). *สังคมผู้สูงอายุในปัจจุบันและเศรษฐกิจในประเทศไทย*. สืบค้นจาก <https://dop.go.th/th/know/15/926>
- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2565). *สถิติผู้สูงอายุ*. สืบค้นจาก <https://www.dop.go.th/th/know/side/1/1/1159>
- กรมพลศึกษา. (2563). *แผนปฏิบัติการด้านนันทนาการ ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2563 -2565)*. กรุงเทพฯ: กรมพลศึกษากระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- กรมสุขภาพจิต. (2563). *93 วันสู่สังคม"คนชรา" 5 จังหวัด? คนแก่เยอะสุด-น้อยสุด*. สืบค้นจาก <https://www.dmh.go.th>
- กุนนที พุ่มสงวน. (2557). การสร้างเสริมพลังอำนาจทางสุขภาพ: บทบาทที่สำคัญของพยาบาล. *วารสารพยาบาลทหารบก*, 15(3), 86-90.
- คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ. (2561). *แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 – 2564) ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2561*. กรุงเทพฯ: กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานผู้สูงอายุแห่งชาติ. (2552). *แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1 พ.ศ. 2552*. สืบค้นจาก <https://www.dop.go.th/th/laws/1/28/766>
- โครงการสุขภาพคนไทย. (2562). ผู้สูงอายุ. ใน *สุขภาพคนไทย 2562*(น. 32-33). นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ชนกนารถ บุญวัฒนะกุล. (2561). จิตวิทยาการเรียนรู้กับการศึกษานอกระบบ. ใน *จิตวิทยาและวิทยาการการเรียนรู้*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). นนทบุรี: สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ชลธิชา จันทศิริ. (2559). การส่งเสริมพฤติกรรมออกกำลังกายในผู้สูงอายุที่เปราะบาง. *วารสารคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*, 24(2), 1-13.
- ธันมพร ทองลอง และเพียงเพ็ญ บุขมมงคล. (2565). การพัฒนารูปแบบการออกกำลังกายด้วยการรำเชิงกระบี่เพื่อส่งเสริมภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุ. *วารสารการแพทย์และวิทยาศาสตร์สุขภาพ*, 29(2), 78-92.

- นงนุช เพ็ชรรวง และธิติมาส หอมเทศ. (2554). ผลของโปรแกรมส่งเสริมการออกกำลังกายแบบมีส่วนร่วมต่อพฤติกรรมการออกกำลังกายของผู้สูงอายุในชนบท. *วารสารพยาบาลทหารบก*, 12(2), 7-13.
- บวรศม ถีระพันธุ์ และคณะ. (2559). แนวคิดและแนวทางปฏิบัติเพื่อตอบสนองความต้องการด้านสุขภาพของประชากรกลุ่มเปราะบางในประเทศไทย. *วารสารวิจัยระบบสาธารณสุข*, 10(4), 442-464.
- ปิยะวัฒน์ โกมลมิศร์ และประเดิมชัย คงคำ. (2549). การดูแลผู้ป่วยต้อกระจกในลักษณะผู้ป่วยนอก. ใน *โรคทางเดินอาหารและการรักษา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เพ็ญ สุขมาก. (2561). *สุขภาพ และปัจจัยกำหนดสุขภาพ. ใน หลักคิด : สุขภาพ สุขภาวะ ปัจจัยกำหนดสุขภาพ การสร้างเสริมสุขภาพ เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการ: การประเมินผลงานสร้างเสริมสุขภาพ เครือข่ายนักประเมินผลงานสร้างเสริมสุขภาพภาคเหนือ*. สืบค้นจาก https://mehealthpromotion.com/upload/forum/paper_ch3.pdf
- ฤทัยรัตน์ หมู่นอง, สุนีย์ ละกำป็น และทัศนีย์ รวีวรกุล. (2565). ผลของโปรแกรมส่งเสริมความสามารถตนเองในการป้องกันการหกล้มด้วยการออกกำลังกายไทชิสำหรับผู้สูงอายุในชุมชนอาคารสูง. *วารสารพยาบาลทหารบก*, 23(1), 255-264.
- วณัฐพงศ์ เบญจพงศ์, กฤษฎา พุ่มพิน และวิมลมาลย์ สมคะเน. (2564). การออกแบบการส่งเสริมสุขภาพทางกายสำหรับผู้สูงอายุยุคความปกติใหม่ : กรณีศึกษาจากกิจกรรมตรวจสุขภาพทางกายภายใต้งานบริการวิชาการแก่ชุมชนปิ่นเจริญ 1-2 และชุมชนสินวงษ์. *Journal of Roi Kaensarn Academic*, 6(11), 147-164.
- วิพุธ พูลเจริญ. (2544). *สุขภาพ : อุดมการณ์และยุทธศาสตร์ทางสังคม รายงานการศึกษาประกอบการปฏิรูประบบสุขภาพและการร่างพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ*. นนทบุรี: สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.
- ศิโรช แทนรัตนกุล และศุภนิช จันทร์สอง. (2564). *นวัตกรรมการสื่อสารเพื่อขับเคลื่อนกระบวนการยุติธรรมสำหรับผู้สูงอายุในยุคดิจิทัล*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- สุมาลี สังข์ศรี. (2562). การจัดการศึกษานอกระบบสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ. ใน *การจัดการศึกษานอกระบบ* (น.1-35). (พิมพ์ครั้งที่ 3). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

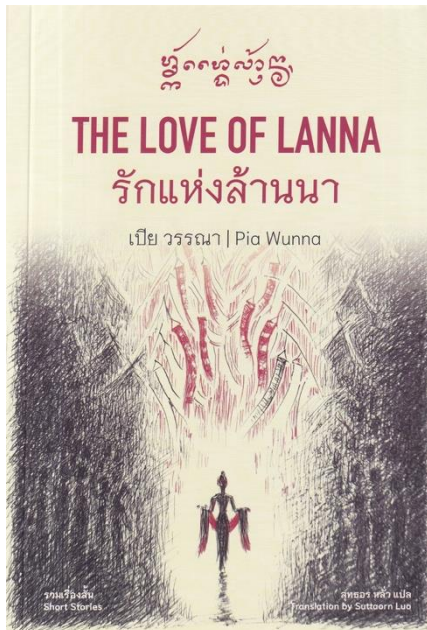
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545*. สืบค้นจาก http://www.ystpeo.moe.go.th/download/oit_06/oit-06-03-05.pdf
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2560). *ดัชนีพหุพลังผู้สูงอายุไทย (Active Ageing Index of Thai Elderly)*. กรุงเทพฯ: เท็กซ์แอนด์เจอร์นัลพับลิเคชั่น.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). (ร่าง) *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 "พลิกโฉมประเทศไทยสู่สังคมก้าวหน้า เศรษฐกิจสร้างมูลค่าอย่างยั่งยืน"*. สืบค้นจาก <https://www.nesdc.go.th/download/document/Yearend/2021/plan13.pdf>
- หทัยชนก หมากริน. (2563). ผลของการออกกำลังกายแบบพั่นไทยทรงดำประยุกต์ต่อคุณภาพชีวิตในผู้สูงอายุที่มีโรคความดันโลหิตสูงและเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง. *วารสารมหาวิทยาลัยคริสเตียน*, 26(1), 28-41.
- อมร สุวรรณนิมิต. (2553). *การพยาบาลปฐมภูมิกับการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชน*. มหาสารคาม: อภิชาติการพิมพ์.
- อัมมิข นาไวย์และคณะ. (2563). การพัฒนารูปแบบการออกกำลังกายแบบพั่นเจิงเพื่อส่งเสริมสมรรถภาพทางด้านร่างกายและจิตใจของผู้สูงอายุในชุมชนที่มีอาการปวดข้อเข่า. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 5(3), 266-285.
- American College of Sports Medicine. (2000). *ACSM's resource manual for guidelines for exercise testing and prescription* (6th ed.). Philadelphia: Lippincott William & Wilkins.
- Elias J. E. & Meriam, S. B. (2005). *Philosophical foundations of adult education*. (3rd ed.). Florida: Krieger Publishing Company.
- Knowles, M. (1984). *The adult learner: A neglected species*. (3rd ed.). Houston, TX: Gulf Publishing.
- Thanathiti, T. (2019). Empowerment: Mechanism to develop life quality for thai persons with disabilities. *PSAKU International Journal of Interdisciplinary Research*, 8(1), 97-109.
- World Health Organization. (2002). *Active ageing: A policy framework*. Geneva: World Health Organization.

บทวิจารณ์หนังสือ

รักแห่งล้านนา : คนเมือง ความเป็นเมือง เรื่องเล่าล้านนาสมัยใหม่

¹ วาতিต ธรรมเชื้อ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ผู้เขียน : เปีย วรรณา

ผู้แปล : สุทธอร หลั่ว (เกียเฮง)

จำนวนหน้า : 240 หน้า

พิมพ์ครั้งที่ : 1 พ.ศ. 2566

สำนักพิมพ์ : ตำหนัก

ราคา : 395 บาท

1. บทนำ

รวมเรื่องสั้น ชุด รักแห่งล้านนา เขียนโดย เปีย วรรณา ซึ่งเป็นนามปากกาของ พรพรรณ วรรณา ผู้มีผลงานเกี่ยวกับงานเขียนเกี่ยวกับล้านนา อาทิ สาวเครือฟ้าในศตวรรษที่ 21 พระราชาของมหานครแห่งชีวิตและความมั่งคั่ง นายกรัฐมนตรีและคณะ รวมเรื่องสั้นเล่มนี้มีจำนวน 240 หน้า จัดพิมพ์ พ.ศ. 2566 โดย สำนักพิมพ์ตำหนัก ราคา 395 บาท รวมเรื่องสั้นเล่มนี้มีทั้งสิ้น 10 เรื่อง ได้แก่ โอบล้อมด้วยรัก, เรื่องของลำยอง, 26 ตุลาคม, พื้นที่, ก้าวย่าง, คู่รัก, มะเร็ง, ขนหมา, การต่อรอง และเหตุการณ์ปกติ ซึ่งแต่ละเรื่องมีฉากบรรยายที่บ้านเมือง สภาพแวดล้อมและสำนึกความเป็นล้านนาสมัยใหม่ อันนำชวนติดตาม ความพิเศษของรวมเรื่องสั้นเล่มนี้ คือ ได้รับการแปลออกเป็น 2 ภาษา (Bilingual Language) คือ ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เปีย วรรณาได้รังสรรค์ผลงานเล่มนี้ด้วยน้ำเสียงราบเรียบแต่แฝงไปด้วยพลังแห่งอุดมการณ์ทางการเมืองจึงทำให้รวมเรื่องสั้นเล่มนี้มีเสน่ห์ชวนติดตาม

2. “คนเมือง” VS “ความเป็นเมือง”

ฉากและบรรยากาศภายในเล่มที่เต็มไปด้วยกลิ่นอายของสังคมล้านนาสมัยใหม่ โดยมีศูนย์กลางความเจริญและทันสมัย คือ จังหวัดเชียงใหม่ อันเป็นภาพที่นักเขียนเลือกใช้ เป็นฉากหลังของเรื่องสั้น ภาพของเมืองเชียงใหม่ที่วุ่นวายสับสนไม่ว่าจะเป็นภายในบ้าน อาคารสูง ร้านอาหาร ถนน ที่พรั่งพร้อมไปด้วยผู้คนหลากหลายอาชีพในเมืองเชียงใหม่ เช่น พนักงานออฟฟิศ แม่บ้าน นักเรียนนักศึกษา ตำรวจ นักธุรกิจ ล้วนเป็นภาพของเมืองเชียงใหม่สมัยใหม่ที่นักเขียนเลือกเจาะลงไปเป็นฉากเบื้องหลังของ “คนเมือง”

ในรวมเรื่องสั้นเล่มนี้ยังนิยามคำว่า “คนเมือง” ในสองนัยยะ กล่าวคือ นัยยะแรก หมายถึง คนเชียงใหม่และคนล้านนาที่กำลังให้นิยามตนเองว่า เป็นผู้คนที่ภายในเมือง คำนี้มีใช้มาตั้งแต่รัชสมัยพระเจ้ากาวิละ ดังนั้น คำว่า “เมือง” นี้จึงกลายเป็นคำที่หมายรวมไปถึงวัฒนธรรมล้านนาด้วย เช่น คำเมือง หมายถึง ภาษาล้านนา ตัวเมือง หมายถึง อักษรธรรมล้านนา ผ้าเมือง หมายถึง ผ้าทอของชาวล้านนา กับข้าวเมือง หมายถึง อาหารล้านนา นั่นเอง ส่วนอีกนัยยะหนึ่ง คือ “เมือง” ที่หมายถึง “ความเป็นเมืองสมัยใหม่” (Modernity) กล่าวคือ ผู้เขียนชี้ให้เห็นภาวะของความเป็นเมืองแบบสมัยใหม่ ที่ให้เต็มไปด้วยความสับสนวุ่นวาย การเคลื่อนย้ายถิ่นฐานที่อยู่จากชนบทเข้ามาสู่เมือง และจากเมืองหลวง (กรุงเทพมหานคร) ที่ย้ายมาใช้ชีวิตในเมืองเชียงใหม่ในขณะเดียวกัน ก็มีการย้ายถิ่นจากต่างประเทศเข้าสู่เมืองเชียงใหม่ด้วย นักเขียนใช้พื้นที่ของเมืองเชียงใหม่เป็นที่ปะทะสังสรรค์ ประเด็นทางสังคมและการเมือง

ในเรื่อง *โอบล้อมด้วยรัก* นักเขียนเปิดพื้นที่ให้ตัวละครอย่าง สายแก้ว กับ ฌอง ได้มีพื้นที่สนทนาระหว่างสังคมเมืองเชียงใหม่กับสังคมต่างประเทศ ที่นักเขียนพยายามตั้งคำถามกับสังคมเชียงใหม่ว่า “จะพอมีพอกินหรือไม่ ?” จนทำให้คนเมืองในยุคนี้ต้องดิ้นรนกันทุกหนทาง และท้ายที่สุดจึงเกิดสำนึกย้ายประเทศ ซึ่งสำนึกเช่นนี้นักเขียนได้เชื่อมโยงเข้ากันในเรื่อง **26 ตุลาคม** ที่กล่าวถึงเพลงยอดนิยมทางสื่อออนไลน์ที่ชื่อเพลงว่า *ประเทศกูมี* ที่นำเพลงในแต่ละท่อนมาวิเคราะห์ว่าเหตุใดจึงเกิดสำนึกย้ายประเทศของคนเมืองสมัยใหม่ โดยผ่านสายตาของ ภรรยา ที่ประกอบอาชีพเป็นแม่บ้าน มีเวลาว่างหลังจากที่ประกอบภารกิจในแต่ละวันเสร็จแล้ว จึงมีเวลาติดตามสถานการณ์การเมืองและสังคมผ่านโลกออนไลน์ นักเขียนทำให้เห็นว่า สำนึกการย้ายประเทศนี้เองที่ทำให้คนล้านนารุ่นใหม่ตั้งคำถามกับสังคมล้านนาสมัยใหม่ว่า *สิ่งที่คุ้นเคยจนชินนี้ยังเป็นคุณภาพชีวิตที่ดีหรือไม่* แม้ว่าคำถามนี้จะไม่ได้เป็นคำถามใหม่และไม่ได้เป็นคำถามที่หือหาวในสังคมล้านนามากนัก แต่นักเขียนกำลังชี้ให้เห็นว่า “ในสังคมล้านนาสมัยใหม่กลับละเลยคำถามพื้นฐานที่สุดของการเป็นกลุ่มทางสังคม คือ คุณภาพชีวิต”

กลวิธีการเขียนที่ราบเรียบจนชวนให้ไม่สังเกตถึงความสับสนวุ่นวาย และกระเสือกกระสนกับคุณภาพชีวิตในสังคมล้านนาสมัยใหม่นี้ ทำให้ผู้อ่านลืมนึกถึงน้ำเสียงอันร้อนแรงของประเด็นทางการเมืองและสังคมล้านนาที่นักเขียนแฝงเร้นเอาไว้ในทุก ๆ ช่วงของเรื่องสั้น หากเปรียบเทียบกลวิธีการเขียนเช่นนี้คล้ายสำนวนไทยที่ว่า *น้ำนิ่งไหล ไหลลึก* ความเรียบง่ายของภาษา และการดำเนินเรื่องที่ไม่ซับซ้อน ตรงไปตรงมา เป็นจุดที่ต้องระวังสำหรับการอ่านรวมเรื่องสั้นเล่มนี้ เพราะผู้อ่านคงต้องตกหลุมพรางที่นักเขียนได้ใช้เพื่อปกปิดประเด็นทางการเมืองและสังคมอันเร่าร้อนได้ กลวิธีการเขียนเช่นนี้เองสะท้อนให้เห็นถึงสิ่งที่นักเขียนได้ตั้งคำถามกับสังคมล้านนาสมัยใหม่ว่า “ความฟอนเฟะของสังคมล้านนาปัจจุบันกลายเป็นเรื่องคุ้นเคยจนชินชาไปแล้วหรือ ?”

3. “เรื่องเล่า” กับ “ความเป็นปกติธรรมดา”

ดังที่กล่าวไว้ในข้างต้นว่า กลวิธีการเล่าเรื่องของนักเขียนนั้นเป็นการเล่าเรื่องด้วยภาษาที่เรียบง่าย โครงเรื่องและการดำเนินเรื่องที่ไม่ซับซ้อน รวมไปถึงการแสดงออกถึงแนวคิดและอุดมการณ์ทางการเมืองอย่างตรงไปตรงมา สิ่งทีกล่าวมาทั้งหมดนี้สัมพันธ์กันในลักษณะของการทำให้เรื่องที่ไม่เป็นปกติ อย่างคุณภาพชีวิตที่เลวร้าย เช่น ฝุ่น PM 2.5 การบุกรุกพื้นที่ป่า การใช้อำนาจเผด็จการในสังคม ความร่ำรวยอย่างผิดปกติและข้าราชการใช้อำนาจอย่างผิดกฎหมาย เป็นต้น กลับกลายเป็นเรื่องปกติธรรมดา และถูกละเลย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ การมองข้ามความไม่ปกตินี้จนกลายเป็นเรื่องปกติธรรมดา

ในเรื่อง *พื้นที่* กล่าวถึง *อึ้งอ่วง* ที่มักจะลักลอบเข้ามาภายในบ้าน นักเขียนใช้อธิบายซึ่งเป็นสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ มีพื้นผิวที่ขรุขระน่ารังเกียจ กับพื้นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ ความธรรมดาของเรื่องนี้ คือ การยอมรับสัตว์ที่มีรูปลักษณะน่ารังเกียจให้อยู่ร่วมชายคากับมนุษย์ได้ ผู้อ่านจะได้สัมผัสถึงความคิดที่ธรรมดาจนดูทำให้รู้สึกแปลก เพราะปกติภายในบ้านที่อยู่ออาศัยของมนุษย์นี้ต้องสะอาดและปลอดภัย แต่กลับกลายเป็นว่ามนุษย์ยอมให้สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำน่ารังเกียจ และไม่สะอาดอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขโดยครอบครัวนี้ไม่ได้รู้สึก *ว่าสิ่งที่กระทำนั้นสะท้อนให้เห็นว่า เรื่องสุขอนามัยที่ไม่ดีเป็นเรื่องธรรมดา* ในทำนองเดียวกัน หากใช้แว่นอุดมการณ์ทางการเมืองตีความแล้ว *อึ้งอ่วง* ตัวนี้ก็ย่อมหมายถึง พรรคการเมือง หรือการเมืองแบบเผด็จการ ที่คนในสังคมกลับยอมรับอยู่ภายใต้ร่มแนวคิดประชาธิปไตยได้อย่างธรรมดาจนน่าแปลก

ความธรรมดานี้เอง ที่นักเขียนได้นำมาใช้ได้กลับความธรรมดาภายในครอบครัวในเรื่อง *เรื่องของลำยอง* เล่าถึงแม่บ้านที่มีสามีเป็นชาวต่างชาติผู้ไม่หยิบจับผลไม้ที่มีเมล็ด นักเขียนได้ใช้สิ่งที่ธรรมดาที่สุด คือ “แนวคิดภรรยาหน้าบ้านที่ปรนนิบัติสามี” ดังที่แม่บ้านผู้นี้

ได้กล่าวว่า นิสัยการชอบกินอาหารที่สามารถหยิบตักใส่ปากได้เลยของเขา ไม่ได้เป็นเฉพาะกับข้าวปลาอาหารเท่านั้น แต่รวมไปถึงพวกผลไม้ทุกชนิดด้วย เวลาซื้อผลไม้มา ฉันต้องเตรียมปอกหั่นใส่จานแช่ตู้เย็นไว้แล้วค่อยยกมาประเคน (หน้า 42) และ ...ลีนจี้ ลำไยก็ต้องแกะเปลือก แกะเมล็ดออกก่อน แล้วถึงจะใส่จานยกเสิร์ฟ ประเภทแกะไปกินไปไม่มีทางเด็ดขาด (หน้า 42) เรื่องกับข้าวกับปลานานครัว สังคมไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมล้านนายังมอบสิทธิขาดนี้แก่ “ผู้หญิง” ดังนั้น จึงกลายเป็นหน้าที่แบบจารีตที่ผู้หญิงต้องหาข้าวหาน้ำแล้วนำมาประเคนผู้ชายในฐานะผู้นำครอบครัว นักเขียนใช้ความธรรมดาของจารีตนิยมนี้อย่างน่าสนใจเสนอคำถามต่อสังคมล้านนาสมัยใหม่ว่า “หน้าที่และสิทธิขาดเรื่องข้าวปลาอาหารที่เป็นปัจจัยพื้นฐานของชีวิตมนุษย์ยังจำเป็นต้องมอบให้ผู้หญิงหรือไม่” ในขณะเดียวกัน ในเรื่องสั้นเรื่องนี้ก็ได้กลับด้วย “การเอาเปรียบทางวัฒนธรรม” กล่าวคือชาวต่างชาติเมื่อเข้ามาพำนักอาศัยในประเทศไทย โดยเฉพาะในพื้นที่ที่ไม่อยู่กระแสหลักอย่างวัฒนธรรมล้านนาซึ่งเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อได้กลับความเอาเปรียบกันในครอบครัว ความได้กลับนี้เห็นจะทำให้ภรรยาเป็นผู้ชนะดังที่นักเขียนได้เล่าว่า ฉันรีบขอตัวไปเข้าห้องน้ำ ปล่อยหัวเราะงอหายอยู่ในนั้นพักใหญ่ พร้อมกับเริ่มคิดหาวิธีการใหม่ที่จะใช้กับผลไม้อื่น ๆ ต่อไป (หน้า 44)

ไม่เพียงเท่านั้น นักเขียนยังใช้ความธรรมดาที่กระตือรือร้นของชนเมืองด้วยเช่นกัน ในเรื่อง **เหตุการณ์ปกติ** นักเขียนได้เล่าถึง ข้าวหอม หญิงสาวชาวสันกำแพงที่มีอาชีพค้าขาย ข้าวหอมได้นำของมาฝากเพื่อนชายและจอตฤณในที่ห้ามจอดจนโดนล้อคล้อยตามกฎหมาย บทสนทนาระหว่าง ตำรวจ และ ข้าวหอม ที่ดูธรรมดาแต่แฝงไปด้วยความฉ้อฉลกลโกงในระบบราชการไทยโดยเฉพาะเรื่องธรรมาอย่าง “กฎจราจร” นักเขียนผูกเรื่องให้ดูซับซ้อนด้วยการใช้เหตุการณ์ Lock down ในสถานการณ์ COVID-19 ว่ามีการผ่อนปรนต่าง ๆ แต่อย่างไรก็ตามนั้น นักเขียนยังชี้ชวนให้ผู้อ่านต้องกลับมาทบทวนกันใหม่ว่า “ระหว่างการผ่อนปรนกับการคอร์รัปชัน” เป็นสิ่งที่เกือบกลายเป็นสิ่งเดียวกันในสังคมล้านนาสมัยใหม่ นักเขียนกระตือรือร้นเรื่องด้านทุจริตคอร์รัปชันด้วยบทสนทนาที่ว่า อ้าวว่าจั่งนี้เลยนะคะ ค่าเสียเวลาที่ ไม่ต้องเซ็นชื่ออะไรแล้ว...เขาเก็บเอกสารใบสั่งพร้อมเงิน ข้าวหอมยกมือไหว้ขอบคุณ ก่อนจะเดินกลับไปเปิดประตูรถ (หน้า 229-230) ท้ายสุดแล้วบทสนทนาธรรมดานี้ ยังทำให้เห็นว่าการคอร์รัปชันก็ยังเป็นเรื่องธรรมดาและจำเป็นต่อการดำรงชีพของคนล้านนาสมัยใหม่น่าแปลก

ยิ่งไปกว่านั้น คือ กลวิธีการใช้ความธรรมดายังสะท้อนให้เห็นถึงปมขัดแย้งภายในครอบครัวของสังคมล้านนาสมัยใหม่ กล่าวคือ นักเขียนชี้ให้เห็นอุดมการณ์การเมืองระหว่างคนสองยุค ในเรื่อง **มะเร็ง แม่** กับ **ลูกสาว** หญิงสองช่วงอายุที่ตกอยู่ท่ามกลางความเป็น

สมัยใหม่ เมืองเชียงใหม่ที่นักเขียนได้ใช้เพื่อเป็นฉากก็ถูกเชื่อมโยงกับกรุงเทพมหานคร ในฐานะเมืองหลวงทางการเมือง หากพิจารณาถึงศูนย์กลางอำนาจทางการเมือง และ เศรษฐกิจ กรุงเทพมหานครเป็นศูนย์กลางระดับประเทศ ในทำนองเดียวกันเมืองเชียงใหม่ ก็เป็นศูนย์กลางในระดับภูมิภาค (ภาคเหนือ) ลูกสาวที่ถูกส่งไปเรียนต่อในระดับอุดมศึกษา ยังกรุงเทพมหานครในเรื่องนี้จึงสะท้อนให้เห็นว่า เมืองเชียงใหม่รับความเป็นสมัยใหม่ มาจากกรุงเทพ ฯ หากกรุงเทพ ฯ ทำให้ปริณิชนกทั้งหลายกลายเป็นชนบท เมืองเชียงใหม่ ก็กำลังกระทำสิ่งเดียวกันกับจังหวัดอื่นที่รายรอบเชียงใหม่ให้กลายเป็นชนบท และสถาปนา ความเป็นเมืองที่ทันสมัยใหม่ภายใต้การกดให้จังหวัดอื่นกลายเป็นเพียงภาพของท้องถิ่น ชนบท ยิ่งทำให้เมืองเชียงใหม่มีความเป็นเมืองสมัยใหม่มากเท่าใด ความขัดแย้งทาง ความคิดทางการเมืองก็เพิ่มทวีคูณขึ้นอย่างมีนัยยะสำคัญ ในตอนหนึ่งที่ลูกสาวไปออกไป ประทับ เมืองน่านได้ถามถึงความยินยอมของผู้ปกครองต่อการชุมนุมประท้วง ความว่า

“ก่อนมาร่วมชุมนุม บอกทางบ้านหรือเปล่าครับ”

“อ้อ ! แม่หนูเป็นสลิ่มค่ะ” (หน้า 160)

บทสนทนาดังกล่าวนี้อ สะท้อนให้เห็นว่า ลูกสาวที่ได้รับการศึกษาและรับความเป็น เมืองสมัยใหม่แบบกรุงเทพมหานคร กลับผลัดไสแม่ซึ่งเป็นตัวแทนของความเมืองล้านนา สมัยใหม่ ให้ออกไปจากปริณิชนกของอุดมการณ์ทางการเมืองของตนด้วยการมอคำว่า “สลิ่ม” ให้แม่ เป็นเรื่องที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่งว่า “สลิ่ม” ในที่นี้กลับไม่ถูกใช้ไปกับ “อุดมการณ์ทางการเมือง” เพียงอย่างเดียว แต่กลับกลายเป็นคำดูถูกดูหมิ่นและเป็นการกีดกัน พื้นที่อุดมการณ์ทางการเมืองของตนให้ออกจากอุดมการณ์ทางการเมืองฝั่งตรงกันข้ามได้อย่าง เป็นเรื่องธรรมดา “สลิ่ม” จึงเป็นคำธรรมดาที่ใช้เชิงดูถูกดูแคลนผู้มีอุดมการณ์ทางการเมือง ที่ต่างไปจากตน นักเขียนจึงพยายามทำให้เห็นว่า “มะเร็งร้าย” ที่แท้จริงกลับไม่ใช่เนื้อร้าย ที่อกภายในร่างกาย และสาเหตุของการเกิดมะเร็งก็ไม่ใช่ฝุ่นควัน แต่กลับกลายเป็นการทำ ร้ายระหว่างคนเชียงใหม่ด้วยกันซึ่งมีอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกัน ลูกสาวกล่าวหา ว่าแม่เป็นสลิ่ม ด้วยคติที่ว่า “การห้ามปรามเรื่องการประท้วงนั้นเป็นเรื่องร้าย” “การห้าม ปรามนั้นขัดต่ออุดมการณ์ประชาธิปไตย” “การห้ามปรามนั้นทำให้บ้านเมืองไม่เจริญ” ท้ายที่สุดแล้วลูกสาวหลงลืมไปว่า “ความเป็นแม่” และ “ความเป็นลูก” ก็อยู่ภายใต้ชายคา “ความเป็นเมือง” และ “ความเป็นประชาธิปไตย” เช่นเดียวกัน

4. “รัก” หรือ “ซัง” ล้านนาแห่ง !!

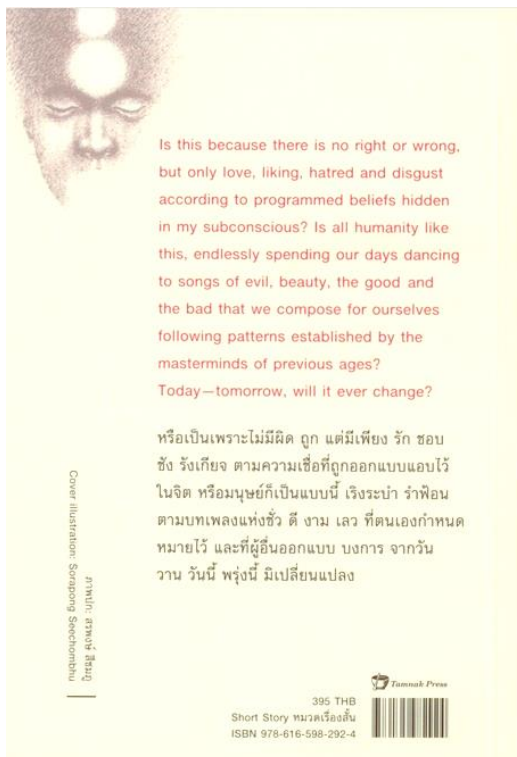
รัก ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (ออนไลน์) ได้ให้ความหมายไว้ว่า รัก 2 ก. มีใจผูกพันด้วยความห่วงใย เช่น พ่อแม่รักลูก รักชาติ รักชื่อเสียง, มีใจผูกพันด้วยความเสนาหา, มีใจผูกพันฉันคู่สาว, เช่น ชายรักหญิง, ชอบ เช่น รักสนุก รักสงบ ซึ่งนักเขียนก็ได้ใช้ความหมายของคำว่า “รัก” เพื่อสะท้อนให้เห็นสังคมล้านนาสมัยใหม่ในหลายมิติ ทั้งครอบครัว บ้านเมือง และตนเอง ซึ่งอาจจัดออกเป็น 2 ระดับ คือ ประการแรก คือ ความรักในระดับตนเอง ซึ่งคำว่า “ตนเอง” นี้หมายถึง ตัวตนของชาวล้านนา เมื่อล้านนาได้รับการผนวกเข้าสู่สยามประเทศตั้งแต่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา เมืองเชียงใหม่ก็นับว่าศูนย์กลางของการพัฒนาประเทศในระดับภูมิภาคหลายด้าน เช่น เศรษฐกิจ การเมือง และการศึกษา รวมไปถึงการคมนาคมขนส่งต่าง ๆ

การพัฒนาประเทศนี้ได้สร้างบาดแผลความทรงจำหลายประการแก่ชาวเชียงใหม่ อาทิ ในด้านการศึกษาซึ่งมีการส่งเสริมให้เรียนภาษาไทยมาตรฐานเพื่อจะได้สื่อสารและช่วยข้อราชการของสยามประเทศได้ จึงทำให้การเรียนการสอนตัวเมืองหรืออักษรธรรมล้านนาดับบทบาทลงไปอย่างรวดเร็ว และฐานะของตัวอักษรธรรมล้านนาที่ถูกทำให้เป็นอักษรสมัยโบราณ ที่มีหน้าที่เป็นเพียงเครื่องเตือนใจชาวล้านนาว่านอกจากคำเมืองแล้วยังมีตัวเมืองเป็นสิ่งที่เคยแสดงความรุ่งเรืองของอาณาจักรในแถบนี้มาก่อน หรือตัวอย่างที่เห็นชัดที่สุด คือ การเปิดรายวิชา ภาษาล้านนา อักษรล้านนา หรืออักษรวิจิตรโบราณ ในสถาบันการศึกษาปัจจุบัน “ตัวเมือง” หรือ “อักษรธรรมล้านนา” ก็จัดให้เป็นกลุ่มตัวอักษรโบราณชุดหนึ่งเท่านั้น ซึ่งกระบวนการเหล่านี้ก็เป็นประจักษ์พยานที่ชัดเจนในปัจจุบัน ในด้านการเมือง บทบาทและหน้าที่ของเจ้าหลวงเชียงใหม่ก็กลายเป็นเพียงสัญลักษณ์ว่าเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แพร่และน่าน เคยมีกษัตริย์ปกครองตนเอง แม้ในปัจจุบันยังหลงเหลือเจ้าฝ่ายเหนืออยู่ แต่เจ้าเหล่านี้ก็เป็นเพียงสัญลักษณ์ทางการเมืองเท่านั้น ในด้านเศรษฐกิจ เชียงใหม่และลำปางยังเป็นแหล่งทรัพยากรป่าไม้ชั้นเลิศของสยามประเทศ ทรัพยากรป่าไม้ส่วนใหญ่ที่ทำการสัมปทานนั้นก็ถูกส่งให้สยามรัฐ ซึ่งทำกำไรอย่างมหาศาลให้แก่รัฐสยาม บาดแผลความทรงจำเหล่านี้ถูกทำให้กลายเป็นประวัติศาสตร์นอกทำเนียบ กล่าวคือ ไม่มีการกล่าวถึงในสาหร่ายของประวัติศาสตร์ไทย กลายเป็นประวัติศาสตร์นอกตำรา

นับตั้งแต่การเฉลิมฉลองนครเชียงใหม่ 700 ปี เมื่อปี พ.ศ. 2539 เป็นต้นมาก็ทำให้นักวิชาการและชาวเชียงใหม่สนใจประวัติศาสตร์ของตนเองมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามในช่วงหัว 20-30 ปีมานี้การศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาก็เป็นเพียงการศึกษาเพื่อพัฒนา

องค์ความรู้ แต่กลับไม่ได้ต่อเติม เสริมต่อ และถ่ายทอดความเป็นตัวตนล้านนาให้อนุชนได้เลย ในขณะเดียวกัน การรื้อคืบของความเป็นเมืองสมัยใหม่แบบกรุงเทพมหานครได้รื้อล้ำครอบงำ และครอบครองศูนย์กลางของล้านนาอย่างเชิงใหม่ และปริณิชนิตต่าง ๆ ซึ่งกลายเป็นว่า เชียงใหม่ถูกทำให้กลายเป็นกรุงเทพฯ และจะเป็นกรุงเทพฯ อย่างถาวร

ความรักในระดับนี้ในรวมเรื่องสั้นเล่มนี้ จึงต้องการบอณาเซาะให้เห็นชั้นของความ เป็นเมืองอย่างเป็นลำดับ ด้วยการเปิดเรื่องด้วย **โอบล้อมด้วยรัก** ที่นักเขียนได้ชี้ให้เห็นถึง การยอมรับตัวตนของคนรุ่นใหม่ที่ต้องการย้ายประเทศ ด้วยสำนึกที่ว่า “เชียงใหม่, ประเทศไทย” ด้อยพัฒนาและไม่สามารถพ้นขึ้นจากขอบของความฟอนพะ ในขณะที่ **เรื่องของ ล้ายอง** ก็ยังจ้งจ้งระหว่าง “ความเป็นชาย” กับ “ตัวตนคนเมือง” ที่แสดงให้เห็นว่า หญิง

สาวล้านนาแม้ต้องดูแลงานบ้านงานครัว แต่พื้นที่ในบ้านยังคงเป็นพื้นที่ของทุกคน หญิงชายจึงควรเคารพกันในแง่ของความ เป็นมนุษย์ ในขณะที่ **26 ตุลา, พื้นที่, ก้าวอย่าง** เป็นสามเรื่องที่ทำให้ผู้อ่านต้องทำความเข้าใจกับ “ความเป็นสมัยใหม่ ในล้านนา” และต้องตั้งคำถามกับตนเอง ด้วยว่า “เราจะไปต่อ” หรือ “พอแค่นี้” ความรักในระดับนี้จึงทำให้ผู้อ่านต้องหวน คิดถึง “ตัวตนคนเมือง” และ “ความเป็น สมัยใหม่ของล้านนา” ไม่เพียงเท่านั้น นักเขียนยังได้ใช้ *ความเรียบง่าย* เพื่อ นำเสนอประเด็นที่ “การเมือง” ที่ทำให้ “เป็นปกติธรรมดา” และยังปลูกเร้าสำนึก รักตัวตนคนเมืองไว้อย่างแยบคาย ความ รักในระดับต่อมา คือ ความรักท้องถิ่น ในที่นี้หมายถึง “เชียงใหม่” นักเขียน

เจาะจงเลือกใช้เมืองเชียงใหม่นั้นเพราะ เมืองเชียงใหม่เป็นเมืองที่ถูกทำให้เป็น “ล้านนา สมัยใหม่” ที่เด็ดชัดที่สุดในเรื่อง **คู่รัก, มะเร็ง, ขนหมา, การต่อรอง, เหตุการณ์ปกติ** เรื่อง สั้นทั้งหมดนี้เป็นตัวอย่างสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เชียงใหม่ถูกกระทำโดยรัฐไทยสมัยใหม่ แต่ละ เรื่องได้เก็บอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดของชาวเชียงใหม่ที่ถูกถ่ายทอดผ่านงานเขียนเล่มนี้ หาก “ข้าว” เป็นบันทึกเหตุการณ์ประจำวันของบ้านเมืองแล้ว เรื่องสั้นในชุดนี้ยังเป็น

เหมือนจดหมายเหตุของประวัติศาสตร์ล้านนาสมัยใหม่เช่นเดียวกัน กล่าวคือ นักเขียนได้ใช้ฉาก บรรยากาศ ความรู้สึกนึกคิดของตัวละครเพื่อบันทึกในสิ่งที่ “ชาว” ในฐานะ “สื่อหลักของสังคม” ไม่ได้บันทึก ความรักในท้องถิ่นนี้ยิ่งเข้มข้นมากขึ้นเรื่อย ๆ จนเรียกได้ว่า “เป็นการจ้องจ้องระหว่างอุดมการณ์กระแสหลักกับอุดมการณ์ท้องถิ่นนิยม” ตลอดทั้ง 10 เรื่องนี้ เปีย วรรณได้ชี้ประเด็น บอนเซาะ และกระทุ้งสำนึกรักตัวตนและท้องถิ่นล้านนาเป็นระยะ ๆ แม้บางเรื่องหากใช้แว่นวรรณกรรมอย่างอื่นเพื่อมองก็จะได้คำตอบอีกแบบ แต่จนแล้วจนรอด “ความชัดเจนของจุดยืนทางการเมืองของนักเขียน” ก็อดทำให้ผู้อ่านย้อนหวนความคิดกลับมาถึงคำถามที่ว่า “รักหรือชังล้านนากันแน่ ?”

5. บทสรุป

รวมเรื่องสั้นชุด **รักแห่งล้านนา** ของ **เปีย วรรณ** เล่มนี้จึงหอมหวานชวนฝันถึง “รัก” “ชัง” “เกลียด” “สงสาร” “พะอืดพะอม” นักเขียนใช้หลากหลายความรู้สึกเพื่อสะท้อนให้เห็นถึง “เมืองเชียงใหม่สมัยใหม่” ที่เต็มไปด้วยความวุ่นวาย สับสน อลหม่าน ด้วยภาษาที่เรียบง่าย ชัดเจน และตรงไปตรงมา เพื่อสื่อสารประเด็นทางสังคมและการเมืองกับผู้อ่าน บทสนทนาที่รวมเหตุการณ์สำคัญ ๆ ที่ชาวเชียงใหม่ได้ประสบในช่วงปี พ.ศ. 2562-2565 หรือช่วงการระบาดของโรค COVID-19 ก็ชวนให้ผู้อ่านสนทนากับนักเขียนผ่านตัวละครได้อย่างน่าสนใจ นักเขียนยังทำให้เห็นถึงสำนึกของการละเลย คือ ทำให้เห็นว่าปัญหาสังคมบางประการนั้น ทำให้ถึงยังไม่ได้รับการแก้ไข นั่นก็เพราะการทำให้รู้สึกว่าเป็นเรื่องปกติในวิถีชีวิต (Nomal life) แม้ว่าในภาวะปัจจุบันจะเป็นชีวิตวิถีใหม่ (New Normal) แต่กลับกลายเป็นว่า ความใหม่นี้ยังทำให้ปัญหาถูกลบเลือนไป จนคนเมืองหลงลืมไปแล้วว่า “วิถีใหม่” นี้ “ไม่ปกติ” และ “ไม่ธรรมดา” ผู้อ่านจะได้สัมผัสความรู้สึกใคร่ครวญหวนคิดถึงสำนึกของตัวคนเมืองกับท้องถิ่นนิยมบนความสับสน เช่นเดียวกันกับ *ข้าวหอม* ในเรื่อง **เหตุการณ์ปกติ** ในฉากสุดท้ายที่ว่า

“เธออดคิดไม่ได้ว่า นอกจากเครื่องบังคับล้อที่ปลดจากรถของ
เธอ และรถของคนทีไรศัพท์มาหาเขาเมื่อครูใหญ่แล้ว เขายัง
จะมีอันอื่นอีกหรือไม่และวันนี้เขาล้อกรถยนต์ไปแล้วกี่คัน”
(หน้า 230)

รายการอ้างอิง

เปีย วรรณ. (2566). **รักแห่งล้านนา**. ตาก : ตำหนัก.

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิผู้ประเมินบทความ

ศาสตราจารย์ ดร.สถาพร เริงธรรม	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
รองศาสตราจารย์ ดร.วรรณภา ตีระสังขะ	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.โอฬาร ถิ่นบางเตียว	มหาวิทยาลัยบูรพา
รองศาสตราจารย์ ดร.กตัญญู แก้วหานาม	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
อาจารย์ ดร. สุนีตา ไชยิตชัยวัฒน์	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คมกฤช ตาชม	มหาวิทยาลัยพะเยา
รองศาสตราจารย์ ดร.อารีรักษ์ มีแจ้ง	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภาติยะ พัฒนศักดิ์	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทราพร สร้อยทอง	มหาวิทยาลัยบูรพา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มณฑา ชุ่มสุคนธ์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพเราะ เสงี่ยมราช	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สนทยา สาลี	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดวงแก้ว เงินพูลทรัพย์	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่บทความวิจัย บทความทางวิชาการ และบทความทวิทัศน์ทางสังคมศาสตร์และสังคมศาสตร์โดยตีพิมพ์ทั้งแบบรูปเล่มและวารสารอิเล็กทรอนิกส์ ทั้งนี้เพื่อเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนความรู้ ข้อค้นพบ ข้อคิดเห็นทางวิชาการและวิจัย แก่นักวิชาการ อาจารย์ นักศึกษา นักวิจัย ตลอดจนบุคคลทั่วไปทั้งชาวไทยและต่างประเทศ ที่มีความสนใจทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

กำหนดออก (Publication Frequency)

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ มีกำหนดออกปีละ 2 ฉบับ คือ

ฉบับที่ 1 เดือน มกราคม – มิถุนายน

ฉบับที่ 2 เดือน กรกฎาคม – ธันวาคม

กระบวนการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review Process)

บทความทุกบทความต้องผ่านการพิจารณาโดยกองบรรณาธิการของวารสาร และได้รับการตรวจอ่านจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน/บทความ (Double blind) ทั้งนี้ผู้เขียนต้องปรับปรุง แก้ไขบทความตามที่ผู้ทรงคุณวุฒิให้ข้อเสนอแนะก่อนตีพิมพ์ หากบทความไม่ผ่านการพิจารณา กองบรรณาธิการจะแจ้งผลให้ทราบ แต่จะไม่ส่งต้นฉบับคืนให้แก่ผู้เขียน

หมายเหตุ

* กองบรรณาธิการทรงไว้ซึ่งสิทธิในการพิจารณาและตัดสินใจตีพิมพ์ในวารสาร

** ทศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความต่าง ๆ ของวารสารเป็นของผู้เขียน มิใช่ความคิดเห็นของกองบรรณาธิการ และมิใช่ความรับผิดชอบของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ข้อกำหนดในการส่งต้นฉบับบทความเพื่อตีพิมพ์ (Author Guidelines)

เรื่องที่จะเสนอตีพิมพ์

บทความที่ตีพิมพ์ต้องเป็นบทความวิจัย บทความทางวิชาการ หรือบทความทวิการณ
หนังสือทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง ซึ่งต้องเป็น
บทความที่ไม่เคยเผยแพร่ หรือตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน และไม่อยู่ในระหว่างการ
พิจารณาบทความเพื่อตีพิมพ์

การเตรียมต้นฉบับ

1. ความยาวของเนื้อหาต้นฉบับต้องมีความยาว 20-24 หน้ากระดาษขนาด
B5 (รวมตาราง แผนภาพ และบรรณานุกรม) ต้นฉบับภาษาไทยใช้อักษร TH Sarabun
ขนาด 16 พอยท์ ต้นฉบับภาษาอังกฤษใช้ Time New Roman ขนาด 12 พอยท์

2. การตั้งค่านำกระดาษ ตั้งค่าขอบกระดาษทุกด้านเว้นระยะ 1 นิ้ว และให้
ระบุเลขกำกับกับทุกหน้าบริเวณมุมขวาบน

3. ส่วนประกอบของต้นฉบับบทความประกอบด้วย

3.1 ชื่อเรื่อง ชื่อผู้เขียนทุกคน และสถานที่ทำงาน (ทั้งภาษาไทยและ
ภาษาอังกฤษ)

3.2 บทคัดย่อความยาวไม่เกิน 250 คำ และคำสำคัญ 3-5 คำ (ทั้ง
ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ)

3.3 เนื้อเรื่อง

1.1.1 บทความวิจัย ประกอบด้วย ที่มาและความสำคัญของปัญหา
วัตถุประสงค์ สมมติฐาน (ถ้ามี) กรอบแนวคิด (ถ้ามี) วิธีการวิจัย ผลการศึกษา สรุปและ
อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ (ถ้ามี) และเอกสารอ้างอิง

1.1.2 บทความวิชาการ ประกอบด้วย บทนำ หัวข้อเนื้อหาที่น่าสนใจ
บทวิเคราะห์สังเคราะห์ทางวิชาการ บทสรุป ข้อเสนอแนะ (ถ้ามี) และเอกสารอ้างอิง

2. การอ้างอิงทุกบทความไม่ว่าจะเป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษใช้การอ้างอิง
ตามรูปแบบ APA 6th edition ทั้งการอ้างอิงในเนื้อหา และรายการอ้างอิงท้ายบทความ

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อหา ใช้วิธีการอ้างอิงแบบนาม-ปี โดยระบุชื่อผู้แต่ง
และปีที่พิมพ์ไว้ด้านหน้าหรือหลังของข้อความที่อ้างอิง คั่นด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) หาก
เป็นการอ้างอิงแบบคัดลอกความต้องระบุเลขหน้าด้วย

ตัวอย่าง

ราชบัณฑิตยสถาน (2554, น. 26).... หรือ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554, น. 26)

Creswell & Smith (2018) หรือ (Creswell & Smith, 2018)

รูปแบบรายการอ้างอิงท้ายบทความ ให้รวบรวมรายการอ้างอิงทั้งหมดไว้ท้ายบทความ โดยเรียงลำดับตามตัวอักษรของชื่อผู้แต่ง โดยเรียงชื่อผู้แต่งชาวไทยไว้ก่อนชาวต่างชาติ

ตัวอย่าง

หนังสือ

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง. (ครั้งที่พิมพ์). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

สุรชาติ พุทธิมา. (2558). *บรรณานุกรม วรรณคดีและสาระสังเขป*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

Creswell, J. W. (2008). *A concise introduction to mixed methods research*. California: SAGE.

บทความวารสาร

ชื่อผู้เขียนบทความ. (ปีที่พิมพ์). ชื่อบทความ. ชื่อวารสาร, ปีที่(ฉบับที่), เลขหน้า.

ไชยวุธ โกศล. (2561). ดนตรีหนังตะลุงในจังหวัดสงขลา: ความเปลี่ยนแปลงจากอดีตสู่ปัจจุบัน. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 5(2), 39-49.

Pornumpaisakul, N. & Yenbutra, P. (2018). Synthesis of researches in teaching Thai as a foreign language. *KKU International Journal of Humanities and Social Sciences*, 8(2), 109-151.

เอกสารการประชุมวิชาการ

ชื่อผู้เขียนบทความ. (ปีที่พิมพ์). ชื่อบทความ. ใน ชื่อบรรณาธิการ (บ.ก.) (ถ้ามี), ชื่อ การประชุม, (น.). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ไพฑูรย์ สีนลารัตน์. (2549). การศึกษาไทยในยุคปัจจุบัน. ใน กนกวรรณ สีนสุข (บ.ก.), รายงาน การสัมมนาเรื่องการศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์, (น. 12-19). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Afolabi, A. F. & Abidoye, J. A. (2011). *The integration of information and communication technology in library operations towards effective library services*. In *proceeding of the the 1st International Technology, Education and Environment Conference*. (pp. 620-628),

The International Conference on Teaching, Learning and Change
2011, Omoku, Nigeria. Retrieved from
<http://www.hrmars.com/admin/pics/267.pdf>

บทความหรือบทในหนังสือ

ชื่อผู้เขียนบทความ. (ปีที่พิมพ์). ชื่อบทความ. ใน ชื่อบรรณาธิการ (บ.ก.) (ถ้ามี),
ชื่อหนังสือ, (น.). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

บุญทริกา เจริญชินวุฒิ. (2559). การศึกษาวิธีการผลิตและการบรรเลงขิม กรณีศึกษานาย
วินิจ พุกสวัสดิ์. ใน *หนังสือรวมบทความวิจัยของการประชุม วิชาการระดับชาติ
SMARTS ครั้งที่ 6: อัตลักษณ์แห่งเอเชีย 2016, คณะวิทยาการจัดการ
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 17 มิ.ย. 2559, (น. 1220 -1228).* กรุงเทพฯ: คณะ
วิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

Bates, A., Shifflet, R. & Lin, M. (2013). In Hattie, J. & Anderman, E. M. (eds.),
International Guide to Student Achievement. (pp. 7-9). New York, NY:
Routledge.

วิทยานิพนธ์/ดุษฎีนิพนธ์

ผู้เขียนวิทยานิพนธ์. (ปีที่พิมพ์). ชื่อวิทยานิพนธ์. ระดับวิทยานิพนธ์ สาขาวิชา
คณะ มหาวิทยาลัย

สุจิรา อัมรักเลิศ. (2547). *การดำเนินงานห้องสมุดดิจิทัลในสถาบันอุดมศึกษา สังกัด
ทบวงมหาวิทยาลัย. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.*

Choemprayong, S. (2010). *The transition of worldviews: Collective information
behavior during the 2006 Thai Coup D'état.* Doctor of Philosophy
(Information and Library Science) University of North Carolina at
Chapel Hill North Carolina, USA.

แหล่งข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2566

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์) ชื่อบทความ. สืบค้นจาก URL

สำนักโฆษก กลุ่มประชาสัมพันธ์และเผยแพร่. (2560, พฤษภาคม 5). *ข่าวทำเนียบรัฐบาล*.

สืบค้นจาก <http://www.thaigov.go.th/news/contents/details/3545>

Holland, B. (2015, January 14). *21st century libraries: The leaning commons*.

Retrieved from <https://www.edutopia.org/blog/21st-century-libraries-learning-commons-beth-holland>

การส่งต้นฉบับ

กรุณาส่งบทความในรูปแบบไฟล์ word (.docx) ทางเว็บไซต์ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/husocjr/index>